

V Ljubljani, v decembru 1919.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XL.

Štev. 10—12.

V s e b i n a :

Razprave :

1. *Dragotin Kveder*: Religija in vzgoja 273
2. *Pavel Fleré*: „Narodne šole se dele v otroška zabavišča, osnovne . . . šole“ 286
3. *Rudolf Dostal*: Podeželski vzgojni domovi 293
4. *F. Kranjc*: O ljudskih univerzah. (Konec.) 297
5. *Maksim Blumenau*: Pomožna akcija za učence in učitelje begunce v Rusiji . 304

Iz šolskega dela :

1. *Fr. Karbaš*: Vzgojni načrt 312
2. *Josip Lapajne*: Domoznanstvo 316
3. *Fr. Zagorc*: Navod k preustrojitvi prirodopisnega pouka 320
4. —é: Zapiski iz metodike 322
5. Srednješolsko prosto spisje 324

Razgled :

- A. Slovtvo. — *Dr. K. Ozvald*: Smernice novega življenja (—é:) — *Viktor Bežek*: Občno ukoslovje z umoslovnim uvodom. I. zv. (*Pav. Fleré*). — *Schreiner-Fink*: Zemljepisne in zgodovinske slike. (F.) — *Engelbert Gangl*: Zbrani spisi za mladino V. zv. (—é). — *Simon Gregorčič*: Poezije. I. zv. (—é). — Cirilica. (—é). — Književne novosti: 1. Bošković-kalendar za prestopno godinu 1920; 2. Knjižnica „Obnove“ 326
- B. Časopisni vpogled. 329
- C. To in ono: Enotna šola in socializem. (F.) — Za šolski zakon. (*Frančev*). — Izobrazba naroda. (*Lj. Stiasny*). — Kmetijski tečaji. (*And. Škulj*). — Gospodinjski tečaji. (*Roza Pirkovič*). — Izobrazba vzgojiteljstva. (*Jan Režny*). — Sistem in princip. (*Jan. Režny*). — Škola za svakoga. (*Fr. Novljan*). — Visoka ljudska kmetijska šola. — Ustanavljanje pomožnih šol 331

Last in založba

Zaveze jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Uredništvo „Popotnika“ je prejelo naslednje liste in publikacije :

1. Slovenski učitelj. Glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva. — Ljubljana. Leto XX. Štev. 7.—9.
2. Zvonček. List s podobami za slov. mladino. — Ljubljana. Leto XX. Štev. 7. in 8.
3. Nastavni Vjesnik. — U Zagrebu. Knjiga XXVIII. Svez. 1.
4. Priroda. Popularni časopis hrv. prirodoslovnog društva u Zagrebu. — Zagreb. God. IX. Broj 7.—8.
5. Pedagogické Rozhledy. — V Praze. 1919. Ročník XXIX. S. 3.-4., 5.-6.
6. Škola měštánská. Věstník Zemské Ústřední Jednoty učitelstva měštánských škol v Čechách. — V Praze. Ročník XXI. Číslo 8. 9 in 10.
7. Komenský. — V Zábřeže. Ročník XLVI. Číslo 24., Ročník XLVII., Číslo 1, 2.
8. Časopis učitelek. — Orgán zemské Ústřední Jednoty učitelek v Čechách. — V Čáslavi. Ročník XXVII. Číslo 1, 2, 3.
9. Die Lehrerfortbildung. — Prag. Jahrgang 4. Heft 8. in 9.
10. Schaffende Arbeit u. Kunst in der Schule. — Prag. Jahrg. 7., Heft 8. in 9.
11. Dr. P. M. Strmšek: Lehrbuch der slov. Sprache. — Maribor 1918.
12. Sch. einer-Fink: Zemljepisne in zgodovinske slike. — Ljubljana 1919.
13. Lj. Stiasny: Konferenčno poročilo. — Krško 1919.
14. Engelbert Gangl: Zbrani spisi za mladino V. — Društvo za zgradbo učit. konvikta v Ljubljani, 1919.
15. Bošković: Kalendar Hrvats. prirodoslov. društva. — Zagreb, 1920.
16. Simon Gregorčič:
17. Cirilica. Navodilo za čitanje in pisanje srb. v cirilici. — Ljubljana 1919.

Redakcija 10.—12. zvezka se je zaključila dne 1. grudnia 1919.

Štev. 1555/P

Razpis službe.

V smislu odloka višjega šolskega sveta v Ljubljani št. 17963 z dne 18. novembra 1919 se razpisuje na petrazredni šoli na Bregu pri Ptuju in na 4 razredni z 2 vzpredredni dekliške šole Ptuj okolica služba učiteljice ženskih ročnih del.

Redno opremljene prošnje do 15. prosinca 1920 na okrajni šolski svet v Ptuju.

Predsednik: Dr. Pirkmaier I. r.

Poziv.

Glasom poročil s Primorske je pomanjkanje učiteljskih moči na Goriškem in v Istri silno veliko. Okupacijska oblast v Trstu je zastopnikom polit. društva „Edinost“ izjavila, da mnogo šol ne more odpreti radi pomanjkanja učiteljskih moči in da se bodejo prošnje tistih učiteljev, ki bi se hoteli vrniti v zasedeno ozemlje, uvaževale.

Na to obljubo se opozarja učiteljstvo, ki se je preselilo iz zasedenega ozemlja, s pozivom, da se čim številneje priglasi za službovanje na Primorskem. Preskrbelo se bode za to, da tisti ki se vrnejo, ne bodejo imeli sitnosti.

Pravilno opremljene prošnje naj se naslovijo na civilnega guvernerja v Trstu ter pošljejo čimprej višjemu šolskemu svetu v Ljubljani.

Predsednik: prof. Fr. Vadnjal s. r.

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 16 K, pol leta 8 K, četrt leta 4 K. Posamezni zvezki stanejo 2 K. ::

Naročnino in reklamacije sprejema „Zavexin“ blagajnik Fr. Lunzar v Kranju. — Rokopise je pošiljati na naslov: Pavel Flerè, okr. šolski nadzornik v Ptuju.

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

DRAGOTIN KVEDER:
RELIGIJA IN VZGOJA.

Da nismo smrtni, ali da ni smrti, da smo, kakor smo večni, stalni, neizpremenljivi, bi nam ne bilo treba religije. Prolaznost, nestalnost in smrtnost naša tvori izvor religijoznemu življenju, religije same, ima torej vrlo realno osnovo. Glup je oni, ki trdi, da nam je ni treba, ako tudi izhaja njegova ostra obsodba od dejstva, da je ta realna potreba že dolgo postala objekt izrabljanja v sebične svrhe: (Trgovci v templju, Janez, 2, 13—16). Tvoja smrt je v prvo seveda tvoja zadeva, a tudi drugi ginejo in umirajo, smrt je vsem splošna, torej religija, ki ima svoj izvor in osnovo v tem dejstvu, ni privatna zadeva, ampak eminentno splošna, seveda tudi državna zadeva. Dr. K. Ozvald ima seveda prav, ko trdi da »Nevera danes umira« (Smernice str. 133) ako misli, z »nevero« nereligijoznost, areligijoznost. Proti- ali nereligijoznost ne more biti, kajti vzlic vsemu prizadevanju, rešiti sebe iz zagate, ostane trdo in kruto, neizbeživo dejstvo, da so vsi stvori in stvari in tudi človek sam minljivi, smrtni, nestalni.

No da so vse stvari: živali in rastline, gore in morja in drugi ljudje minljivi in smrtni, to marsikoga prav malo briga, boji se v glavnem za za sebe, za svoj dragoceni, mili jaz, in to je tist' strah, ki ga muči, ter ga vedno spodbuja k naprezanju in razmišljanju. Pretežna večina smrtnih pa ljubi samega sebe silno, nad vse, kar drhté zbog sebe; ali čim bolj kdo ljubi sebe, čim huje ga deprimira prirodna zakonitost minljivosti, prolaznosti, tem bolj mu je treba utehe, tolažbe. No vse cerkve krščanske mu dajejo, kar mu treba: utešljivi nauk in sigurnost o osebni neumrjočnosti duše in nauk o vstajenju mesa. Samo, seveda treba v to tudi trdno verjeti in sledstveno še vse drugo, kar cerkev veleva verovati. Res ni lepo in nima smisla, verovati samo to, kar ti ugaja in prija, kar ti je v hasek, vse drugo pa zametavati. Večinoma se tudi vsak uda, vsaj javno ne kaže, da se z vsem ne strinja.

Pomisliti daje le dejstvo, da se ipak nahajajo ljudje, pri katerih religiozni proces v notranjosti, kolosalna borba in razburkanost v izvestni dobi življenja, ne zvršava z verovanjem v že opisanem smislu. Indiferentni ne značijo dosti, v njih se taka borba sploh ni vršila, ali pa manj globoko, pretresujoče, oni se že nekako podedovano sklonijo, da žive do smrti en-

fantilno. To je le bolj na osnovi telesnosti; duhovni del jaza se nikdar tako brezobzirno ne oglašaja; so to ljudje z manjšo sentibiliteto in energijo, tako da lahko od njih zazremo. Pač so pa poseben tip ti »neverniki«, ki prebijejo borbo, prebolevajo dvom, vso to krizo in se ne zatekajo nikamor po tolažbo in uteho, kakor da je ni treba tolažbe po nikomur. Mirni so v duši, ali v cerkvenem smislu ne verujejo. So taki, bili so taki vedno med vsemi sloji, med vsemi stanovi, tudi med svečeništvom. Tudi med nami jih je dosti in vsi ti imajo več ali manj slično in isto intelektualno naziranje o religioznem problemu. Bavijo se z religioznimi vprašanji pogosto neprimeroma intenzivneje in vztrajneje nego navadno verniki, bavijo se z njimi intelektualno in tudi praktično v delih. Da taki ljudje zbog tega še dolgo niso propalice, dokazuje njih zasebno in javno življenje.

Kdorkoli se je globoko vživil v svojo prolaznost, minljivost in nebitvenost in živi svoje pozemsko življenje na tej osnovi, živi religiozno; njemu ni religija samo nekaj več ali manj »zares imeti« ter odklanja kot absurdum vsak klic, da bi »religija bila v nevarnosti« ali »da peša«. No minljivost vsega, naša prolaznost sama po sebi bi še ne bila tako silni pogon, da je človek religiozen, ali dejstvo, da vse živo vsled te prolaznosti več ali manj trpi, da je v življenju toliko nepovoljnega trpljenja in bede, to naganja še bolj, da smo religiozni. Človek ni samo smrten. Dokler živi, mora povrh tega še marsikaj bridkega pretrpeti, to je še drugo, kar trebamo uvaževati. No vse prizadevanje in nastojanje človeštva gre za tem, kako ublažiti vsem trpljenje in muke. Ali v sredstvih se navadno ljudje motijo. Najbolje še zadene pravo pot znanost, ki je s svojimi iznajdbami in pridobitvami že storila velikansko mnogo za olajšanje fizičnih naporov in muk. Neprimeroma manj trpe telesno vse sledeči rodovi nego prvotni v nekulturi in necivilizaciji živeči. In znanost sledstveno zameta vsako resnico in pridobitev, ki nima praktične vrednosti, ki se izkazuje neporabljiva za občo korist. Ako so se pa tudi mnoge znanstvene pridobitve čestokrat upotrebljale človeštvu v kvar in trpljenje n. pr. smodnik, ekrasit, aeroplan, plini, zato znanost ne more. Krivi so ljudje sami. Tu regulativno poseči vmes, brzdati in ublaževati boj za fizični obstoj, ustvarjati soglasje, koder se pojavlja nesklad preprečiti ustvarjanje vzrokov za nastajanje trpljenja in bede, delovati za vseobčo harmonijo in skladnost vseh in med vsemi, podigniti religioznost do te stopnje praktičnega udeleževanja, to je spet prekrasno torišče vseh verskih zajednic in cerkev, seveda pa tudi vsakega posameznika, organizacij itd. skladno z njimi. Zato morajo religioznost in religiozna morala prevejati in pronicati vse zasebno, pa tudi politično življenje posameznika, društev, vso politiko. Strašne so posledice nereligioznosti, vsled tega tudi nemorale za poedinca, še strašnejše pa je učinkovanje na nemoralni, nereligiozni podlagi in z nemoralnimi sredstvi, za splošnost. Vsako tako edlovanje ni drugega nego proizvajanje bede, trpljenja. Grozna je prevara v načelih: V politiki

ni treba morale, uspeh je merodajen, Gewalt geht vor Recht, Recht ist Gewalt, namen posvečuje sredstva itd. Organizirano delovanje strank, vplivnih politikov po takih principih dovede brzo in neizbežljivo do strašnih katastrof, iz katerih se sicer često vedo propagatorji in voditelji takih idej izmuzniti, a ne vselej. Religijoznost mora baš prešinjati in prosvitati one, ki vodijo javne zadeve, ki stoje na čelu uprav in parlamentov, vlad.

Blagor, korist se da doseči edino z etičnim delovanjem, greh pa je in ostane proizvajanje trpljenja. Politika, to je skrb, prizadevanje, da se podigne blagor celokupnosti ali zmanjša obči neugodni položaj vseh z vplivanjem in določevanjem pri državni upravi in vladi, popolnoma zavisi od tega predpogoja, in če ne sledi neizogibna katastrofa, še večje trpljenje za vse. Več ko tisoč let nasleduje v Evropi katastrofa za katastrofo, pogibelj za pogibeljo, muke neizmerne, vse to je prešlo, a ravno v Evropi se narodi, kakor izgleda, iz vsehkušenj niso ničesar naučili. Videti je po znakih in po delovanju za državno korist, da se iz poslednje katastrofe izvestni ljudje tudi niso ničesar naučili, močno še vrvi vse po starem tiru. Treba, da smo vsi, ki globlje vidimo, na oprezu, in da se ne udajemo kakemu neutemeljenemu optimizmu.

Toda vrnimo se zopet k predmetu samem, nismo ga še izčrpali intelektualno.

Ako smo posmatrali faktična dejstva, iz kojih izvira religijoznost, treba vsekakor, da se tudi še obrnemo na religijozna in filozofska naziranja v glavnih smereh, do katerih je religijozno čustvovanje in razglabljanje dotiralo človeštvo. Pri tem lahko zazremo od religijoznih predstav primitivnih narodov, ker nimajo za naš namen pomena. Pri kulturnih narodih se je verstvo, namreč religijozno mišljenje v glavnem sledeče diferenciralo:

Tudi tu je bila osnova, kakor drugače ni mogoče, dejanski položaj poznanega nam sveta.

Vse, kar poznamo, vnanji svet z vsemi stvarmi in tudi mi smo nestalni, ginemo, propadamo, vse je samo prolazno.

Ginejo živa bitja, znanost uči neprestano propadanje celo gorâ, da jih razjedajo mraz in voda, uči, da morajo celo zemlja in nebesna telesa miniti, nas same, kakor vemo, pa čaka smrt.

Nekateri upoštevajo zgolj to dejstvo in na osnovi tega drže, da vse brezpogojno absolutno propada in nestane, in sicer tudi človek, ker vendar umre, zato uče glede človeka absolutno uničenje. Ne uvažujejo, ne vodijo računa k drugem dejstvu, da vendar vsak čas vse kompletno obstoja, ker se obnavlja, da vse zopet nastaja, da se vse nanovo poraja in ustvarja. Da je ginevanje česa sploh v istini absolutno, že davno ničesar več ne bi bilo. Glede človeka je ravno tako; nikogar več ne bi bilo. To naziranje, ki ga dejstvo vednega nastajanja, prenavljanja samo po sebi ovrže, bi lahko imenovali, ako baš hočemo operirati s termini, nihilizem in je en ekstrem, prvi ekstrem.

Drugo dejstvo, da pravzaprav vedno vse ostaja pri starem, da nič absolutno ne gine in ne propada, je pri nezadostnem uvaževanju prvega dejstva, da vse prolazi in mineva, vedno tvorilo osnovo za mnenje in vero »Svet biva«.* Tudi glede človeka seveda, — saj za njega se gre tu — uči, da biva. In podstat njegovega bivanja, da je enovito, breztvorno bitje, ki je »naravno« nemišljivo, ali da ima večno, osebno neumrljivo dušo. Večnost, neumrljivost tega enovitega breztrvarnega bitja v človeku se označuje kot naravna, prirodna, da se fiksira velika razlika od bistvene neumrljivosti, ki jo ima samo Bog.* Mi nečemo nikogar žaliti, zato se o tem vzdržujem soditi, ali s prostim umom je to težko shvačati. To je v resnici stvar verovanja, vere v pravem, modernem pomenu besede, in tako verovanje res tudi mnoge popolnoma zadovoljuje, ker radi verujejo, in verujejo radi, ker jih zadovoljuje. Vendar moremo glede tega naziranja in vere že na tem mestu iztakniti, da vsebuje egoistični moment, primes ali bolje ekskluzivnost. Tako bivanje na osnovi »enovitega breztrvarnega bitja z naravno neumrljivostjo ali večnostjo«, ki ima začetek, a ne svršetka, trde le za človeka, vsem drugim živim bitjem, živalim in rastlinam se take vrste bivanje ne pripozna. Torej prisojajo človeku edinemu med živimi pozemeljskimi bitji povsem, ekskluzivno, odvojeno, izjemno stališče. Še enkrat, to je stvar verovanja in ni čuda, da se od pamtiveka vedno pojavljajo razni drugi nazori in teorije in da je zbog tega večno prerekanje, prepiri, sovraštvo bilo in da bo še v bodoče.

Naziranje na podlagi drugega dejstva, da vedno ostaja prevzaprav vse pri starem, da nič absolutno ne gine in ne propada, je pri nezadostnem uvaževanju prvega dejstva, da vse prolazi in mineva, dovaja nekatere mislece tudi do mnenja in naziranja, da vse biva na osnovi absolutne sveobče duše (atman), ki je podstat vsemu, tudi človeškemu bivanju. Čigar duša je v bistvu istovetna s to podstatjo, z Bogom. Najidealnejše se je ta vera razvila pri Indih kot vedantizem, in daje v »Upanišadah« krasne motive za razmišljanje. Zovejo tako naziranje tudi panteizem. Ima še več vrst religioznih naziranj, ki skušajo bivanje sveta tolmačiti na umljiv način, ki pa nas na tem mestu dalje ne zanimajo. Kardinalna točka vsakega verskega naziranja in filozofije tvori pa vendar le vedno in vedno ja z. Samospoznanje je prirodno izhodišče razglabljanja. Že na Apolonovem templju je blesketal zlati napis »Spoznaj samega sebe«, veliki imperativ, ki ga človek skuša rešiti in ki ga vsak rešuje po svoji priliki sebi v zadovoljstvo. Čemu zaradi tega koga sovražiti? Glavno je, da vsak deluje v njegovo reševanje, da ni indolenten in indiferenten, da sploh o njem globlje razmišlja. Treba torej, da se še pri tej točki zadržimo, ker je zanimivo in nikomur ne bo škodilo.

* Dr. Gregorij Pečjak: Katoliški verouk za višje razrede srednjih šol, 2. knjiga.

Prvo naziranje, nihilizem, kakor smo ga imenovali, ali prvi ekstrem, smo videli, da je nevzdržljivo, ne zadošča razumu. Dejstvo, da se vse obnavlja, vse vedno na novo poraja in ustvarja, ga samo po sebi ovrže.

Drugo faktično dejstvo, da se vse vzdržuje in je ginevanje neabsolutno, je dovelo do nazora »Svet biva« in »človek biva na podstati enovitega, osebnega bitja, ki je naravno, neumrljivo, večno« — lahko označimo kot drugi ekstrem.

Po domače, — račun se vodi v glavnem za človeka, — po smrti ni ničesar več = (I), po smrti živimo še le svoje glavno, pravo življenje, ker duša je neumrjoča = (II) ekstrem. Drugemu ekstremu stalno izpodjeda tla dejstvo ali vseobči zakon o prolaznosti, minljivosti nebivanju vsega. Kot nepristranskim nam bodi dovoljeno, da zazremo od kakoršnekoli zapovedi »zares- imeti« in da nepristransko posmatramo. Zato spoznamo, da glede človeka za njegovo bit ali bivanje na podstati enotnega brezvarnega bitja, ki mu verovanje prisoja večnost, nebistveno večnost, pravzaprav govori le činjenica, da samoljubni človek z vsem utripanjem srca svojega želi in teži, po večni ohranitvi svojega milega jaz.

Dr. Gregor Pečjak pravi, da razloži in objasni naravno neumrljivost, ki pa ima kot večnost z ozirom na božjo večnost, pomen nebistvene večnosti:

»Naravno neumrljivost imajo ustvarjena bitja, katerih narava zahteva vedno ohranitev pričetega življenja«. Živali in rastline so pa tudi ustvarjena bitja, katerih narava zahteva vedno ohranitev pričetega življenja. Zakaj se sledstveno tudi njim ne priznaje naravna neumrljivost, zakaj? Mi smo učitelji naroda v pogledu mladine in moramo voditi račun o vernih in nevernih.

Ako se ekstremov obeh kratkoma izognemo in izvolimo srednjo pot, pridemo tudi do naziranja o sebi. Spoznavaj se sam, smatramo namreč za glavno in prvo nalogo. Nazvali bomo to naziranje srednjo pot in ni nič drugega nego ravno nepristransko »Spoznavaj se sam«. Po tej svoji naravi nikomur ne more škoditi in ne more imeti nikakih agresivnih tendenc. V koliko je ta srednja pot kos zadovoljiti religiozno potrebo in dvigniti religiozno življenje, v koliko je uporičljiva za praktično religioznost, prepuščam sodbi cenjenih čitateljev samih.

Po tem mišljenju so stavki: »svet biva, svet ne biva, svet biva in ne biva, človek biva, človek ne biva, on ima kot podstat enotno, netvarno bitje, človek nima stalne, enotne podstati, je absolutno minljiv«, zgolj domnevanja, pripomočki čitati sebe in svet.

Nič ne gine absolutno, nič ne biva v svetu, ki se nam odkriva absolutno, tudi ne v nas samih, tudi ne mi sami. Smatramo sebe in svet za enotnost minevanja (propadanja) in nastajanja (stvarjanja in obnavljanja) za enotnost ginevanja in stvarjenja kot proces (Werden), ne kot bit (Sein).

Biti, stalnega bivanja ne moremo spoznati v njem, ne v nas, le proces je tu, ki ima svojo strogo zakonitost, kavzaliteto. Vsak dan, vsak čas, vsak trenotek je stvarni in sodni dan obepem. (Glej Emerson »Společnost a samota« iz zbirke »Otzakke in nazori«). Postajanje novega je propast prejšnjega in to istodobno in istovetno z njim, propast, minevanje ene oblike, pojave, istočasno porajanje nove oblike in bitja, in tudi istovetno z njim. Razpad Avstrije je bil trenotek porod Jugoslavije in to brez prehoda. Miru v tem procesu ni, in mi ne vidimo in ne moremo spoznati v njem samem ne početka ne svršetka. Tudi stari Grk Heraklit je tako spoznaval, ko je rekel: »Vse je v toku«. Indijski modrijani so pa isto povedali še bolje z besedami »vse gori, tudi človek gori, venomer vse nastaja na njem in v njem in prolazi spet, telesnost in duševnost, in to gorenje je ravno življenje, ono tvori baš moj jaz, ne pa jaz gorenje.«

Gorim torej, ako hočemo v prispodobni objasniti svojo bistvenost, kakor odgovarja stvarnosti (Wirklichkeit). Stopnjo vročine tega gorenja predstavlja nam manj ali bolj vroče samoljubje, plameni tega ognja pa nam predočujejo iz notranjosti te vročine, samoljubja, izvirajoči nagoni in strasti: pohlep, lakomnost, sovraštvo, mržnja do uničenja, pohotnost, poželjivost. Najbolj vroče središče se nam vidi nadutost in domišljija, kot najdaljši pramen ali plamen pa fanatična mržnja, ki sika na daleko in hoče prijeti, zahvatiti. V razburkanem, divjem ognju tega gorenja težko raznavamo oblike v nas in okoli nas, ob mirnem gorenju, v mirni luči tega gorenja raznavamo bolje in vidimo n. pr. tisto »enovito breztvarno bitje«, tisto počstat naše duše kot — senco svojo.

Naš jaz se nam odkriva kot samega sebe vzdržujoči proces, kar bi odgovarjalo »naravni neminljivosti«. Seveda vsak gori za sebe, vsi se hranimo, jémo pri tem gorenju iz iste skleda, ali vsak za sebe. Občutki, sirasti, poželjenja, nagoni niso tu sekundarnega značaja, ampak realite, sile, ki nastajajo vedno iznova kakor pri vsakem plamenu vročina in luč vsled gorenja. Ne gre v takem procesu vzrok potisniti nazaj v nedoglednost-prapočetek, niti učinek naprej v nedoglednost, vsak moment gorenja je prapočetek in poslednji svršetek istočasno — proces. Proces je tu in se kakor vsak proces samega sebe v vsakem momentu vzdržuje, ali ogenj more dogoreti, ako mu ne dostaje goriva, in proces prestane, ako mu nestane hraniva. Proces objame, prime hranivo in gori ter si tvori obliko, vsak moment novo. Zahvačajo, primejo pa plameni po svoji silni vročini in se ob vsaki hrani še huje razplamte ter tvore jaz-proces. Tu se pogotovo ne da spekulirati in graditi teorije, vse to se doživi in živi, kakorkoli bi mi v ostalem ugibali, verovali ali ne verovali.

Vidim, čujem, občutim, hočem, želim, mislim ne na kakí bitni podstati, ampak vse te funkcije šele stvarjajo ta moj jaz, one so jaz na sebi, vsled njih nastane zavest, gorim, a duh ni nikakor proizvod vnanje prirode, kake materije. Njemu je vse to, kar mislimo kot vnanja priroda, hranivo, gorivo.

da vzplamti in gori, da je proces tu. Vsak plamen, (ogenj, vsaka luč) postaja vsak trenotek in propade vsak trenotek, je enotnost obojega, sveti in razvija toploto, ker ravno gori, je vsak trenotek isti pa tudi drugi in vsak trenotek ni isti, pa tudi ne drugi. Nikakor pa ni proizvod sveče ali kisika, ali lesa, ali ogljika, niti funkcija goriva ali hrane. Človek je vsak hip to, kar dela, njegovo učinkovanje in delovanje ga neprestano stvarja, to učinkovanje — njegova dela — je edino resnično njegovo, njegova last, on sam, to ga tudi pretraja po telesni smrti. Agere sequitur esse — kakor stvar biva, tako deluje, je mnogo bolj samoumevno, v obliki »kakor stvar deluje, tako biva«. Dovtipen Nемеc je rekel pravilno: »Der Mensch ist, was er frisst«. Kar mislimo, želimo, hočemo, to smo, in slabo gre narobe. — Kar sem, to mislim, hočem in želim.

Ontologične in metafizične teorije na egocentrični podlagi = na osnovi kake podstati za jaz, to je enovitega, breztvarnega bitja, so močno nalik Ptolomejskemu geocentričnemu svetovnemu naziranju. Danes velja in je brez ikakve mržnje splošno priznано, nongeocentrični nazor in prišel ba čas, ko bo tudi »srednja pot« nonegocentrični nazor neosovražen.

Egocentrična ontologija drži, da je bistvo človeka, enovita breztvarna bitja z naravno nemrljivostjo, večnostjo. V njej dejstvujejo in so osredotočene vse duševne funkcije in zavest. Obstojal bi torej tajni skrit zaznavalec vseh občutkov in zaznav, videc vsega, kar se vidi, čujec vsega kar se čuje, mislilej mišljenja in misli, hotitelj, ki hoče, želitej, ki želi, vedec vseh naših misli in spoznavalec spoznanj tako gotovo »kakor ne more biti tekanja brez tekača«. Ali oseba mora v navadnem življenju vendar najprej tekati, potem ga šele v odnosu do te funkcije lahko imenujemo tekača. Inače lahko mahan počiva ali spi in nihče ga ne bo nazval tekača. To enovito breztvarno bitje bi imelo v posmrtnosti sledstveno tudi nezavršno bit od telesnosti, od čutnih zaznav, občutkov, telesnih čustev, nagonov itd. nalik biti tekačevi nezavisno od tekanja. Ako vsakdanje rečemo: vidim, spoznavam, vem, mislim, želim, hočem, je to vendar samo obrazec, ki se ga opravičeno poslužuje vsak rojeni, ko malo doraste, ali dete govori o sebi navadno v 3. osebi. Non-egocentrični nazor drži obratno za resnico nalik Koperniku spram Ptolomeju. Zemlja ni statistična, nespremenljiva osrednja točka, okoli katere se sučejo nebesna telesa, ampak narobe, ona je nestalna in se vrti, dasi in ako tudi se nam narobe dozdeva po naši zaznavi. Tako tudi jaz ni osrednja, stalna enovita, breztvarna točka ali bit, v kateri se dejstvuje um in volja in čuvstvo, v katera so centralizirane vse naše duševne funkcije, narobe vse te funkcije šele vsak hip tvorijo moj ta mili jaz. Tvorijo ga neprestano, vsled njih se šele zavedam in nastaja samo za vest. Ta se pri otroku zelo pozno pojavlja, z razvojem telesnosti, po dolgem vežbanju čutil.

Ptolomejci so za časa Kopernika dvignili silen krik, češ, da njegov nauk uničuje vsako religioznost in moralo, kaj bo, kaj bo, ako ni zemlja

več središče sveta in je zginil njen nimbus, da je samo zbog človeka ustvarjena. Istotako mislijo pristaši egoističnega naziranja, da je tajeenje, nespremenljivega enotnega od vsega odvojenega, brezvarnega bitja, večne, neumrljive duš-bití, da je tako zanikanje, in s tem zanikanje izjemnega stališča človekovega spram drugim živim bitjem, konec, svršetek vsake religioznosti, vsake morale, zločin vseh zločinov. Napovedali so vsem, ki tako in enako misle, neizprosen boj, uporabljajo vsa sredstva, da jih onemogočijo v človeški družbi in najuspešnejše sredstvo se jim zdi, da jih oklevetajo in razupijejo vernemu ljudstvu kot brezverce, bogotajce, nevernike itd. Da to malo ali nič ne pomaga, je znano, verovanje se ne da z ničemer izsiliti, z nikakim nasilstvom.

Srednja pot v svetovnem in religioznem naziranju je po svoji naravi neekspanzivna, k njej se zatekajo, večinoma razočarani od današnjega načina negovanja in vzbujanja religioznosti, od poučevanja v potih in sredstvih, ugoditi potrebi religije v ljudeh. Neekspanzivna pa je ta srednja pot, ker ne more biti nikdar sebična.

Predno pa preidemo na etično polje na osnovi »srednje poti«, moramo se vendar tudi ozreti na ono Absolutno, na pojmu Bog več ali manj odgovarjajoče, v kolikor je nam minljivim sploh mogoče.

Kakor smo že prej fiksirali, svet ne biva, ampak postaje venomer (Werden) je samo sebe vzdržujoče procesiranje in tako tudi smo mi samega sebe vzdržujoči proces. Vse, vse gori. Proces lahko prestane, neha, gorenje lahko dogoreva. Proces je enotnost ginevanja in stvarjanja ali nastajanja in vs oblike in pojavi v tem procesu so nebitnostni (wesenlos). Sledstveno umujemo lahko, da je nekaj, kar ni prolazno, nebímo, kjer nima ne rojstva ne smrti, kjer je konec vseh stvari, razlik, diferenciranja. Označiti to, je mogoče samo z negativnimi oznakami, naziv je seveda vse jedno. Biva, to naslutimo in znamo, tajiti je nesmisel, korelativ je tega sveta v logičnem zmyslu, sigurnejše je gotovo nego ta nestalen, spremenljiv prolaezni svet.

V »Udána« se čita sledeče o tem: Es gibt, ihr Jünger, ein Reich, wo weder Erde noch Wasser, weder Feuer noch Luft vorhanden ist; es ist dort weder der unermessliche Äther noch die gleichzeitige Existenz von Bewusstsein und Nichtbewusstsein, weder diese noch eine andere Welt, weder Sonne noch Mond. Dies erkläre ich als weder ein Werden, noch ein Vergehen, weder Leben noch Sterben, noch Geborenwerden unräumlich, unveränderlich, ursachlos: Das ist das Ende des Leidens.« Ni to nič, to je konec, svršetek procesa, dogorenje gorenja. Zastonj je, pravijo, se spuščati v spekulaciji o njem, a moreš se mu približevati le z doživljanjem, bolje odživljanjem potom vedno večje nesebičnosti, bolje nesebnosti (Selbstlosigkeit) v moralnem in intelektualnem oziru, baš kakor nam v to dajejo vzor religiozni geniji vseh vekov prevsem Kristus in Buddha. Pojmujemo li pojem vera v prvotnem pomenu, kot zaupanje, srčno preda-

nost v kak religiozni ideal, ne moderno »zares imeti« izvestnih stavkov in dogem, potem je več vernih ljudi na svetu, nego nevernih in to tudi med modernimi »brezverci«. Prvotni pomen ima beseda vera še v hrvatskem narečju, kjer znači naravnost zaupljivo zaupanje, predanost vzoru, zvestoba, kredit. Zmisel »vse — zares imeti« je plod cerkvenega tolmačenja. Kdor si izvoli ta ali oni vzor za voditelja in za zgled, ima zaupanje in vero v njega. V tem smislu podpirajmo mi učitelji v mladini verovanje in zaupanje, kadar negujemo religiozno čustvo. Golo, nekritično »zares imeti«, ki se ne izkazuje praktično kot nikak religiozni činitelj, ni in ne more biti naša dolžnost, da negujemo. Kakor iz praktičnega življenja poznamo, poraja baš ono in daje povod često nereligioznemu fanatičnem: sovraštvu do sobratov, do soživečih drugega mišljenja. Mi nismo tu, da položimo v mladino kal, katera je pozneje lahko velik vzrok nesoglasja in disharmonije med ljudmi.

Da naša srednja pot ni v teh obrisih že tudi izčrpana, je umevno, dosti je zanimivosti v vsakem pogledu na polju spoznavanja, posebno takozvanih duševnih ved (Geisteswissenschaften). Eno je, da tu iztaknemo: Znanosti nikdar ne morejo priti v protislovja s to srednjo potjo. Kemija uči, kakor znano, brezprehodno pretvarjanje spojin, fizika isto glede odsevov sil (der rückwirklichen Kräfte), kajti sile same ne moremo nikdar v objektivnem svetu spoznati, ampak le v sebi itd.

Prehajam na polje morale, v koji se praktično udejstvuje vsaka religioznost, da vidimo, v koliko vredi srednja pot, ta non-egocentrični nazor kot delovna hipoteza, v koliko je porabljiva v praktičnem zmislu. Razlikovanje telesnega, periferičnega in globjega, višjega duhovnega jaz-a, (Dr. K. Oswald, Smernice str. 91, 93) je pomožno sredstvo, bolje spoznavati sebe, da tečeta v razvoju paralelno pa nasprotno smer, je zgođen način pojasnjevanja položaja človeka v mladostni in zreli dobi. V dobi bujnega razvoja telesnosti je prirodno, da človek živi pretežno telesnosti. Duh se mu ne sveti, da bi reflektiral sebe in svet, reflektujoči duh se pojavlja pozneje, akotudi ostaja skoro pretežna večina odraslih na mladostnem svojem stališču (glej o »infantiler Charakter« v W. Försterjevi knjigi »Erziehung u. Selbsterziehung«) V pozni starosti v tem oziru več ali manj vsak popušča. Prav zrelih za smrt je često življenje samo še breme, v moralnem praktičnem smislu se odpovedo svojemu jaz vedno bolj, postajajo nesebičnejši, nesebostni (selbstloser), nekateri pa sporedno s tem tuči v intelektualnem oziru svobodnejši od sebe, — tudi v tem oziru žrtvujejo sebe, svoj jaz. Seveda v kolikor preostaje še samoljubja makar tudi samo v duhovnem oziru, toliko dalje od tega živi svoje življenje, ali smer razvoja prirodnega nedvomno kaže proti temu cilju — ne obratno.

Ne moremo si namreč stvari misliti drugače nego tako, da imajo samopregorevanje ali samozatajevanje, samopremagovanje do najčistejše nesebnosti (Selbstlosigkeit) na etičnem, moralnem polju, svoj sporedni ko-

relativ na polju intelektualnega spoznanja, to je spoznanje nejaz-a. sebe-zanikanje, ki ni drugega nego nevera v tisto »enotno, breztvarno bitje, ki ima naravno neminljivost, neumrjročnost«. Taka vrsta prosvitlenosti dovede nehote človeka do spoznanja in vedno jasnejše se mu odkriva, da je ta preklicani jaz-sam — tudi »duhovni« jaz sam — v svojem bistvu prevara, samo-prevara. Ž njo se je mučil dosti dolgo v življenju in ona je bila pravzaprav edini vzrok vseh neumnosti, ki jih ima človek na vesti in vsled katerih je dosti pretrpel. Kdor izruje to korenino nadutosti in domišljavosti, lakomnosti in pohlepnosti, mržnje in sovraštva, ta vse bolj oprošča in prizanaša in vedno bolj prihaja v sklad in harmonijo z vsemi drugimi, z vsem svetom in z vsemi bitji; kitajski zid, ki ga je odvajal, separiral od drugih, se ruši. Gineva pa tudi prirodno vsak strah za sebe in strah pred smrtjo se razblini v prazne pene.

Na podlagi tega nazora, srednje poti, se religijozno naziranje in praktična morala strinjata v eno in isto in to popolnoma brez preostanka, ki bi ga bilo treba še tolmačiti. To pa seveda ne samo kot teorija, nego v stvarnosti (Wirklichkeit) kot doživljanje, odživljanje.

Torej:

Ne-jazbitnost v intelektualnem pogledu **S** nesebnosti (Selbstlosigkeit) v moralnem. Ne doktrinarno, nego v praktičnem življenju samem, se skladajo popolnoma filozofija, religija in morala postajajo enotnost. Enostavnost in lahka umljivost govore po znanstvenem merilu za porabnost in resničnost takega rešenja problema.

Tudi Emerson pravi: »Vsak moralni akt je akt samopremagovanja, akt nesebnosti.« Vrhunec moralne popolnosti, ideal kreposti ne more biti drugega nego nesebnost, ne kot pojem nego udejstvovanje v življenju kot samopregorevanje, samozatajevanje samopremagovanje v vsakem slučaju, vedno in povsod (vzglede Kristus, Hus). Ona je izvor vsem drugim krepostim, ki dičijo vsakogar in ga tvore plemenitega, brez nje ne moremo zamisliti ne junaka ne heroja.

Pri Ptolomejcih v religijoznem pogledu se več ali manj prirodno iztakne verovanje, vernost kot alfa in omega vsake moralne završenosti in religijoznosti. Dosledno pa označijo kot znak moralne propalosti in nereligijoznosti, nevero, neverovanje, brezvernost glede svojih naukov in to naravno ne more biti drugače. Iz religijoznosti so napravili verovanje. No, svet kljub temu v praktičnem pogledu smatra kot blag, religiozen čin samo tisti, ki očituje izvestno mero požrtvovalnosti samega sebe, samozatajevanja in to bo menda tudi ostalo.

Še se divimo borcu za domovino in narod, ki se, brez pomisleka vrže na najopasnejše mesto in gine, ki se ne umakne, naj ga čaka še tako gotova smrt.

Divimo se bogatemu, ki žrtvuje velik del svojega premoženja v dobrodelne namene, junaku, ki z lastno smrtno nevarnostjo reši bliž-

njega gotove smrti, učenjaku, ki s požrtvovalnim naporom raziskuje in donaša znanstvene pridobitve, ki bodo v olajšanje življenja vsem. Divimo se požrtvovalnosti rodoljubov, narodnih delavcev, junakom težkega, fizičnega dela, ustanoviteljem dobrodelnih zavodov in koristnih naprav. Divimo se pa istinski vsem tem samo v toliki meri, nič več, nič manj, v kolikor smo sami samozatajevalni in požrtvovalni.

Duhovna jaz-bit Ptolomejcev, ki jo tako skrbno čuvajo v uverjenju pripadnikov in za katero vodijo tako veliko brigo na škodo praktične religioznosti, se praktično udeje v sledstveno v povdarjanju, izticanju jaz-a. V moralnem pogledu kot samoljubje, strah za sebe, velika skrb, briga, kuet tega jaz-a, in polaganje težišča v „duhovni“ jaz, v večno posmrtnost istega, samoposebi ne daje izpoljavanju v praktičnem življenju drugega obeležja, nego obeležje samoljubivosti, ako se tudi zatrjuje, da se prenosi blaženstvo popolnoma iz tega sveta v drugi svet, drugo sfero. Vsi pglavilni grehi po katekizmu: napuh (nadutost), lakomnost (pohlep), požrešnost, jeza (mržnja), nevoščljivost, lenoba (telesna in duševna), niso li vsi samo izpolnjevanja (pojavi, prikazi), odurne samopašnosti, samogoltnosti, ki ima svoj umstveni korelat v krčevitem povdarjanju jaz-a, posebno duhovnega jaz-a? Pogotovo ne izvirajo iz neverovanja, iz »nezaresimeti« raznih tez, čudežev, torej torej iz takozvane nevere. Da so ti glavni grehi vzrok in izvor neznosnega trpljenja na svetu, je jasno. Grehi ne morejo biti drugega nego prosto proizvajanje trpljenja in bede in so istovetni z izpoljavanjem potenciranega samoljubja, samopašnosti, izticanja svojega jaz-a. Rabimo li res za njih pojasnjevanje, za razlago njih vzroka, še faktor verovanja „zaresimeti“, ki ga vrinemo med vzrok in učinek? Seveda se s takim početjem navidez prikrije pravi izvor in mu jemlje odgovornost za trpljenje in bedo ter prelaga isto na neverovanje. Ali s takim počenjanjem ne napredujemo niti za las, nego zabredemo samo še huje v nevarnost katastrofe. Iz golega, potenciranega samoljubja, iz samogoltnosti in samopašnosti, brezobzirnega egoizma, jaz-zaslepljenosti, dvignil se je narod na narod, da ga uniči in iztrebi. V zaslepljenosti o svojem jaz, o svojem mi, v mračnem kultu svojega ego se lahko rodi le tista znana, strašna, fanatična mržnja, tista brezmejna, absolutna netoleranca v narodnem in verskem oziru, ki je baš Evropo že tolikokrat strmoglavila v najstrašnejše katastrofe z najgadnimi zločini. Le ako stavimo nereligioznost = zaslepljenost o jaz-u, jaz-pohlepu = potencirano samoljubje, samo potem ima zmisel trditi, da je nereligioznost človeštva v Evropi vedno temu bila kriva.

Religioznost na osnovi srednje poti nikakor ni konec religiozne morale, tudi glede zahtevka, da mora biti božja pravičnost, ki hudo, zlo kaznuje in dobro plačuje. Jaz je proces, samega sebe vzdržujoči proces, smo rekli.

Jaz je vsak hip čin, dejanje v celoti, pa na drugi strani obenem tudi posledica, učinek v celoti, vedno tisti moment, ko se jedno z drugim podudarja, strinja. Kazni in plačila ni treba pričakovati, jaz je kazen in plačilo s a m. In nikjer ni mesta, da se izogneš temu, dokler učinkuješ, zlo in povoljnost si vsak hip sami ustvarjamo, smo sami po sebi. Vpliv na svoj proces zadobiš šele s tem, da ne-jaz idejo do korena premišliš, in se po tem ravnaš, kavzaliteta je v nas samih. V tem smislu je treba, da vodiš o sebi brigo in si za sebe v strahu vsak čas. Bojazen in strah pa te bodo vedno imeli v krempljih, v kolikor se svoje jaz-zaslepljenosti, samoljubja nisi odrešil. Odrešenje v tej srednji poti ni drugega nego usihanje jaz - mi - domnevanja intelektualno, od samoljubivosti in nje različnih manifestacijah v praktičnem pogledu. Odrešenje je goli proces, odživljanje istovetno z samopregorevanjem, samopremagovanjem in zamozatajevanjem do dogorevanja poslednjega preostanka samoljubivosti, do absolutne nesébnosti. Ej, praviš, to je težko. Seveda je težko, silno težko, zato pa živimo vedno in prejalislej moramo začeti, da se poboljšamo. Vzori za tako življenje so nam in ostanejo Kristus, Hus, Sokrat, Epiktet, Buddha in drugi manj znani geniji življenja.

Za glavni znak religioznosti moramo torej smatrati samozatajevanje v činih, požrtvovalnost, in največji dar, ki ga poklonimo drugim, je, ako dajemo sebe, to je naše delo in trud, naš napor. Zato miloščine v drugi obliki nimajo nikdar povoljnega uspeha. Marsikdo misli, ki ima imetja v izobilju in daje v dober namen denar, da je že Bog zna koliko žrtvoval: neprimerno pa več daje tisti, ki nima nič, a je dal sebe, svoj trud, svoje delo. Popolnoma nemoralno, nereligiozno in kukavičje je pa, živeti brez dela in napora na stroške muk in trpljenja drugih, ako tudi ima dotični gmotnih sredstev v izobilju. Tak brezdelni bogataš se hrani in oblači luksurijozno, dasi je zdrav in bi lahko z malim trudom sebe vzdrževal. Nepravilnost tega dobro uvidevajo socialisti in njih boj proti kapitalizmu je v tej točki popolnoma na mestu.

In mi učitelji? Dajajmo mladini najbolje kar imamo, to je sebe z vestnim, intenzivnim delom v šoli, kakor stoji tudi v evangeliju: „Kdor ne daje samega sebe v mojem imenu, ni moj naslednik“. Vzgojajmo pri pouku cele ljudi, ki bodo v poznejšem življenju sposobni, da bodo požrtvovalni, nesebični. Cilj vzgoje ne more biti drugo nego junak v pravem pomenu besede, ki se ne plaši in ne straši, žrtvovati sebe niti z delom, niti z samozatajevanjem, in cilj moramo vendar enkrat iztakniti.

Tudi verske zajednice bi lahko spet postale važen činitelj pri javni vzgoji kakor povsod. Problem bede in trpljenja jim je treba natanko proučavati, posebno posredne vzroke in neposredni pravzrok bede, ustvarjanja trpljenja, ker vidimo vendar jasno na posledicah, posebno na poslednji katastrofi, da je zavest o tem v Evropi

že davno izginila. Edini boj, ki dolikuje religioznim zajednicam, svečeništvu, je boj proti nastajanju, povzrokovanju bede in trpljenja, kar je mogoče seveda samo, ako se vod nastavi na pravem mestu, ako se dvigne zmeta, prevara o našem jaz. Bistvo in namen verskih zajednic — oblagoroditi pojedinca in množice s tem, da dvignejo religioznost in religiozno doživljanje na višjo stopnjo, nego se nahaja danes, bo šele potem mogoče. Ni dvoma, da mora na podlagi ne-Jaz-a izumirati samogoltnost in samopašnost, mržnja in sovraštvo, medsebojno uničevanje in ubijanje na drobno in veliko. Le tako pridemo na zemlji do soglasja in harmonije, v kateri nihče več ne organizira nevedé ali vedé mase v direktno proizvajanje strahot in trpljenja. Želimo si posebno mi učitelji, da bi človeštvo postalo v istini religiozno, a do tega pride šele tedaj, ko bo vse organizirano v en in isti cilj in eno smer: to je preprečiti ustvarjanje vzrokov za postanek trpljenja. Naj se deluje dosledno na izdelovanju sistema take organizacije za vso državo in vse panoge delovanja, pri tem bo in je že dovolj pripravljenih sodelavcev. Merilo stanja religioznosti v človeštvu bo ostalo in ne more biti drugo nego soglasje, sklad, vzajemnost, solidarnost in harmonija, organizirano skupno prizadevanje za ne-ustvarjanje trpljenja, nikdar pa večja ali manjša vernost = verovanje izvestnih spekulativnih, sholaistiških tez etc.

Še imamo priliko gledati intenzivno ustvarjanje nasprotstev, diferenc, nesoglasij v obliki strankarskih organizacij proti vsaki skoro že obstoječi, ki pri težnji za uveljavljanje izločajo besno sovraštvo, preganjanja, naprezanja, domnevane nasprotnike uničiti. Ne smemo si domišljati, da ima tako počenjanje s kakim razmahom religioznosti sploh kaj zajednega. Nasprotno, dokazuje nje propadanje, ker ni drugo nego golo, nepotvorjeno proizvajanje bede in trpljenja, kal za nastajanje večjih katastrof.

Mi učitelji smo organizirani. Zanesimo v celo organizacijo nov duh, zanesimo nov duh tudi vsak v sebe, očistimo sebe, dajajmo sebe v našem poklicu narodu, da bomo čimprej prišli do nove dobe, do novega življenja. Smernice, ki sem v svoji razpravi iznosil, naj nam bodo pripomoček. (Kdor se globlje zanima za predmet, mu rad, prav rad poslužim z viri, kdor me pa hoče zbog mojih idej dalje preganjanj, mu pa prav iz srca odpuščam, saj se že dolgo ne bojim več za sebe.)

Pavel Flerè:

„NARODNE ŠOLE SE DELE V OTROŠKA ZABAVIŠČA, OSNOVNE . . . ŠOLE“.

Kakor znano, je ta naslov vzet iz „Načrta zakona o narodnih šolah v kraljevini SHS“ in sicer iz čl. 2., ki se glasi: „Narodne šole se delé v otroška zabavišča, osnovne, nadaljevalne in meščanske šole“, t. j. v one šole, ki so namenjene najširšim narodovim plastem. Pravzaprav moramo obžalovati, da so le te priznane kot narodne, t. j. narodu namenjene; obžalovati moramo, da ni že po zunanjem vsa organizacija šolstva, od najnižjega do najvišjega, enotna; enotna — kakor smo že imeli priliko povdarjati — zato, ker bi morala biti vsa šola, od najnižjega do najvišjega učilišča, enotno vzgojna in vsestransko izobraževalna naprava. Ipak vemo, da celo pri tem 2. čl., ki vendar napravlja temu principu le tako malo koncesijo, še marsikdo zmiga, češ: zabavišča, t. j. otroške vrtce in osnovno šolo v en koš?

Morebiti ne skimava zastonj z glavo; celo upravičeno je to, če misli in si predstavlja današnjo uredbo otroškega vrtca in osnovne šole; če živi v duhu, ki vlada v obeh. Zakaj res je: Današnji otroški vrtec je slaba „predšola“ osnovni šoli — pomniti pa moramo, da kaka „predšola“ po svojem temeljnem načelu biti niti noče! — duh v osnovni šoli pa zopet ni tak, da bi ji kak vrtec lahko koristil.

V ilustracijo naslednje: Pred leti sem se ravno o tej zadevi razgovarjal s tovarišem iz mesta, ki je po svojem delu v elementarnem razredu znan kot prav dober metodik. Na moje vprašanje, ali so učenci, ki prihajajo iz otroškega vrtca boljši ali slabši od onih, ki tega niso obiskovali, mi odgovori: „Tisti, ki prihajajo iz vrtca, so najslabši učenci; nič kot igrali bi se.“

Ta odgovor pove dvoje: 1. da je bil tisti otroški vrtec res otroški, 2. da naša osnovna šola ne trpi otroških otrok, marveč hoče le resnih, ki bi „delali“, ne pa se „igrali“.

Pravzaprav pa se danes zavedam, da bi ne smel vprašati kakor sem tedaj. Otroški vrtec in njegovo delo se vsled svojega bistva ne da presojati iz naše današnje osnovne šole in poizkus, spoznavati delo otroškega vrtca potom dela osnovne šole, je varljiv in mora biti takšen. Otrok, ki je prišel iz vrtca v osnovni razred, je prišel v vse preveč različne razmere in se ne more vživeti tako kmalu, da bi se počutil „domačega“. Oni, ki je bil do prvega vstopa v šolo doma, ne pozna družabnosti, oni iz vrtca pa jo pozna, samo da drugačno, kakor jo nahaja zdaj tu. Že to bi morali upoštevati pri takih vprašanjih in presojevanjih.

Tovarišev odgovor pa nam danes tudi jasno pove, da učitelj, ki hoče od malih le resnega „dela“, ne bo zadovoljen s tem, da se sprejme za-

bavišče, t. j. otroški vrtec v organizacijo narodnih šol. Njemu je šola le posebna kategorija, v kateri in za katero je okostenel; on ne umeva enega: Da vsemu šolskemu ustroju, kakor sploh vsemu izobraževalnemu delu ni osnovni namen pouk, prikrojen gotovi kategoriji, marveč v zgoja, enotna za vse šolstvo; pouk pa da ima le nalogo temeljne sile v človeku povsod in enotno buditi v svrhu vzgoje.

Prav zato nam je tudi ta naredba, kakor jo navaja novi načrt, le „mala koncesija“ za naše načelo.

Za katero načelo pa moramo povdariti, da ni od danes; kadar so se v zgodovini pedagogike ponavljale kake „prekucuške ideje“, je to načelo skoro vedno nastopalo v idealu. Da ostanemo pri otroškem vrtcu, naj omenim, da ga je tudi njegov ustanovitelj Fröbel smatral za nekako najnižjo stopnjo enotnega šolskega organizma; znan je smoter, ki mu ga je določil: „Namen otroškega vrtca je, ne le otroke v predšolski dobi sprejemati v varstvo, temveč jim tudi dati delo, ki odgovarja vsemu njihovemu bistvu; krepiti jim telo, vaditi njihove čute in zaposlovati njihov budeči se duh; jih čutno upoznavati z naravo in človeškim svetom; zlasti srce in čuvstva pravilno voditi in napeljavati k pravzroku vsega življenja in enotnosti z njim.“

Vse, kar čujemo iz tega namena in smotra otroškega vrtca, ni drugega kakor obči namen in smoter vse vzgoje. In za ta „otroški vrtec“ ni v šoli posejan košček zemlje, otrokom v razvedrilo, marveč je prostor, kjer naj se otroci razvijajo naravno kakor rastline. To pa v obči šolski organizaciji. Saj je omenjeni namen in smoter tako splošen, da je otroški vrtec sam mnogo premal, da naj bi on edini vršil to nalogo. A vršiti jo mora, kajti tudi vrtec je del skupnega vzgojnega organizma. Mora biti ali moral bi biti, zakaj danes vobče ni, kakor tudi nobena druga šolska kategorija danes ni izrazit vzgojni faktor. Vsaka je preveč „šola“, ki pozablja na svojo prvo nalogo.

Tako tudi otroški vrtec in tako osnovna šola. Zato smo rekli, da je skimavanje z glavo upravičeno, če se mečeta ti dve kategoriji v en koš.

Igrajoča šola in učeča šola. A vsaka „šola“, katere uredba v današnji obliki ni taka, da bi bila možna njuna združitev. In najsibo v vrtcu najidealnejša in najizobraženejša vrtnarica in v osnovni šoli najidealnejši in najizobraženejši učitelj. Vrtnarica in učitelj, ki imata res poklic za stan in pri katerih v vrtcu in v šoli vse živi, vse sili k novemu ustvarjanju in uporabi predmetov, ki so nazorilo in pripomočki; ki sama dajeta življenje tem predmetom in ga pripravljata izobrazujočega za otroka; ki prinašata ta živi duh iz življenja in umetnosti, iz narave in iz otrokove duše za njegovo dušo . . . tudi ta vrtnarica in ta učitelj ne premostita prepada med igrajočo in učečo šolo. Vzrok: Ker po današnjem ustroju vse to delo ne more biti enotno, kakršno bi moralo biti;

tako enotno, da bi se razlikovalo le po manjših in večjih zmožnostih rastočega otroka.

Igrajoča in učeča šola. A še igrajoča ne vzgojna in ne vzgojna učeča.

Otroški vrtec se je vsaj pri nas doslej ustanavljal predvsem kot zaposlovalnica za otroke, katerih starši nimajo časa za nje; stal je na stopnji zavetišča, kot tak pa ni docela prevzemal svoje naloge kot osnovni del javnega vzgajališča, in se poglobljal v ta svoj smoter, in se dvigal do njegove izpopolnitve. Kvečjemu da je prevladoval v njem duh etične vzgoje, in da je tam, kjer se je otvarjal iz narodnostne potrebe (Cirilmetodovi vrtci) gojil v njem tudi narodnostni čut; do harmonične vzgoje, ki naj bi ji polagal temelje, se ni povzpel. Premalo vlada tozadevno v naših vrtcih smotrenost in sicer smotrenost pravtako v vzgojnih sredstvih kakor v njihovi metodični obravnavi.

Ta smotrenost in njena poglobitev pa bi morala nadomestiti ali vsaj omiliti manualnost, ki prevladuje danes v vrtcih. V njih imamo danes „predmete“: Stavbanje, gubanje, polaganje paličic, ploščic in obročkov, pletenje, prepletanje in risanje; pridruži se jim še nazorni nauk, memoriranje, petje in igra.

Res, da bi bili to predmeti, ki prikazujejo troedino človekovo dejalnost: delati, čutiti, misliti — so pa to le navidez; zakaj duh, ki jih vodi, je tako malo resnično otroški kakor oni nazornega nauka in poznavanja v osnovni šoli, ki se vtaplja v formalizmu. Kdor pa je spoznal množino nagonov v otroški naturi, kdor smatra vsakega od njih za važnega na svojem mestu, kdor ve, koliko sredstev dajeta narava in umetnost vzgojitelju na razpolago, da uteši in goji te nagone, ta se zaveda tudi, koliko in kako lepih problemov za psihološko pedagogiko tiči v vsem tem.

To pa ne le v vrtcu! Zakaj do pičice isto velja tudi za osnovno šolo. Dasi ta, učeča šola, tega ne priznava; v didaktiki pač priznava ustni govor učiteljev, ne pa nazora in dejanja otrokovega. In s tem zadenemo ob prvo nasprotstvo med vrtcem in šolo. Res, da so v obeh kategorijah (vedno moramo govoriti o „kategorijah“) predmeti, ki bi rekel človek, da so eno in ne le, da imajo medsebojno zvezo; ipak te zveze ni. Trga jo različna metoda: tu igrajoča, tam učeča... Pripoveduje se nam namreč, da mora biti metoda (seveda pravijo „za pouk“, tu pa že moramo misliti tudi na vzgojo) pri petletnem otroku drugačna in zopet drugačna pri sedemletnem. Kakor da bi se otrok pri vstopu v osnovno šolo res tako izpremenil, da je treba za njegovo vzgojo tukaj docela druge metode! (Nehoté se nam zopet vriva misel, kako da je mogoče predpisovati desetletnemu otroku v osnovni šoli drugačno metodo kot desetletnemu srednješolcu!)

Zaradi teh različnih metod koleba in omahuje tudi otroški vrtec sam in obupavajo nad njegovim praktičnim namenom njegovi prijatelji.

„Čemu,“ pravijo, „naj goji vrtec pletenje in gubanje, če šola noče imeti od tega koristi? Zakaj naj se toliko peča z risanjem, stavbanjem in gibanjem, če naj otrok vse to v šoli zopet pozabi?“

Pod temi razmerami tedaj trpita vrtec in šola in namesto, da se ti dve napravi, ki bistveno vendarle eno dopolnjujeta, vežeta in strneta tudi dejansko, ju moti duh, ki je njih, in ju loči metoda, ki se jima predpisuje. Nasprotje obstoja in bo obstojalo tako dolgo, dokler predpisuje učni smoter posameznih šolskih kategorij tudi v zgojno delo v šoli. In dokler bo predpisan za vsako posebe, si bodo te kategorije tuje.

Tudi otroški vrtec in osnovna šola. Dokler bo v tej po predpisanem učnem smotru odločevala le množina in ne tudi kakovost duševnega razvoja, ki naj ga pouk, t. j. vzgojni pouk dosega, toliko časa osnovna šola igre ne sme trpeti pri pouku; prepuščati jo mora telovadbi in prostim uram — in dokler se otroški vrtec ne povzpne nad tehnično igro, toliko časa bo vrtec tudi pravilno urejeno osnovno šolo motil. Toliko časa mora pač osnovna šola v vrtcu zreti nadležnega kvarljivca lastnega „materiala“, a vrtec v osnovni uničevalca lastnega dela. To nasprotstvo pa izgine, kakor hitro vsa šola spozna, da je njena naloga v prvi vrsti vzgojna, in uravna tudi svoje učne metode po zahtevah te svoje naloge. Če pa se teoretična ureditev po „učnih smotrih“ uveljavlja danes tudi v praksi, ne pomeni to drugega, kakor da odmerjamo pouku ono važnost, ki pripada vzgoji.

Vzgojno preureditev vsega šolstva v enotno vzgojno smatramo zatorej za edino pravilni način, ki pripomore k popolni ozdravitvi. Tedaj nam ne bo treba iskati „premostitve“ za različne šolske kategorije; tedaj ne bo treba zbliževalnih poizkusov.

Vemo pa, da se to danes še ne dá izvesti, dasi ni utopija. Zato je prav, če na tem mestu premostrimo tudi nekatere načrte, ki poizkušajo zblížati otroški vrtec z osnovno šolo. Vobče sta na delu dva načina: prvi hoče približati vrtec osnovni šoli, drugi to onemu. Za prvi načrt si mislijo: Otroški vrtec naj goji pri otroku le to, kar sedanja šola potrebuje in lahko uporabi; in goji naj to le v obsegu in načinu, ki mu ga predpisuje šola. Takoimenovano Fröblovo zaposlovanje naj docela ali deloma odpade, otrokova gibljivost naj se sploh toliko ne upošteva. Nazorni nauk naj se goji skladno z onim v osnovnih razredih in sicer po slikah, ne po resnici; risanje kot predpriprava za pisanje naj sploh odpade. Šteje naj otrok v otroškem vrtcu ne nad deset, do številčnih nazorov in številčnih operacij naj se vobče ne navaja; čitanje in pisanje sta seveda tudi v bodoče izključena itd. To se pravi: Šola, ki je dozdej dopuščala otroku vsaj nekaj svobode, naj postane prava „šola“ s samostojnim predpisanim načrtom in z okostenelostjo, ki bi jo radi odpravili iz vsega šolstva.

Boljši je drugi načrt, ki zbližuje osnovno šolo otroškemu vrtcu. Ta hoče tudi za osnovno šolo več telovadbe in iger, uvaja vanjo pletenje, gubanje, polaganje paličic itd., kar naj kot samostojno nazorilo pomaga zlasti pri računstvu.*)

Tretji načrt še, ki ga zlasti propagirajo vneti Fröblovcí**), je ta, da naj se otroški vrtec razširi na več let od današnjih dveh in naj v duhu metode Fröblve prevzame vse učne predmete razen čitanja in pisanja, za katera — pravijo — ni prav nič prepozno, če se začenja z njima šele z 7. ali 8. letom, osnovno računstvo pa da prav lahko preide v vrtec sam.

V tem predlogu ne zremo rešitve; preenostranski je in hoče koristiti le vrtcu, namesto občí šolski vzgoji; in najsimpatičnejši je gotovo kot drugi omenjeni načrt, po katerem naj se približa osnovna šola vrtcu.

Za to možnost pa mora prodreti prepričanje, da so leta, v katerih poseča otrok vrtec in vsaj prva leta osnovno šolo, ravno tista, ko se pojavlja v otroku velika sila, da samotvorno nekaj vrši, pa bodisi kakoli. Uprav v tej dobi je naravno otrokovo delovanje igra, t. j. navidezno brezsmotreno pečanje z rečmi lastne naravne okolice. Igra vadi otrokove telesne in duševne sile; šola pa navadno pozablja na to, da bi te sile v tej ali oni smeri še nadalje naravno razvijala. Posebno je treba pomniti, da naloga otroške igre in vsega nevplivajočega otrokovega delovanja izhaja iz pregibanja udov in iz istočasnega delovanja čutov. Otroci se hočejo rečem približati in izvedeti, kaj jim te pripovedujejo in kakšno stališče naj sami zavzemajo napram njim. To razmerje do zunanjega sveta se ne sme zrušiti, kajti iz njega se sčasoma izcimi otrokov lastni notranji svet. Tedaj pa stopa igra kot taka že v ozadje in po otrokovem razvoju samem dobiva svoj smoter: iz igre se izcimi delo, ki postaja vedno bolj notranje. S čimer seveda ni rečeno, da bi tudi igra ne imela svoje notranjosti; tudi ta je izrabljala duševne sile, samo da duh o tem izrabljanju ni polagal računov.

Z upoštevanjem tega načela bi moral iz otroškega vrtca preiti v osnovno šolo otroški duh, ki pa se tu ne sme razblinjati v manualnosti, marveč se mora staviti naravnost v službo vse intelektualne vzgoje. Prav ta način je danes poizkus v gibanju zmerne delovne šole; a poizkus, ki mu želimo sreče; kajti pot je blizu, po kateri se na podlagi zblizanja lahko dovrši strnenje vsaj dveh „kategorij“ v en organizem.

S tem pa bo že dana možnost za spoznavanje, da vse šolstvo mora biti enoten organizem zato, ker je tudi duševni razvoj nekaj enotnega, celotnega, ne pa ločen po predmetih in učnih urah, ne ločen po svojih pripomočkih. Uvideti bo treba, da so telesna vzgoja, umetniška vzgoja,

*) Po W. Rein „Encyklop. Handb. d. Pädag. IV., str. 878.

**) Primeri dr. E. Pappenheim „Friedrich Fröbel“ str. 77.

ročno delo pri pouku, gola intelektualna vzgoja i. dr. le metode, ki morajo druga drugo iskati in najti tako tesnih stikov, da se strnejo v eno in tesno celoto, ki bo tvorila svojo lastno, edino individualizirano metodo.

A da preide to spoznanje v šolsko delo, ni dovolj, da se v šoli ta ali oni del celote samo pripušča; ni dovolj, da se ta ali oni enostransko goji v njej; celo dovolj pa ni, če si šola privzema po strahopetnih prijemljajih le to, kar je življenje že zdavnaj spoznalo za prevažen faktor pri izvenšolski vzgoji. Odpreti bo marveč treba v šoli okna in vrata nastežaj, da življenje širom najde pot vanjo. Potem si ne bodo stale nasproti več le posamezne „kategorije“ in osnovnošolski učitelj ne bo več nevoljen na otroški vrtec, srednješolski ne več na osnovno šolo itd.

In še nekaj je potrebno! Da spoznavamo namreč vse današnje šolske kategorije in njihovo bistvo. Zato se mi zdi nadvse posrečena ideja, ki terja, da naj bodo pri učiteljskih izobraževališčih kot vadnica združene vse te kategorije, pri izobraževališčih učiteljstva za osnovne šole vsaj vse nižje šolstvo v enoten organizem. Vsaka učiteljska vadnica imej kot svoj organičen del lasten otroški vrtec, zakaj tudi moški učiteljski mora poznati to uredbo.

Po takem poznanju bomo zrlí na marsikaj drugače in marsikaj bomo drugače sodili. Tudi otroški vrtec, ki ga danes ne poznamo in — nismo čutili niti potrebe zanj. Niti mi učitelji. To potrebo so čutili pravzaprav le nižji sloji v mestih in industrijskih krajih, ki jih je takorekoč sila primorala k upoštevanju vrtca. Vobče pa smo le oddaleč čuli o njegovi potrebi in škodi z narodnega stališča (Cirilmetodovi in šulferajnski vrtci), nekako nejasno smo se zavedali njegove socialnovzgojne važnosti. A prav to je treba poudariti posebe!

Osnovna šola je kolikortoliko zbirališče otrok vseh staršev; vsaj pri nas je le nizek % onega zaslepljenja, ki ustanavlja zasebne šole za otroke „boljših staršev“, in onega, ki otroku prav neotroško preskrbuje domačega učitelja, da bi njihov malček ne prišel v stik z otrokom vsakogar. To socializacijo pospešuje pri osnovni šoli ravno njena obveznost. Otroški vrtci, zabavišča pa so neobvezni zavodi in v njih otroci še manjši, torej socialno še nič ali prav malo pokvarjeni. Zato se ravno v otroškem vrtcu lahko polaga prvo seme socialnega mišljenja. (Morebiti je pri nas več takih krajev, za enega vem, kjer hodijo otroci ubožnejših staršev v javni vrtec, starši pa, ki se hočejo iti „višje sloje“, nadlegujejo upokojeno učiteljico, samo po sebi dobro dušo, da zbira njihove male k sebi. Da bo prodrla ideja potrebe otroškega vrtca, je treba torej tudi premembe mišljenja v socialno, človeško.) Ko tedaj spoznamo občo vrlino vrtcev, ne bomo terjali teh le za mesta in industrijske kraje; kajti socializacije in obvarovanja pred ulico, cesto i. dr. ni potrebna deca le tu, marveč pravtako po deželi.

Tega namreč pri nas tudi še nismo spoznali: „Vsak slučaj vlačugarstva ima svoj začetek v zanemarjenem otroku“, „Daj mi otroka in država bo imela moža“ — krilatice, ki so vznikle na zapadu; odtam — iz Ameriké — je tudi ta: „Brezplačni otroški vrtci so zadeva politične ekonomije“.

Če spoznamo to, če se vživimo v to — in zato sem omenil — potem bomo z veseljem pozdravili zakon, ki uvršča zabavišča v šolski organizem in takrat se bo tudi od zunaj našla zveza med vrtcem in šolo; kadar spoznamo potrebo naprave in ne bomo zrlí na njo kot na potrebno zlo, dobro za matere, da se odkrižajo svojih kričačev, potem bomo napravo tudi cenili in našli njeno važnost, otroški vrtec pa se bo sam po sebi spojil z osnovno šolo v en organizem. Upošteva je pedagoška načela, bosta tedaj oba izpremenila svojo metodo in uvidela pot, po kateri dospeta do skupnega smotra: V enotnem duhu bosta morala harmonično in vsestransko razvijati vse zmožnosti v otroku in zaradi tega skupnega smotra se bosta morala orientirati v samodelavnosti otroški in v njeni buditvi. Tedaj ne bo več „igrajoče“ in ne „učeeče“ šole, marveč bo in vseh ena: otroške sile po samodelavnosti razvojna šola.

Ta ideja že danes ni utopija; oživotvorjena je v Ameriki, kjer je otroški vrtec že izvečine organičen del javnega šolskega sistema, in najbolj razvita v Deweyevi School of Education v Čikago.*) V tem zavodu so sploh za vse šolsko delo merodajna naslednja vprašanja: 1. Kaj naj se zgodi in kako naj se kaj zgodi, da spravi šolo v ozek stik z otrokovim življenjem doma in v njegovi okolici, da tako šola jenja biti prostor, kamor otrok le prihaja, da se uči gotovih nalog? 2. Kako naj se najdejo učne snovi ki imajo pozitivne vrednosti, resničen pomen v otrokovem lastnem življenju, ki se zde tudi najmanjšemu dragocene dovolj, da si pridobiva za nje zmožnosti in znanosti, važne za malega pravtako kakor za doraščajočega? 3. Kako naj se vrši pouk v formalnih predmetih — v priučanju čitanja in pisanja, v rabi števil — da tvorijo izkustva in vsakdanja opravila ozadje in da so te ročnosti v zvezi z onimi, ki imajo svoj notranji pomen? Kako se doseže individualizacija vzgoje? — Na podlagi te vzgojnoučne metode se uče otroci z lastnim delom in vzgoja se začne v otroškem vrtcu, kjer je vsa igra obrnjena na delo. Že na tej stopnji je delo smotreno v opazovanjih narave, v oblikovanju v pesku in v ilu in v ročnih delih najprimitivnejšega značaja. In smotreno se stopnjuje v opravilih kmetijstva, rudarstva, gozdarstva in industrije, kjer povsod dobiva otrok dobro vajo svojih čutil, spomina in presojevanja.

*) Poročila o tej so na kratko posneta iz A. Pabst „Moderne Erziehungsfragen“.

S tem kratkim poročilcem o tujem nikakor nisem nameraval hvalisati nekaj tujega zato, ker ni domače; opozoriti sem hotel le na vzgojno-učni princip samotvornosti, ki se mi zdi, kakor že prej omenjeno, najvažnejši činitelj, ki pomore šolskim kategorijam v združitev šolskega organizma.

In prvi korak k temu je spojitev v osnovni organizem, spojitev otroškega vrtca in osnovne šole, za kar nam je potrebno — da posnamem — dvoje:

1. da spoznamo potrebo obeh naprav in dobimo za obe pravi smisel,
2. da ju zedinimo v enotni metodi otroške samodelavnosti.

RUDOLF DOSTAL:

PODEŽELSKI VZGOJNI DOMOVI.

Svobodna Švica in napredna Angleška v marsičem prednjačita drugim državam, posebno pa glede šolstva. Tako so nastali tam takozvani „podeželski vzgojni domovi“. Korenine tega novega tipa šolstva segajo daleč nazaj in temelje v vzgojnih principih Rousseau-a in Pestalozzija. Ta dva še nista imela praktičnega čuta za izvršitev svojih visokih plemenitih idej, na drugi strani pa nista našla v tedanji dobi pravega umevanja, da bi tako njihove besede meso postale. Toda polagoma s splošnim razvojem šolstva, so se naši možje, ki so prevzeli dedščino teh pedagoških vzornikov, prikrojili jo času in razmeram primerno in jo tako praktično realizirali. Oglejmo si torej te novodobne „vzgojne domove“.*)

Eno teh vzgajališč se nahaja na gradu Glarisegg ob Bodenskem jezeru v prekrasni legi, sredi gozda med travniki. Namen tega zavoda je med drugim vzgajati gojence in jih pripravljati za višje študije, predvsem pa ustvarjati iz njih može v najboljšem pomenu besede. Učenec in učitelj se tu smatrata državljanom šolske države, torej republika v republiki. Predvsem je glavni princip skupnega družabnega dela med učenci in učitelji, vsaka meja med temi naj izgine.

*) Mnogo je o tem pisal sociolog dr. Forel, dalje je o tem razpravljal dr. Frey v svoji inauguralni disertaciji na filozofični fakulteti v Zürichu. Praktično so izvajali to idejo: dr. Reddie v Abbotsholme na Angleškem, dr. Lietz in Frey v Švici. Slednji je prenesel misel v Nemčijo, kjer se je pa prvotna plemenita ideja, zlasti med vojno, pokvarila v nemško-nacionalnem duhu in ubila ob pangermanskem militarizmu. — Med Slovenci omenja vzgojne domove dr. Ozvald v zadnji Matični publikaciji „Smernice novega življenja“, kar mi je bilo tudi povod, da sem pričel o stvari pisati. Op. pis.

Principi, ki naj vodijo pouk in vzgojo:

Urejeno in primerno zaposleno življenje od jutra do večera; telesno delo in vaje z duševnim, etičnim in estetičnim delom. Prostost, soodgovornost in sodelovanje vseh učencev na celi organizaciji in disciplini šole. Prost, neprisiljen pouk, kjer se vzbuja samo plemenita ambicija in tovariška medsebojna tekma. Pogosta potovanja, združena z interesantnim poukom. Nikakih izpitov. Tečna, zdrava prehrana in zadostno spanje. Stopnjujoče utrjevanje napram mrazu, vročini, vremenskim neprilikom, različnim naporom. Sistematično treniranje v vsakodnevem, različnem delu, ki pa mora vedno donášati kako praktično korist. Umetnostne vaje, kakor modeliranje, risanje po naravi, petje, godba, proučevanje umetnostnih del. Vzgoja splošno нравnih, etičnih in domoljubnih čustev ob posebnih primernih prilikah, pod milim nebom, v gozdih, o priliki zgodovinskih in znanstvenih dni. V proslavo teh naj vedno pripomore znanost in umetnost. Vsaka sila, kazen, oziroma pohvala in nagrada, ki ne izvira sama iz sebe, iz lastnega nagiba, tako iz pregreška ali iz storjenega dela, naj odpade.

Znanstveni pouk temelji na pedagoških zakonih ter zbuja pozornost in zanimanje gojenčevu z nazorom in praktičnim sodelovanjem. Vadi se opazovati, misliti, soditi, praktično in logično primerjati. Jezikovni pouk obstoja v pogovorih, vajah, čitanju, prostih sestavkih, petju dotičnega jezika. Vse, kar dolgočasi in „mori“, predvsem diktati, naloge itd., je od pouka popolnoma izključeno. Čitajo se genialni autorji; iz njih se črpa vse, kar zbuja plemenite misli in splošno nesebična koristna dejanja. Potom pogovorov med učitelji in učenci se slednji vadijo govoriti in disputirati. S prostimi sestavki o razpravljanih predmetih se vadijo pismenega izražanja.

Stene vzgojnih domov so okrašene z umetninami.*)

Smoter vzgojnih domov po dr. Lietzu: Vzgoja gojencev v može s harmoničnim in neodvisnim značajem, telesno in duševno zdrave in močne, praktične in spretno v rokah, znanstveno, literarno in umetnostno izobražene, sposobne, jasno in logično misliti, gorke v čuvstvih, pogumne in močne v volji.

*) Pri nas se še vse premalo skrbi v tem oziru. Vsaka šola naj bi imela kolikor mogoče res umetniških slik, dalje slike jugoslovanskih glavnih mest, gora (Triglav), jezer (Bled), slavnih mož. Dalje so posebno primerne slike iz okupiranega ozemlja. Zelo primerna in prekrasna je diploma Slov. Sok. Zveze iz leta 1914, ki nam kaže v kralju Matjažu in kraljeviču Marku jugoslovansko idejo; visela naj bi v vsaki šoli in v vsaki družini. Op. pis.

Gojenci delajo izlete in daljša potovanja, navadno s kolesi, prenočujejo pod šotori, večkrat tudi pod milim nebom. Spotoma obiskujejo vasi, mesta, tovarne in druge gospodarske in zanimive naprave, vse to jim služi v pouk. Poučujejo se v realnih in humanističnih predmetih in maturirajo potem povečini z najboljšim uspehom na javnih zavodih.

Gojenci se udeležujejo vseh mogočih del v vrtnarstvu, poljedelstvu, obrtništvu (mizarstvu, ključavničarstvu itd.).

Šolska poročila spisujejo večinoma sami, sami sestavljajo tudi potopise.

Dr. Forel je obiskal tak vzgojni dom in poroča sledeče: Našel je tam voditelja in njegove gojence na polju pri žetvi, na glavi široke slamnike, oblečene v hlače-dokolenke, na nogah sandale; vsi zdravi, krepki, od solnca ogoreli. Potem zopet so bili vsi skupaj pri nogometni igri. Vsak se uči kakega rokodelstva. Vsakemu gojencu je odkazan v obdelovanje kos zemlje; prôdukti so potem njegova last. Prehrana je obilna in tečna. Čas v tej šolski državi s svojimi patriarhaličnimi in brafskimi običaji je izvrstno razdeljen: učne ure trajajo po 45 minut, presledki za odmor po 15 minut. Pri pouku se vrši razveseljiva tekma med gojenci in učitelji. Vsak sodeluje z interesom, veseljem in z napeto pozornostjo; nikake dolgovezne domače naloge, klasifikacije, naloge za kazen, izpiti itd. S plemenito tekmo hoče vsak doseči to, kar zmore. Siljen pa ni nikdo, kajti sila je neznan. Pouk traja dnevno od 6. do 11. dopoldne, od 2. do 4. ure popoldne je delo na polju in v delavnicah, od 4. do pol 6. se uče gojenci in ponavljajo šolsko tvarino pod nadzorstvom in s pomočjo učiteljstva, pri tem tudi pomagajo eden drugemu. Ako tvarine ne dokončajo, zato niso kaznovani, temveč jo morajo pozneje dogotoviti; toda nikdo noče zaostajati in spretnejši, sposobnejši pomagajo zaostalim. Tak je plemeniti duh, ki kraljuje v vzgojnem domu. Kdor skuša med gojence zanesti kal egoizma, sebičnosti, hinavščine, lažnivosti in enakih slabih lastnosti, postane med njimi samimi nemogoč, in če se v doglednem času ne poboljša, ga odstranijo čimprej iz zavoda. A to se zgodi vrlo redko. Šestnajstleten gojenec se je izrazil: „Pri nas ni slabih misli, imamo misliti mnogo drugih stvari, pri nas je mnogo dela, zvečer smo pa potem trudni in veseli, da hitro ležemo k počitku in sladko zaspimo.“ Ta utrujenost je pa zdrava in naravna, gojenci so telesno in duševno zdravi in krepki.

Zanimivo je, opazovati gojence v prostem času. Nikakega dolgočasja! Ta se koplje, oni čita ležeč v travi, tretji se izprehaja in živahno razpravlja s tovarišem, nadaljnji vprašuje učitelja o tem in onem, drugi zopet delajo na svojem vrtu ali pa v delavnici. Ta neprisiljenost in samostojnost napravlja na vsakega obiskovalca posebno dober in ugoden utis. Učitelji sami so neutrudni, povsod aktivno sodelujejo: pri delu, predavanjih, igrah. Formalni „bon-ton“ je v zavodu neznan, ker ni časa,

da bi se brigalo za to. Tem več skrbi se posveča plemenitim srčnim lastnostim gojencev: pravičnosti, resnicoljubnosti, npravnosti, priljudnosti in socialnemu sočutju.

Zanimiva in globoko čustvena je večerna „pobožnost“: ob solnčnem zahodu se zbero gojenci zavoda pod košatim drevjem; tu čitajo genialne avtorje, iz sv. pisma lepe prispodobe, ki etično delujejo, primerna dela klasikov in drugo slično, kar povzdiguje dušo.

Idealni duh, ki veje med gojenci zavoda, je altruizem in socialna solidarnost, harmonično združena z zdravo individualnostjo.

Dr. Forel piše, da so ga gojenci švicarskega zavoda Glarisegg v dobi počitnic obiskali. Napravili so dolge ture na kolesih. Vsak gojenec je imel s seboj kos šotora, ki so ga potem sestavljali v odmorih za prenočišče. Bili so veseli, živahni, od solnca ožgani in so kazali posebno zanimanje za naravoslovje.

Uspehi vzgojnih domov so izvrstni, kajti česar se človek uči z veseljem in zanimanjem, ostane v možganih veliko bolje in temeljiteje kot ono, kar se hoče s silo ubijati v glavo.

Ustanovili so se tudi ženski vzgojni domovi. Ker pa polagoma prodira nazor, da je v vsakem oziru, predvsem v npravstvenem, koedukacija dečkov in deklic velikega vzgojnega pomena, so nastali kmalu tudi mešani, koedukacijski vzgojni domovi. V Chailly pri Lausanne so ustanovili tak koedukacijski vzgojni dom in sicer kot eksternat. Gojenci in gojenke so zaposleni skozi ves dan v zavodu, spe pa doma. Drugi taki zavodi so še: Ecole nouvelle de la Châtaigneraie v Coppet, v Oberkirchu, Hallwyl-Seengen.

Dosedaj so vzgojni domovi še privatni zavodi, dočim uživajo vso državno pomoč in podporo, tako da se lahko smatrajo kot državni. Najugodnejši bi bili ti zavodi kot eksternati, toda kot taki bi bili samo lokalnega pomena.

Gornjo razpravo sem napisal z najboljšim namenom, da

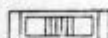
1. opozorim na ozko vez med poukom in vzgojo v naravi, kar se je že opetovano tudi pri nas poudarjalo in tudi nekoliko že gojilo, toda še vedno vse premalo;

2. si prisvojimo idejo podeželskih vzgojnih domov tudi pri nas; s tem še ne rečem, da bi prenesli tujo cvetko in jo zagrebli v domača tla, pa korenine so zdrave in bi uspevale tudi pri nas;

3. je ravno trenutni čas ugoden za udeleženje te ideje ob priliki izvedbe agrarne reforme, ko bi se dalo marsikako veleposestvo razlastiti ravno v prid šolstvu, kar bi bilo samo v prid državi in celokupnosti.

Prejalislej — o tem sem trdno uverjen, bo postala tudi vzgoja državna last, ne samo šolstvo, vsaj za one sloje naroda, ki sami ne morejo

oziroma ne umejo vzgajati svoje dece. Sedanji težki socialni položaj družine odvrča od naravne naloge vzgoje otrok. V tem tudi tiči krivda marsikake družine, kjer gre z vzgojo namesto naprej, vedno bolj navzdol. In tu bo morala priskočiti država na pomoč. Za take posebne slučaje mora postati tudi vzgoja, ne samo šola v ožjem pomenu — državna last. In temu vzvišenemu, plemenitemu namenu: — vzgajati mladino v cele može zdrave in krepke po telesu, odločne v volji, gorke v čustvih, naj bi služili tudi pri nas taki podeželski vzgojni domovi.

F. KRANJC:

O LJUDSKIH UNIVERZAH.

(Konec.)

II.

V I. svojem članku pod gorenjim naslovom (gl. let. „Pop.“ str. 241.) sem se na kratko dotaknil obeh tipov ljudskih vseučilišč: severnega in zahodnega, v naslednjem se povračam k predmetu in se oziram poglobljeno na severni tip.

Že zadnjič smo omenili, da je zlasti za ta tip začetnik ideje danski zgodovinar, pesnik in politik škof Grundtvig (1783—1872). Kal za idejo je bila v njegovi naravi; ki je živel deloma tih in vase zaprt, premišljujoč in kritičen, deloma glasen, zunanji in z velikim zanimanjem za dnevne in časovne misli in dejanja: narava, ki je kakor ustvarjena za narodnega vzgojitelja. Na poglobitev in razvoj njegove ideje pa je vplivala tudi njegova okolica, posebno še politični dogodki njegovih dni. Ona je idejo rodila, drugi so jo hranili in odgojili.

Kot vplivajočo okolico v prvi vrsti lahko imenujemo šolo, ki jo je pohajal in v kateri je za njega dni prevladovala latinščina in se je v vseh predmetih gojila „učenosť dečkov“. Grundtvig je napadal to šolo kot „šolo za smrt“ ter se boril za „šolo za življenje“, in med osnovnimi njegovimi pedagoškimi mislimi nahajamo besede, da mora „smotreni razvoj narodove narave in pouk v materinščini biti v korist domovini in v veselje kralju“.

Prav burni so bili začetkom 19. stoletja politični dogodki tudi na Danskem. V svoji mladosti je Grundtvig v napoleonskih vojnah preživel ponižanje Danske od strani Anglije; videl je po kielskem miru 1814. l., ki je odtrgal Švedsko in Norveško, pomanjšanje domovine; občutil je prav v tistih letih najtežjo državno krizo, ko je bilo dansko poljedelstvo uničeno in je dansko trgovino prevzela Anglija; kot zrel mož je doživel leta 1834. prve početke danskega parlamentarizma in se je udeleževal

političnih bojev v notranji državni organizaciji; bil je član prvega konstitujočega zbora, ki je za l. 1849. pripravil državni osnovni zakon danski. Februarska revolucija v Parizu je namreč tudi na Danskem zopet vznemirila duhove in povzročila v l. 1848.—50. šlezvig-holštajnsko vojno, med katero je tedaj že blizu 70letni Grundtvig govoril in pisal navdušene besede v državnem zboru in v časopisju. Prav ta vojna je v vsem narodu zbudila čut skupnosti in domovinske ljubezni; vojskina hrabrost je pokazala pomen prostaka, zlasti kmeta, kar je vplivalo na popolno odpravo tlake in primoralo do državnega osnovnega zakona.

Grundtvig pa se je v tem probujenju svobode boril za svojo idejo. Dosledno njegovo propagiranje je sicer že l. 1847. rodilo kraljevo resolucijo, ki je določevala osnovo za organizacijo realke v Sorö, a šele prebuditev naroda po tej vojni je pripravila tla za njegovo seme. Njegove besede, da je visoka šola narodova želja, so se sedaj uresničile in vseučiliška zadeva je prodrla privatnim potom. Kakor že v I. članku omenjeno, je nastala l. 1851. pod vodstvom Kristena Kolda prva narodna visoka šola v Ryslunge ter bila vzorec in matica vseh poznejših. Leta 1853. pa so dali Grundtvigu ob njegovi 70letnici danski možje in žene dar 14.000 kron, ki je z zbirkami na Danskem in Norveškem narasel na 31.000 kron, s katerim denarjem ustanovi vseučilišče. Grundtvig kupi posestvo Marienlyst pri Kopenhagnu in 3. listopada 1853. je bilo otvorjeno tu „Grundtvigovo vseučilišče“, ki se je zanimal zanj do svoje smrti.

Ko pa je Danska prestala še težko leto 1864., se je iz lastne sile dvignila ter se po trudapolnem delovanju svojega materialnega kakor duševnega razvoja povzpela do današnje višine. Da je bilo to mogoče tako hitro in dobro, je ravno zasluga Grundtvigovih narodnih vseučilišč — kakor trdijo poročila. Saj se pa je začela v tej dobi tudi čudovito širiti; do l. 1870. jih je bilo že 70 in do začetka 20. stoletja 90. Sčasoma so se iz njih izcinile poleg tudi strokovne visoke šole za poljedelstvo in vrtnarstvo, ki so dobile tako specialno praktični povdarek.

Temelja, na katerih je osnovana Grundtvigova visoka šola, sta ljubezen do domovine in religija, t. j. v njih se vzgaja mladi človek za koristnega člana svojega naroda in za koristnega uda človeštva.

Na ti svoji načeli pa ni nastavil Grundtvig nikakega sistema, nikakega programa; za kaj takega je bil premalo pedagog po poklicu in bil je premalo praktičen, ker je bil preradikalen. Saj mu ni bilo niti zato, da preustroji obstoječe šolstvo. Dečki, ki si jih misli od 12.—18. leta, naj kratkomalo ne pohajajo nikake šole. Obstoje naj pač osnovne, kjer naj bo pglavitno: „Razvoj fantazije in čustvenega življenja na podlagi povesti, zgodovine in domorodnih pesmi v zvezi s krščanskim vplivom po biblijski in cerkveni zgodovini, vse ustno in vezano s petjem.“ Spo-

minska šara je postranska stvar. Obenem tudi povdarja pravico staršev, da skrbe po lastni volji za pouk svojih otrok. Na tej osnovi so cvele nekaj časa svobodne šole, ki sicer niso imele obstanka, a poživele in pomladile so državno šolo.

Za doraslo mladino pa je dejal, če si mislimo mladeniško dobo kot pravi čas za prosvitljenje, da se naše stališče docela prestavi in bomo stremili le po tem, da duševna otroška leta kolikor mogoče nategnemo. „Mislimo si latinsko šolo (t. j. gimnazijo) odstranjeno,“ pravi sam, „mislimo si, da rasto vsi dečki kolikor mogoče v svoji domačiji in v prosti božji naravi, v živi zvezi z narodom, z enim ali z večimi, in se izobrazujejo v opravilih, za vsakdanje življenje potrebnih, tako da se tisti, ki so bili od mladih nog videti ustvarjeni za beljenje glave, navadijo vaditi tudi svoje roke.“ In na drugem mestu: „Za dečke edino dobre šole, ki si predstavljam, so hiše sposobnih, delavnih državljanov, kjer dobi mladina veselje pa tudi pravi zmisel za opravila, ki se jih pozneje loti, pri tem ko je zapiranje v sholastične poboljševalnice edinole kvarjenje za praktično državljansko življenje: vcepljenje priliznjenosti, lenobe, nerodnosti, knjigotržja in vseh človeških nečednosti.“ Iz teh in podobnih Grundtvigovih besed je jasno razvidna njegova zahteva, naj se dečki v pubertetni dobi, mesto da bi sedeli v šoli, pečajo rajši s telesnim delom, predvsem s tem, da se priučijo kakemu rokodelskemu, a tudi z različnimi telesnimi vajami, s telovadbo, plavanjem itd. ter se privadijo življenju v naravi in med ljudmi. Tedaj šele nastopi prava učna doba, ki traja od 18. do 25. ali celo do 30. leta, čas intenzivnega dela; tedaj pa mora biti visoka šola tista, ki mladino sprejme. Tedaj, je pričakoval Grundtvig, bo mladina sprejemljivejša za izobrazbo v naravni smeri, če dospe s koristnim, pa lahkim delom do polne posesti svojih duševnih in telesnih sil.

Ta radikalna Grundtvigova ideja seveda ni mogla prodreti, a prodrlo in vzkliko je njeno dobro zrnó: To je misel, da je obča visoka šola za vso mladino potrebna. Merodajno je bilo njegovo vprašanje, ne kaj je koristno za učenjake in uradnike, nego kaj je koristno ravno za tiste, ki nočejo postati ne to ne ono. Če pa naj ima narod moč in veselje, da se prehranjuje sam in preživlja le nekaj učenjakov in potrebno število uradnikov, sta mogoča le dva izhoda: 1. Se mora — kakor delajo to papistični pridigarji in protestanski veleposestniki — zavreči vsa izobrazba meščana in kmeta, ali 2. se mora nuditi tem izobrazbo, ki jih napravlja sposobnejše za njihovo delo in srečnejše v njihovem položaju. „Ali pa,“ sklepa Grundtvig, „smo docela zblazneli in hočemo onesrečiti narod in sebe na čast nekemu zamisleku, ki mu pravimo izobrazba.“ Kót pameten človek se je moral seveda odločiti za drugo in pravi: „Kar bi se moralo tedaj želeti pri vsaki narodni visoki šoli, je, da bi vsi mladi možje, ki jo obiskujejo, že poznali poklic, za

katerega bi imeli veselje in priložnost; in kar naj bi bilo vsaki visoki šoli prvo, je to, da se vsak njen gojenec še z večjim veseljem povrne na svoje delo, z jasnim pogledom za človeške in meščanske razmere, zlasti za one svoji domovini, in s poživljenim veselim čustvom za domorodno občestvo, ki mu daje delež na velikem in na dobrem, kar je narod, ki mu pripada, dozdej izršil in še izvrši v bodoče."

Drugi smoter visoke šole, kateri je tudi že v občem smotru, je ta, da izpolni prepad med izobrazenci in neizobrazenci. K temu pravi: „Žalibog je za nas še popolnoma novo, kar moramo imeti pred očmi, namreč izobraževalni zavod, kjer naj se narod počasi zbudi do samozavesti in kjer naj se nauči voditelj prav toliko od mladine kakor ta od njega; tak živ medsebojen vpliv, tak obojestranski pouk, s katerim naj se premosté brezdanje globine, ki so jih hierarhija, aristokracija, latiniziranje in honetna ambicija ustvarile med skoro vsem ljudstvom tostran in njegovimi voditelji ter učitelji s peščico takozvanih izobražencev in prosvitljencev onstran; brezdanje globine, v katerih se mora drugače kmalu izgubiti vsa meščanska družba in vsak mirni, zgodovinsko postopajoči razvoj.“

Narodna visoka šola pa ima še svoj specialnejši smoter, namreč ta, da pripravi mlade ljudi na politično življenje ter jih izzorí. Zato naj bi se visoka šola vladala tako, kakor država; ravnatelj sicer lahko na svojo odgovornost odredi, kar hoče, v vseh važnejših zadevah pa mora vprašati poprej šolski svet, ki ga izvečine voli mladina sama. To bi bila nazorna državna ustava in ta sama bi dobila v ljudstvu življenje in čvrstost.

Seveda se mora vršiti ves pouk v materinščini, a razen znanja o domovini v vseh smereh naj se nudi tudi prilika za priučenje tujih jezikov „ali drugih strok“, ki bi se ji posameznik rad posvetil. Ali vse to je le postranska zadeva, kajti to je ravno „spodtika na šolskem potu k razumevanju življenja“, da se pri posameznem tako lahko pozablja celota in se hoče doseči po raznih potih splošno najboljše, ali pa se cepi svoje lastno bistvo, da bi se doseglo nemogoče. — O kakem izpraševanju ali celo izpitu pri Grundtvigu seveda ni govora kakor tudi ne o učenju na pamet iz knjig, katerih raba naj se vobče zelo omeji in naj pouk, kar se le dá, temelji na ustni, živi besedi.

To so najsplošnejše naredbe Grundtvigove o visoki šoli, z njimi je bil podan načelni program, ki so ga različne šole za najširše sloje različno prikrojemale razmeram in potrebam. A vse so dosegale dobre sode, tako materialne kakor intelektualne in prvi so bili uspeh drugih.

Poročila namreč pripovedujejo:

Visoka šola se na Danskem vedno omenja kót eden glavnih činiteljev v ekonomskem življenju dežele. Le prosvitljeno in živahno kmetovalstvo je moglo tako hitro in s tako gotovostjo prestopati od te pro-

dukcijske stroke na ono, kakor je to storil kmet na Danskem, ki je v 80tih letih, da se izogne krizi, skokoma zamenjal žitno produkcijo s produkcijo sirarstva in mesarstva in si hipoma ustvaril zadružne mlekarnice in klavnice. Da se je ta operacija posrečila, pripisujejo le narodnim visokim šolam. Po njih je dospel tudi tehnični pouk do vaških rokodelcev. In kar je še važnejše, je to, da je prišel po njih v deželo nov duh izobraženosti, vsled katere gine razlika med sloji in ona nezaupnost, ki se po svetu opaža zlasti na kmetih napram izobraženejšim slojem. Najvažnejše pa je gotovo to, da se je v prostem ljudstvu dvignila moralnost, tako, da se v socialnih krogih, v katere je dospel vpliv visoke šole, ne najde ne pijančevanja, ne kvartanja in ne drugih prestopkov proti morali, dasi niso gojenci vezani na kako puritansko strogost, marveč se prav z veseljem udeležujejo plesa, iger in športa.

III.

Kdo bi po takih poročilih pač ne želel tudi za naš narod vpliva narodnih visokih šol? Po poročilih, ki jih niso sestavljali samo privrženci tipa, nego priznavajo resničnost navedb tudi nasprotniki. Ali kako priti do teh šol? Kako zainteresirati za nje prosti narod in razumništvo? Prvi je napram takim novotarijam skeptičen, drugo je še premalo socialno prežeto, da bi spoznalo, da izobrazba ne more ostati privilegirana posest gotovih slojev, in ki meni, da vseučilišča niso prostor, ki naj bi služila široki izobrazbi. A gotovo bi se dal pridobiti za idejo narod prej kakor znanstveniki; sodimo namreč — veselilo bi nas, če bi sodili krivo! — da se dvignejo proti populariziranju vede tudi pri nas glasovi, kakor so se čuli drugod. In da jim vnaprej poizkusimo odbiti ost, hočemo na kratko navesti tuj glas, glas znanega vseučiliškega profesorja pedagogike dr. W. Reina. Ta pravi:

1. Prvi ugovor, ki se čuje lahko povsod, je ta, da se s popularizacijo vede razširi neka površna, ošabna laživeda in njeni posestniki bi si lastili pravico, da vse kritikujejo in se za nič ne zmenijo. Pomnožitev površne izobrazbe da bi še povečala število plitvih blebetalcev in zdrava, npravstvenoresna narodova izobrazba bi trpela pri razširjenju znanosti, ki jih narod ne more prebaviti.

Pri tem pa je vse odvisno od tega, kako se to razširjanje vrši, kajti nihče ne oporeka, da je pri populariziranju znanosti nevarnost za polizobrazbo velika. In da je bila do danes velika, ne taji nihče. Kajti, kjer so se vršila enourna predavanja iz vseh mogočih znanstvenih poprišč in so se lotili teh predavanj ljudje, ki so znanstvo prejeli iz druge ali tretje roke, tam uspeh ni mogel biti boljši. Zato je treba to izboljšati; to pa je — pravi Rein — mogoče le tedaj, če vzamejo v roke stvar vseučiliški učitelji. Tedaj se nevarnost polovičarstva, če že ne docela odstrani, vsaj zelo omeji, ker nastopajo strokovnjaki, ki zajemajo iz

polnega. Pomniti je treba, da kakor za mladino, je tudi za široke sloje najboljše še ravno dobro, zato naj strokovnjaki sami širijo znanost med narodom. Tako se poslušalci privedejo v vase zaprt, vzdržen miselni krog, v kurs ali cikel predavanj, ki v zvezi z dobro izbranim čtivom lahko posredujejo in požive prav solidno znanje. Vprašanja, diskusije in pismeni izdelki, ki se naslanjajo na predavanja, naj nudijo priliko, da se ustvari samodelavnost in tvarjenje prave sodbe, kar je več vredno kot samo sprejemanje znanja. Če pa se hoče še potem govoriti o polovičarski izobrazbi, pa da je taka polizobrazba vsekakor daleč pred poskusi, ki imajo svoj izvir v brezsmotrenem tavanju po kakem znanstvenem poprišču. Kajti s tem, če se udeleženci navajajo na samostojno sodbo, postanejo skromnejši, ker izprevidijo, da pravzaprav nobeno znanstvo ni popolno in da so najhujši polovičarji baš oni, ki o polovičarstvu največ govoré; zakaj tem pač nedostaja prava srčna izobrazba, če hočejo idealne narodne dobrine le zase, ne privoščijo pa jih narodu samemu.

2. ugovor je, da gibanje narodne visoke šole ni naravno, temveč umetno, da je iznajdba nepraktičnih profesorjev. Kako naj se ta trditev utemelji, nam ni znano; kajti mnogi dobro uspeli visokošolski tečaji po različnih mestih dokazujejo, da je v duhu naše dobe brezprimerna žeja po znanju in izobrazbi in da se ta duh nikakor ne dá omejiti le na kako gotovo deželo, nego je mednaroden.

3. se pravi, da so le vseučiliški profesorji poklicani v to, da poglobljajo znanstvo in ga predajejo le tistim, ki so zato dovolj pripravljeni. Pogled na Angleško in v Ameriko pa nas uči, da so ravno tečaji narodnih vseučilišč najboljša šola za bodoče docente. Kar se tiče predajanja znanstev, je to odvisno od tega, kakšno mnenje kdo ima o univerzi. Če se smatrajo za zavode, ki naj bodo zaprti in naj služijo le golemu znanstvu, se ne sme od njih zahtevati širše poučevanje; če pa se priznava, da naj služijo za poučevanje tudi narodu, prizna tudi, da je v interesu našega narodnega življenja, če trdnjave znanstva prenesó svoj očiščujoči, dvigajoči in poživljajoči vpliv v najširše narodne plasti, ne le posredno po svojih učencih, marveč v neposrednem stiku z narodom samim. Ta tesna medsebojnost je za oba dela blagodejna: duševno življenje širokih krogov se po osredotočjih znanosti vedno nanovo oplodi in dviga, osredotočja sama pa postanejo vedno močnejša in svežejša, čim več ustvarjajo življenja. Vseučilišča morajo biti mesta za izobraževanje in za izobraževalno delo; tusem se morajo stekati vsa stremjenja, ki si pridobé kakršenkoli globlji vpliv na razvoj narodnega življenja, iz njih zopet morajo izhajati najvplivnejši pogoni za razvoj нравstvenega, gospodarskega in umetniškega delovanja narodovega. Prav iz istega vzroka je potrebno tudi, da dobé vsa vseučilišča pedagoške stolice.

4. ugovor izhaja iz strahu, da preidejo socialni vali tudi na vseučilišče, če stopi to samo v stik z narodom samim. Strah je sicer upravičen, a posledice stika bi bile ravno zato dobre. Populariziranje znanosti je namreč izvrstno sredstvo za to, da se zbližajo razni sloji, da se premosti prepad med izobraženci in neizobraženci.

Toliko deloma po Reinu; pristaviti bi nam bilo treba, da bi pri nas skoro mogli imeti upanje, da se taki ugovori ne bodo pojavljali, ker — živimo narodnopolitično vendarle v drugačnih razmerah kakor so v Nemčiji.

Upajmo! Kakor upamo vse dobro od narodnega vseučilišča, ko se uvede pri nas. Upamo tudi na izboljšanje današnje generacije zaradi bodoče. Hoteli bi namreč že danes dobro osnovno, dobro srednjo, hoteli bi pravzaprav enotno šolo. A kdo bi bil bolj poklican za to, da ponese idejo med narod, kakor ravno narodna visoka šola? Tista, ki deluje brezprimerno hitro in ima hitre uspehe; ki pratvarja mišljenje odraslih in polodraslih, t. j. današnje generacije, ki ustvarja bodočnost. In zopet: na gospodarskem polju; kedaj bi bolj potrebovali hitrih uspehov, kakor jih je sposobna narodna visoka šola, kakor danes, ko čutimo uničujoči vpliv zadnjih petih let? A potrebovali bi tudi politične, obče politične, ne strankarske izobrazbe; tiste, ki edina je zmožna, da čuva zlorabo demokratskih pravic.

Zgodovinski razvoj danskih narodnih vseučilišč nas sili k spoznanju: narodna visoka šola je brezprimerno sredstvo v svrhu narodnega napredka.

Op.: Pri sestavi II. in III. dela sem uporabljal: Dr. Rönberg Madsen „Grundtvig und die dänischen Volkshochschulen“; Dr. W. Rein „Die ‚Dänische‘ Volkshochschule“; Bruno Clemenz „Frieden-Heimat-Volkshochschule“; Konrad Mass „Die städtische Hochvolkschule“; O. Planek „Das Bildungsideal der Volkshochschule“.

MAKSIM BLUMENAU:

POMOŽNA AKCIJA ZA UČENCE IN UČITELJE-BEGUNCE V RUSIJI.

(Slika iz vojnega časa.)

Takoj v začetku svetovne vojne je bila v Rusiji za veliko število beguncev potreba nekake pomožne akcije neovrgljiva. Toda vlada je odlašala s tako akcijo. Zemstvo (земство) je bila edina naprava, ki je razpolagala s socialno in z administrativno izvežbanimi močmi, s potrebnimi sredstvi in ki je tudi imela potrebno avtoriteto v najširših krogih; a ravno temu se skraja ni poverila naloga oskrbe za begunce. Ker pa ni kazalo vsled vladne malomarnosti opuščati sploh vsako akcijo, so si takoj v začetku vojne pedagoški krogi prilastili pravico, izdatno pomagati pobeglim in izseljenim članom učiteljstva in šoloobvezne mladine.

Že velikega srpana (avgusta) leta 1914 je izročilo pet srednješolskih učiteljev kuratorju moskovskega učebnega okraja (ministrskemu namestniku enajstih centralnih gubernij) spomenico, v kateri so stavili ponudbo, brezplačno poučevati šolsko mladino, koje starši so trpeli vsled vojne. Za prvo potrebo se je nameravalo uvesti šole s popoldanskim poukom s pravico javnosti. V teh šolah so hotele vestno in brezplačno poučevati samo akademično izobražene in definitivno nastavljene učne osebe moskovskega učebnega okraja; vsaka učna oseba svoj glavni predmet v posameznih razredih, najmanj za čas enega leta. Učitelji vsakega razreda bi naj imeli tozadevno pravico srednješolske konference in predvsem pravico, svojim učencem izstaviti pravnovejljavna izpričevala, da bi njih gojenci lahko na kateremkoli zavodu nadaljevali svoje študije. Učiteljsko osebje vseh razredov bi naj iz svoje srede izvolilo primusa inter pares, ki naj bi imel pravico, predvsem dolžnosti pravega gimnazijskega ravnatelja. Priloga spomenici je bil seznam 242, stalno nameščenih srednješolskih učiteljev, mlajših privatnih docentov in nekaterih znamenitih vseučiliščnih profesorjev, ki so se pismeno zavezali, delovati v smislu besedila spomenice. Istočasno se je opozorilo kuratorja na rešenje vprašanja radi prostorov. Priložil se je spomenici šestnajstih (16) privatnih šol, ki so dale v ta dober namen na razpolago vse svoje prostore, učila, kurjavo in razsvetljava v času med 2. in 9. uro popoldne.

Moskovski kurator prof. Tichomirov se je osebno zavzemal za to stvar, toda ideja je bila prenova, da bi prevzel odgovornost za njo. Poslal je materijal v Petrograd, da se tam razreši. Prosilcem pa je svetoval, naj se med tem časom popolnoma organizirajo. Nato je izvolila organizacija predsestvo petih mož.

Organizatorji so bili prepričani, da iz Petrograda ni pričakovati v kratkem času pozitivnega odgovora. Začeli so zato takoj v omejenem obsegu pedagoško delovati. Razdelili so učence v majhne oddeike in tako poučevali. Poučevali so tudi privatno, a zmiraj brezplačno in samo v svojem glavnem predmetu. Preskrbovali so učencem tudi potrebne učne pripomočke.

Po nasvetu moskovske organizacije so se osnovala enake organizacije tudi v drugih mestih. Vsi so pa čutili, da se mora ta pedagoška pomoč postaviti na dosti širšo in pravno bolj sigurno podlago, a od vlade ni bilo pričakovati pomoči in vse prošnje na ministra za uk, gospoda Kaso so bile brezuspešne. Ko so se med tem časom organizirali v pomoč svojih tovarišev tudi gojenci in gojenke in se je skoraj vsak učenec in učenka zgornjih razredov zavezal za čas petih mesecev izpraševati enega begunca, je tudi to dijaško organizacijo centralna gosposka le na tihem trpela. Nadvse nazadnjaški naučni minister Kaso je en dan pred svojim izstopom iz službe, to je dne 5. prosinca 1915, prepovedal sploh vso nameravano pedagoško pomožno akcijo pedagogov in učencev. Njegov liberalni naslednik grof Ignatjev pa je poslal dne 7. (20.) prosinca svojim najbližnjim sotrudnikom poziv, naj kuratorji učebnih okrajev izdelajo načrte v svrhu kolikor najbolj uspešne organizacije za oskrbo beguncev in otrok onih, ki se bore na bojnem polju. S ponosom je sedaj lahko gospod prof. Tichomirov, kurator v Moskvi, obrnil pozornost na spomenico, katero so prošlega leta v velikem srpanu vposlali n j e g o v i pedagogi. Na Ignatijev poziv se je sedaj v vsakem šolskem okraju sestavila komisija za pedagoško pomoč otrokom kojih starši so v vojni trpeli in se je nakratko zvala „pedagoška komisija“. Vodstvo njenega delovanja je bilo izročeno takozvanemu „svetu“, načeloval je kurator, „svet“ pa je obstal iz 12 stalnih članov. V Moskvi je bilo v tem „svetu“ sedem starejših in energičnih ravnateljev državnih gimnazij, en okrajni nadzornik, ravnatelj ljudskih šol, en zastopnik vseučilišča, in dva zastopnika srednješolskega učiteljstva, ki so bili nositelji ideje o nameravani učiteljski organizaciji. K sejam pedagoškega sveta so se pripuščali razentega zastopniki mesta zemstva, dobrodelnih društev in drugi, ki so na materialen ali idealen način pospeševali to idejo. Za člane komisije se je zvalo one učne osebe, ki so bile pripravljene točno vsak čas prevzeti od strani sveta dane naloge, sotrudniki pa so bili oni, ki so le začasno delovali za komisijo. Te pedagoške komisije so od leta 1915 do vinotoka 1918 vodile vse pomožne akcije za šoloobvezno mladino v vojni padlih in vpoklicanih, izseljencev in beguncev. Izdatno so bili podpirani od različnih družabnih krogov. Vlada pa jih je še vedno bolj trpela kakor podpirala.

Ko je koncem svečana 1915 začela delovati pedagoška komisija v Moskvi, je „svet“ sklenil, da v trenutku ne sprejme v šolo nobenih

učencev, ker je v Rusiji v maju sklep šolskega leta na vseh kategorijah šol. Pač pa naj učiteljska organizacija nadaljuje svoje dobro delo in učence pripravlja za sprejem v prihodnje šolsko leto. Večina učiteljev je odklonila to nalogo in to tem rajši, ker se je javilo zadostno število učencev višjih razredov za instrukcije. Glavna točka sedanjega „svetovega“ delovanja je zato bila, da popolnoma in točno preskrbi šoloobvezne otroke onih, ki so vsled vojne direktno ali indirektno trpeli. S to pedagoško oskrbo za šolsko leto 1915-16 je mislil „svet“ preskrbeti stanovanja, živila, obleko, učne pripomočke, uvedbo rednega šolskega pouka in pomoč pri učenju.

Denarna sredstva za uresničenje te oskrbe je moral svet iskati v raznih virih. Večje mestne uprave in uprave zemstev so prispevale večje ali manjše ali dolgotrajnejše prispevke. Za protiuslugo so zahtevale pravico soodločevanja pri nameščanju gojencev v to ali ono šolo, v ta ali oni dijaški dom i. t. d. Posledica tega je bila marsikako nespornost. Računalo se je sicer tudi na državne prispevke, a razen dovoljenja za prosti pouk v državnih šolah in dovoljenja prostih mest v dijaških domih ni državna vlada ničesar prispevala. Narodni komitèji so pač zmeraj zahtevali, da se upoštevajo narodne zahteve, za vsrusko pomožno akcijo pa niso imeli niti denarja niti smisla. Najzdatnejše so potemtakem podpirali samo zasebni krogi. Učenci vseh šolskih kategorij kakor tudi razredov so se čutili dolžni, da pomagajo svojim nesrečnim tovarišem. Ni je šole v Rusiji, kjer bi učenci ne bili poslali pedagoški komisiji večjih ali manjših mesečnih vsot, katere so zbrali potom samoodbačenja. Vposlane vsote so bile različne. Nekatero šole so poslale mesečno 1—2 rublja, druge zopet 300—400krat več. Ta velika razlika se lahko tolmači, če vemo, da so nekateri razredi imeli svoje lastne štipendiste. To je: morali so popolnoma oskrbeti po enega begunca ali po eno vojno siroto. Po nekaterih šolah so imeli vsi razredi štipendiste, in te šole niso ničesar prispevale pedagoški komisiji. Po šolskih sobah ni bilo videti pozivov za vojno posojilo, pač pa poziv na gojence, naj zmeraj čutijo, da ima tudi bodoči državni podanik svoje dolžnosti, za gojence pač v prvi vrsti dolžnost, da pomagajo svojim šoloobveznim tovarišem. Zmisel teh pozivov je gojencem vdahnila misel, naj se priredi v dobrobit pedagoške komisije cvetlični dan, na katerem naj bi pobirali samo gojenci in gojenke. Toda to se ni moglo uresničiti. Misel je prevzela neka narodna organizacija pod protekcijo Poljakom prijazne velike kneginje, koje mož je bil prej generalni guverner v Moskvi, in dosegla je, da se je učencem prepovedala prireditev cvetličnega dneva; pač pa dovolila njej sami. Ker se je ta prireditev tako izjalovila, si je mislila komisija na drug način pomagati. Poslali so prošnje na vse bivše gojence kakršnekoli šole z opominom; naj se spomnijo, da dolgujejo državi stroške za svojo izobrazbo in naj skušajo vsaj majhen del tega

dolga povrniti sedaj, ko ne more tisoče otrok brez krivde staršev obiskovati šolo. Spomnili so jih tudi na to, da je izobrazba na najnižji stopnji šol brezplačna za učence, ne pa za vzdrževalce šol. Če je država potrošila za vsak razred ljudske šole letno 4400 rubljev, potem takem je vsak učenec tekom časa svoje ljudskošolske izobrazbe dobival letno štipendijo prilično 110 rubljev. Vsak srednješolec, ki plača šolnino, stane državo letno povprečno 263 rubljev, učenec, ki pa ne plača šolnine, pa dobiva letno potemtakem še več podpore. To podporo so dobivali vsi srednješolci skozi sedem ali osem let. Stroški za visokošolce so pa seveda še večji. Pedagoška komisija je pozvala vse bivše gojence, naj poplačajo vsaj deloma ta svoj časten dolg v dobrobit beguncev in osirotele šolske mladine. Tisk pa je ta opomin zamolčal, in tako so bili prispevki neznatni. Navsezadnje se je pedagoška komisija, v skrbeh za denarna sredstva, zatekla k misli, upostaviti častne jerobe. To se pravi: Na čelu vsakega razreda naj bode za častnega jeroba bogata in vplivna oseba, ki naj bi pospeševala in skrbelo za obstoj zavoda. Ta naprava se pa pozneje ni obnesla, ker je deloval vsak jerob po svoji glavi. Tako se je moralo razpustiti mnogo zavodov dosti prezgodaj. Neko oporo je našla komisija tudi pri starših gojencev, ki so sami ustanovili organizacijo. Ta je preskrbela šoloobveznim beguncem v Rusiji knjige in posebno obleko.

Prvo delo komisije je bilo, da je poizkusila prilično ugotoviti število šoloobveznih beguncev. Izpočetka je bilo to nemogoče. Računati se je moralo z neznanim številom. Dognalo se je samo, da je beguncev jako veliko. Potom okrožnice naj bi se izvedelo, pod kakšnimi pogoji (ali brezplačno, ali po znižani ceni itd.) in koliko učencev bi se lahko sprejelo v obstoječe zavode. Ta okrožnica je bila dejoma napačna, ker bi bilo število, ugotovljeno v velikem travnu, v velikem srpanu že netačno. To je komisija kmalu izprevidela in sklenila, ustanoviti kolikor mogoče največ domov za učence in šol. Posebno naj bi se oziralo na izseljene šole. Komisija je namreč skrbelo za to, da se je učno osebje šole, ki je bila v ozemlju, zasedenem od sovražnika, preselilo in na drugem kraju kolikor mogoče zopet polnoštevilno zbralo. Tako se je omogočil nadaljnji obstoj šole (gimnazije ali ljudske šole) in učno osebje je lahko nadaljevalo pouk. Skoro brez izjeme niso te šole rešile ničesar, še svojih arhivov ne. V največ slučajih so se nastanile v večjih provincijalnih mestih ter se je uvedel v njih popoldanski pouk. V Moskvi je bilo nastanjenih blizu 20 srednjih šol, 4 visoke šole (med temi tehnika iz Varšave in tehnična šola iz Rige) ter veliko število ljudskih in meščanskih šol. Vse te šole so bile dolžne poučevati ne samo svoje prejšnje učence, nego tudi tiste, katere jim je izročila pedagoška komisija. Komisija je imela istočasno v pregledu vsa prosta mesta v državnih učilnicah. In te so bile dolžne pošiljati tekoča poročila o stanju prostih

mest. Za sprejem beguncev je bilo sledeče potrebno: Komisija se je morala zaprositi ustmeno ali pismeno; sotrudnik komisije je moral na licu mesta povzeti obstoječe rodbinske razmere, njih materialno stališče itd. To se je moralo zgoditi najpozneje v 48. urah in poročilo se je moralo predložiti komisiji. Ta je nastanila gojenca v šoli, katero je učenec poprej obiskoval. Pri obstoječi vakanci v državni šoli in z zadostno izobrazbo sprejem gojenca ni bil težaven. Izkazi se niso zahtevali, vendar so se gojenec in njegovi starši opozorili na posledice, če bi bili njihovi podatki neresnični. V največ državnih zavodih (v ljudskih, meščanskih in srednjih šolah) v Rusiji je postava, da število učencev v enem razredu ne sme prekoračiti števila 40. Enainštirideseti (41.) učenec se sme sprejeti samo s posebnim dovoljenjem kuratorja. Zadostno število blanket s podpisom kuratorja je omogočilo komisiji, da je tožadevne prošnje sama reševala. V posebnih slučajih je tudi lahko odrekla sprejem v državni zavod, z opomnjo, da ni prostora. Sicer pa se je sprejem zmeraj odrekel, če je gojenec bil zelo zane-marjen. Če je bil gojenec prestar, se je poslal v delavno šolo. To je bilo s pedagoškega stališča napačno, ker je na ta način nastala neenakost med materialom v razredu. Raditega so se pozneje sprejemali v državne šole samo dobro pripravljene učenci, drugi so se oddajali v izseljene ali v privatne šole. V Rusiji je privatnih šol po številu mnogo več, kakor državnih. In za pomožno akcijo je vsaka privatna meščanska in srednja šola razpisala dve ali več prostih mest. Razentega so bile te šole pripravljene tudi, da za plačo sprejmo večje število učencev, kakor je bilo po zakonu predpisano. Pedagoška komisija je razpolagala sedaj z več praznimi mesti in bilo je skoraj izključeno, da bi bil sprejem kakega učenca odklonjen radi pomanjkanja prostorov. Nekatere privatne šole, posebno one, katerim je komisija plačevala šolnino, so pa bile preradodarne napram številu učencev, zato so obstojali razredi z 80 ali še več učenci. Te šole so bile torej primorane, da so razrede delile in uvedle paralele.

Če so bili izkazi šoloobveznih beguncev v redu, je te sprejemalo sedaj šolsko vodstvo na podlagi obstoječih predpisov. V vseh drugih slučajih se je moralo obrniti na pedagoško komisijo. Komisija je imela centralno vodstvo „svet“ namesto prejšnjega kuratorja, „lokalne svete“ v gubernijskih mestih in oddelke v vsakem mestu, v katerem je bila srednja šola. Delo komisije se je zelo otežkočilo, ker oblasti in nekatera šolska vodstva niso pravočasno poslale statističnega materiala. Posebno nacionalni komitěji (nemški, letski, estonski, poljski, judovski, muslimanski itd.) si niso mislili, da so dolžni dajati kakih pojasnil. Pravočasna in točna pa so bila poročila zemstva.

S tem, da se je begunec sprejel v šolo, pa še ni urejeno, da bi lahko brez ovir nadaljeval svojo izobrazbo. Preskrbeti so se jim tudi morala

stanovanja, hrana in obleka. To nalogo so na različen način razrešila zemstva in lokalni komitèji. Nastanili so begunce v dijaških domih, penzionatih, celo v otroških vrtcih. Vodstvo teh domov so prevzeli pedagoško izobraženi vodje. Častni jerobi so skrbeli za zadostno hrano, toplo oblačilo in zdravniško pomoč. Šolske naloge in pomožne ure so nadzorovale zadostno izobražene moči. Človek pač lahko vidi, zakaj so se šoloobvezni begunci razdelili po narodnostih. Ipak je to imelo slabe posledice. Marsikateri mlad Poljak, Letonec, Jud i. t. d. je moral na dan dvakrat prehoditi pot 6 pa 7 do 8 kilometrov, kar gotovo ni bilo ravno dobro za njegov napredek. Iz teh in iz raznih drugih vzrokov je sklenila pedagoška komisija, da ustanovi lastne dijaške dome.

V teh dijaških domih so imeli vodstvo trije pedagogi, ki so pa bili komisiji odgovorni za red v domu. Za hrano gojencev je tudi tukaj skrbel časten jerob ali častna jerobinja. Jerob je nadzoroval tudi služabništvo, tako ekonom, kuharice, perilje, šivilje i. t. d. Instrukcije so izpočetka imeli vsi gojenci, pozneje pa samo oni, katerim je kateri predmet delal težkoče. Instruirale so samo zadostno izobražene osebe, ponajveč starejše slušateljice univerze, vsaka svojo stroko. Instruirale so posamezne učence, ali v majhnih oddelkih, vodja doma pa jih je moral točno nadzorovati. Razen za stanovanje in za instrukcije se je skrbelo tudi za to, da je imel vsak gojenec zadostno hrano in najpotrebnejša oblačila. Gojenec takega doma pa je mogel postati samo učenec, ki je bil že sprejet v kako javno šolo. Tri leta, od velikega srpana (avgust) 1915 do kimovca 1918 so dijaški domi pedagoške komisije prav dobro uspevali. Sto in sto učencev in učenk je preživelo tri leta v teh domih in se pridno učilo. Samo malo slučajev bolezni je bilo, nasprotno so si gojenci jako opomogli. Mnogo od teh je maturiralo z odliko. Pri odhodu iz doma se je gojenec popolnoma preskrbel z obleko, s perilom in z obutvijo. V mnogih slučajih so dobivali tudi denarno podporo, a nikdar manj, ko 100 rubljev. Komisija se je še potem pobrigala za njih sprejem na univerzo ali pa za nastavljenje pri kakem uradu.

Siromaštvo, katero je hotela ublažiti pedagoška komisija, je bilo toliko, da se v par besedah ne more popisati. Zmeraj se je hotelo šoloobveznim beguncem pravočasno in izdatno pomagati. Da se vsem željam ni moglo ugoditi, je gotovo razvidno, ker so bili hudi časi. Mnogokrat so begunci tudi sami preveč zahtevali. Marsikateremu je bilo več za to da dobi šolsko izpričevalo, kakor pa da se kaj nauči. Posebno učenci, ki so mislili, da so jako nadarjeni in pridni, so zahtevali, da se jim dovoli preskočiti posamezne razrede; drugi so zahtevali, da izvršijo v enem letu dva razreda, nazadnje so hoteli učenci šestega razreda po preteku enega leta maturirati. Tem zahtevam se nikdar ni ugodilo. Nemogoče je, da bi se v teh razmerah učenec temeljito naučil v enem letu snov, katero se drugi v normalnih prilikah nauče v dveh. Saj niso

imeli nobenih pripomočkov, ki jih nudi javna šola n. pr. kemične laboratorije, fizične, geografske in prirodopisne kabinete, risalne sobe in telovadnice. Razentega so manjkala predavanja učitelja.

Opomniti bi še bilo, da so se učenci spodnjih razredov bolje učili kakor oni v višjih, in deklice bolje, kakor dečki.

Begunci - pedagogi in izseljenci so dobivali svojo plačo še naprej pod pogojem, da so prevzeli odkazana jim mesta. Mnogokrat se je pripetilo, da so begunci odklonili odkazana mesta, v katerem slučaju so se po splošnih določilih izčrtali iz seznama in dobili za odpravnino letno plačo. Nedefinitivno nastavljeni pedagogi - begunci so dobivali še leto dni plačo od vzdrževalca šole, pozneje so pa morali živeti samo od privatnih podpor. Toda kmalu so dobili službo pri armadi ali pri kaki organizaciji, ki je oskrbovala iz zaledja armado.

Pomožna akcija za šolobvezne begunce je bila v ozki zvezi s pomožno akcijo za otroke onih, ki so se udeleževali vojne. Kar se tukaj poroča o delovanju organizaciji za begunce, to velja istočasno za vse otroke onih, ki so se udeleževali vojne.

Vsled skupne oskrbe pa je končno vsaka skupina mislila, da je oškodovana na dobiček druge. Centralne oblasti so pogosto dobivale prošnje, v katerih se je prosilo, naj se ozira na te samo dozdevne, posebne interese. Reklo se je, da se je gospodarski položaj beguncev v času te tako dolgo trajajoče vojne izboljšal, da pa se je zelo poslabšal položaj vojnih sirot in položaj otrok onih, ki so se udeleževali vojne.

Raditega je bila vlada primorana, osnovati dva komiteja. Predsednica komiteja za oskrbo beguncev je bila velika kneginja Tatjana Nikolajevna, druga carjeva hčerka. Komité se je nakratko nazival „Tatjaninski-Komitej“. Protektorica drugega komiteja je bila carica Aleksandra-Teodorovna. Ta komite je skrbel za družine onih, ki so se borili na bojnem polju. Oba komiteja sta zajemala svoja denarna sredstva iz fonda, za katerega vlada ni bila odgovorna niti državnemu svetu, niti dumi (parlamentu). Edina pisarna caričinega komitéja je bila v Petrogradu. Promet s tem komitejem je mogel biti samo pismen, a velika razdalja in mnoge instance, po katerih so dospele prošnje na komité, je njih razrešitev zelo zadrževala. A nihče tudi ni rad imel opravka z komitejem, kateremu načeljuje oseba, ki si ni znala pridobiti ljubezni ljudstva. Krogi častnikov so jo gledali zelo nezaupno in tudi uradništvo je ni ljubilo. Njen komitej je torej pač prevzel velikansko nalogo, jako malo pa storil.

Tem bolj je deloval Tatjaninskij-Komitej. V vsakem gubernijskem in vsakem večjem provincijalnem mestu je imel komitej svoje pisarne. Te so bile v najdražjih, najodličnejših mestnih delih in bil je to tudi največji lokal, ki se ga je moglo najti. Pisarne so bile jako luksurijozno opremljene, njihov vodja pa je bil ponajveč mož visokega stanu, pripadnik dvora.

Za sotrudnike je imel podobne, posebno iz visokega poljskega plemstva. Nastavljeni so bili tudi fotografi, ki so slikali prostore bureau-a, nastavljenke komiteja, zavode, ki jih je podpiral komitej i. t. d. Natančen seznam došlih prošenj, odgovorov in sličnega je bilo delo cele vrste nastavljenecv Tatjaninega komiteja. Posebno lepa so bila obširna poročila komiteja, v katerih so bile faksimilirane najvažnejše odredbe; tiskalo se je na najfinejši umetniški papir in z barvami, dragocene karte, diagrami, fotografije so bile priloge tem knjigam. Te tiskovine, ki so bile v vojnem času, menda izmed najdražjih, so se šolskim oblastim, knjižnicam i. dr. pošiljale seveda brezplačno. Plača nastavljenecv je bila tudi čisto stanu primerna. Človek si še misliti ne upa, da bi delal dvorni komornik za plačo navadnega človeka. No in prišlo je tako daleč da prispevki „fonda“ niso več krili izdatkov za vzdrževanje Tatjaninega komiteja, za plačanje prostorov, tiskovin in nastavljenecv in še drugih enakih potrebščin. Begunski domi in šole so morale po cele mesece čakati — da se jim je vendarle nazadnje odrekla vsaka denarna podpora. Organizacija oskrbe beguncev je začela delati dolgove, ker se je z ustanovitvijo „Tatjaninega komiteja“ onemogočijo organom samouprave dajati beguncem podpore. Še člani pedagoške komisije so morali pogostokrat dneve in dneve čakati, ter so dobili na zadnje nič ali pa skoraj nič. Ni torej čuda, da je začel marsikateri sotrudnik, ki je brezplačno deloval za dobro stvar, zanemarjati svoje dolžnosti. Vodstvo računov Tatjaninega komiteja je bilo krivo, da je mnogo sotrudnikov takorekoč pobeglo iz vrst pedagogov. Tudi „plačani“ sotrudniki v dijaških domih in pri oskrbi za vojne sirote so zapustili svoja mesta. Gojenci so še ostali nekaj časa v domih, pa so večkrat stradali.

Pedagoška-komisija je zmeraj prosila za podpore pri častnih jerobih. Ti so tudi večkrat nakazali precejšne svote, s tem pa zadobivali tudi zmeraj večji vpliv na vodstvo teh zavodov. Raditega vpliva so se tudi odpuščali jako hitro mnogi gojenci in mnogokrat cele skupine učencev. S tem, da sta se dva zavoda združila, je bilo že povedano, da se oba razpustita.

V tem času, bilo je spomladi l. 1918, je vladal Armenec Lenin-Ulianc. Ta že ni imel nobenega denarja za begunce in za otroke omii, ki so se udeležili v boju svetovne vojne. Gospa Kerenski in pozneje gospa Lenin-Kurbskaja, pomočnica ljudskega komisarja za izobrazbo in vzgojo, sta podpirali Tatjanin komitej, ali komitej se ni poboljšal, ker je zabredel že pregloboko.

Otroški vrtci, obednice za učence, dijaški domi, kurzi in šole so se morale zapreti. Mnogokrat so morali vodje pobegniti pred boljševiki in gojenci-begunci so bili sedaj v slabšem položaju, kakor pred štirimi leti. Nazadnje je štela pedagoška komisija samo še dva člana. Odšla sta tudi ta dva. Eden je sedaj zaupnik točasnih vladarjev na Ruskem, drugi živi začasno v Ptuju.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

FRAN KARBAŠ:

Vzgojni načrt.

Vojni čas je mnogo bolj oškodoval vzgojo nego pouk.

Pouk je trpel vsled različnih vzrokov: uporaba šolskih prostorov v vojaške namene, zaključitev šol zaradi bolezni ali pomanjkanje kuriva, alterniran pouk vsled vpoklica učiteljev vojakov, slab obisk radi poljskega dela, pomanjkanje obleke ali kruha in drugo. A obili doživljaji, razgovori z domov se vračajočimi vojaki in prihajajočimi begunci so širili otrokom duševno obzorje in bogatili njih besedni zaklad. Slišal si lahko pogovarjati se o Rusih, Lahih, Albancih, šrapnelih, strojnih puškah itd. otroke take starosti, ki se jim v predvojni dobi o rečeh izven najbližjega okoliša še niti sanjalo ni. Manko pri pouku je vojni čas nekoliko ublažil z obilimi doživljaji.

Drugače je bilo z vzgojo. Otroci so se odtegovali iz preje navedenih vzrokov vplivu šolske vzgoje. Domača vzgoja se je zelo poslabšala. Oče odsoten, materina eneržija se je popolnoma izrabljala v vodstvu gospodarstva. Življenje je le v slabem smislu uplivalo na otroško dušo. Slišali so mnogo o bojnem divjanju, o brezobzirnem izrabljanju moči, o korupciji, veriženju, navijanju cen itd. Vrhu tega se je po višjem ukazu zanašala politika v šolo, zbuvalo se je sovraštvo do nasprotnikov (Gott strafe England), vzgajalo k domišljavosti in preziranju drugih narodov.

Za izostali pouk je odškodoval vojni čas nekoliko z razširjevanjem duševnega obzorja. Za izostalo vzgojo ni bilo nikake nadomestitve, pač pa stopnjevanje v slabem smislu zaradi nemoralnega vpliva vojnih grozot.

Prišel je čas, da poravnamo škodo, ki jo je vojni čas povzročil vzgoji in pouku.

Z doslednim izrabljanjem vsakega trenutka učnega časa, z racionalno razdelitvijo učne snovi, z višjimi zahtevami na domačo marljivost, se nam je posrečilo poravnati en del vojne škode pri znanju. In pri pouku? Večji je njen pomen in večja je njena škoda.

Res je, ves naš pouk je vzgojevalen, ne le ker izrabljamo vsako priliko za vzgajanje ampak tudi zato, ker je vsako smotreno resno delo z dobrim namenom vzgojevalno.

A v očigled važnosti vzgoje in zlih posledic, ki jih ima njena oškodba v veliko večji meri nego pri pouku, nam je strmeti po višku dosegljivega. K temu bi nam pripomogel vzgojni načrt.

Vzgojni načrt bi posredoval: 1. da primerno upoštevamo vse vzgojne panoge, 2. da posvečujemo vzgoji oni del učnega časa, ki ji gre po svoji važnosti, 3. da je vzgoja sredotočje našega dela, a ne, kakor običajno učna snov.

Sestavo vzgojnega učnega načrta si mislim tako-le:

Vzgojni načrt za 5. razred petrazrednice.

November

Ljubezen in hvaležnost do staršev in dobrotnikov; smisel za rodbinsko življenje; ljubezen do Boga in vernost.
Schreiner Čitanka IV. del.

7. (stran 8) Mati, 12. (stran 13) Sam *, 37. (stran 40) Pravilo modrosti *.

Pregovori-pametnice:

Molitev je prva tolažba srca,
brez nje blagoslova Bog nikdar ne da.

Materin blagoslov otrokom hiše zida,
očetova kletev jih pa podira.

December

Prizanesljivost; ljubezen do bližnjega, do svojega rodu in domovine.

17. (stran 17) Na tuje. 26. (stran 26) Dobra in slaba stran. 53. (stran 60) Ljubezen do domovine.

Zgodovina: Kralj Peter v strelskem jarku.

Pregovori-pametnice:

Dober gospodar družini bodi, druge milo, sebe ostro sodi.

Eno le potrebno je:
Skrbi zasé, ljubi brata,
dvigni ga, odpri mu vrata
in sodnik naj bo srce!

Januar

Spoštovanje starosti, postave in oblasti.

66. (stran 72) Uganka *. 49. (stran 332) Varnost.

Zgodovina: Pravice in dolžnosti državljanov.

Pregovori-pametnice:

Ko stari govore, otroci naj molčé.
Ena glava srenji postava.

Februar

Treznost in varčnost.

32. (stran 32) O varčevanju. 35. (stran 35) Rajfajženove posojilnice. 6. (stran 144) Lažnivi prijatelj. 34. (stran 34) Zapravljivec*.

Pregovori-pametnice:

8. (stran 147) Drobtinice.

Prirodopis: Alkohol.

* označi pesmi, ki se memorirajo. F. K.

Marec	<p>Dostojnost in smisel za družabnost. 20. (stran 20) Prijatelj in senca*. Pregovori-pametnice: Prijatelja spoznaš v nadlogi, zlato pa v ognju.</p>
April	<p>Postrežljivost in veselje pomagati. 13. (stran 13) Zidarček je nevarno bolan. Pregovori-pametnice: Kdor dobroto izkaže, svoji sreči kola maže. Popotniki smo vsi, samo ta hodi peš, in ta se vozi; če peša, omahuje kdo, priskoči, bratu brat pomozi!</p>
Maj	<p>Delavnost, zadovoljnost in skromnost. 28. (stran 28) Življenje ni praznik. Zgodovina: Peter Veliki. Pregovori-pametnice: 29. (stran 29) Pridnost in lenoba v pregovoru. Kdor malega ne ceni, velikega vreden ni. Kdor z malim zadovoljen ni, velikega često ne dobi.</p>
Junij	<p>Usmiljenje; radodarnost. 15. (stran 156) Konja v hlevu. 45. (stran 327) Odlikovanje*. Pregovori-pametnice: Če hočeš, da Ti Bog pomaga, ne goni reveža od praga. Bogu posojuje, kdor ubožcu kaj daruje.</p>
Julij	<p>Resnicoljubje in odkritosrčnost. 18. (stran 18) Vedeževalka*. Pregovori-pametnice: Tudi v sili, v šali se ne laži, kakršen si, takega se kaži. Kdor laž govori, vso vero izgubi. Kdor rad laže, tudi krade. Tat in lažnik sta rojena brata.</p>
Avgust	<p>Poštenje in pravicoljubje. 15. (stran 15) Mejnik*. 16. (stran 16) Tat*. Pregovori-pametnice: Poštenje več velja nego sto oral sveta. Poštenje najboljše imenje. Krivično blago teknilo ne bo.</p>

Pri razdelitvi učne snovi na podlagi tega vzgojnega načrta se seveda ne bomo pedantično ravnali po vzgojnem načrtu. Tuintam bode zahte-

vala metodika predmeta, da postavimo učno snov na mesec z drugačnim delnim vzgojnim smotrom. To ne bode vzgoji v kvar, pač pa v korist, če posegamo večkrat v svrhu uglabljanja in utrjevanja nazaj po vzgojnem smotru minulega meseca. Vzgojno delo bo ostalo navzlic temu smotreno in brezdvomno tudi uspešno. Naša razdelitev učne snovi bode imela v vsakem mesecu na prvem mestu delni vzgojni smoter.

Vzemimo prvi šolski mesec! V njem hočem vzgajati k ljubezni in hvaležnosti do staršev in dobrotnikov, zbujaati smisel za rodbinsko življenje in vzgajati k vernosti in ljubezni do Boga. S tega stališča bom zbral izmed etičnih beril „Mati“. Memorirali bomo pesmi „Sam“ in „Pravilo modrosti“. V spisju si bom zbral snov, ki bo govorila o teh zadevah n. pr. V naši cerkvi. Pri nas doma.

Spominjali se bomo tusem spadajočih beril minulih let, n. pr.: Schreiner-Hubad Čitanka III. del. 11. (stran 7) Sin moj. 13. (stran 9) Učitelj in njegovi starši. 15. (stran 10) Učitelj mojega očeta — in drugo. Ves mesec bomo v dnevnikih poročali, kdaj in kje nam je bila prilika dana, izkazati hvaležnost staršem in dobrotnikom, prijateljstvo bratom in sestram, se veseliti božje dobrote ali udeležiti verske vaje.

Tudi petje bo prišlo v službo vzgojnega smotra. Zapeli bomo peser: „Zvečer“. Druzovič Pesmarica III. del, stran 41.

Učili se bomo pregovore, n. pr.:

Molitev je prva tolažba srca,
brez nje blagoslova Bog nikdar ne da.
Materin blagoslov otrokom hiše zida,
očetova kletev jih pa podira.

Navajal bom učence, da še sami poiščejo primernih tusem spadajočih pregovorov. Taki pregovori nam bodo morda tupatam služili kot dobrodošli primer za slovnico.

Pri drugih predmetih se nam bo za vzgojni smoter mogoče nudila prilika, mogoče ne. Pri prirodoznanstvu se nam bo brezdvomno nudila prilika, poudarjati modrost in dobroto Stvarnika. A skrbel bom, da ne bode minil dan, da ne bi iznova zbujaal k temu delnemu vzgojnemu smotru pripadajoče vzgojne predstave. Vodilna misel pri delu celega meseca bo delni vzgojni smoter.

Po istem principu si uredim dnevnik. Na prvem mestu bo delni vzgojni smoter, kateremu je posvečeno delo dotičnega dne. Prvih 5 minut vsakega dne bom posvetil vzgoji, bom sam ali dal otrokom poročati doživljaje, zadevajoč ta delni smoter in v razgovoru bomo potem določili, zakaj nam dotični dogodek ugaja ali ga obsojamo. Tekom dne se nam še bode nudila prilika, da se povrnemo k tej snovi!

Taka uporaba vzgojnega načrta nas privede v doglednem času do uspeha, da izbrišemo škodo, ki jo je vojni čas prizadel vzgoji. Če leto za letom delujemo tako od najnižje do najvišje stopnje, pričakovati nam je, da vzgojimo „narod poštenjakov, narod vrlih mož“.

JOSIP LAPAJNE:

Domoznanstvo.

O domoznanstvu imamo dovolj obsežnih, stvarnih in nestvarnih spisov, razprav in nasvetov, a žalibog so v pre mnogih slučajih vsa modrovanja utesnjena med platnicami v zaprašenih knjižnicah. Preiti nam bi bilo kar k stvarni zasnovi! Pa zakaj? Zato, ker smo sicer prekomodni in drugič, ker tvoj naslednik prične z domoznanstvenim poukom tako, kot bi jaz storil z blagom, če mi da krojaški mojster škarje v roke.

Imenovali so me pred 8 leti za nadučitelja. Kot prvo nalogo sem si stavil dolžnost, da na svoji dokaj obširni šoli poenotim ves pouk. V splošnem je šlo prav lahko, le domoznanstveni pouk mi je okostenel. „Cesta, pošta, železnica, hrib, dolina, reka, jezero, morje“ itd. berem v tednikih sedanjega stoletja. Pa katera cesta, kateri hrib, kje je ono jezero, morje? „Pojdite ven, v naravo, oglejte si domač kraj, domače vode, iščite domače zgodovine, pripovedk!“ „Ne morem, me je sram, kaj pa bodo rekli ljudje, ko tratim šolski čas s pohajkovanjem,“ si misli (oziroma reče) ta in oni. Pa ni šlo. Tedaj k stvari!

Sestavimo si učne slike za prvi dve šolski leti, deloma po vzoru onih za ljubljanske šole, ki so žal pošle.*)

I. s t o p n j a. (Nazorni nauk.) 1. šolska soba (4 stavki); 2. šola (7 st.); 3. domača vas (vrste hiš in poslopij, prebivalci, pridelki); 4. domači potok (struga, breg, živali, izliv); 5. naš kralj.

II. s t o p n j a. 1. Naš kralj; 2. dnevni časi; 3. izprehod na bližnji hrib (opis, okolica); 4. razgled (vasi, vodovje, gore); 5. solnce (zaznamuj točke, kjer stoji zjutraj, opoldne, zvečer); 6. strani neba; 7. Ljubljana (opis ulic, cest, poslopja, »mesto«) — po slikah.

III. Z e m l j e p i s n a i n z g o d o v i n s k a s n o v.

1. Grad Strmol. (Lega, kapelica, Strmolščica, njen tek, ribnik, viseči most, ruda, stanovalci); 2. zavedanje po straneh neba (senca) na prostem, v šoli (tabla na raznih straneh); 3. risanje šolske sobe (merilo 1:100); 4. šolsko poslopje (1:200); 5. zgodovina domače šole .6. C. v davnih časih (domača pripovedka). 7. C. v turških časih (tabor, stolpi, jarek, krutost). 8. Šolsko obližje 1:300, 400); 9. načrt vasi (barva, voda, cerkev, ceste); 10. vasi ob Reki (izvirček, izliv, pritoki, opis vasi: lega, zgodovina, pravljičice). 11. Pravljičice o brniški cerkvi. 12. Vasi ob Pešati. 13. Vasi ob Vaščici. 14. Vasi na polju. 15. Vasi na visoki planoti. 16. Vasi v gorovju (planina). 17. Občina združena snov* (vasi ob vodah, na ravnini in gorovju, njih število). 18. Županstvo, župnija (podružnice), oblasti, uprava.

Tako smo si uredili vso snov po domačem kraju in okolišu za prva 3 leta in jo dali spisati na stroj. Za vse posamne učne slike sem narisal z

*) Ali ne morebiti „Hvala Bogu, da so pošlje!“? Uredništvo.

raznobarvnimi tuši stenske zemljevide, ki sem jih končno združil v zemljevid občine po generalštabnem zemljevidu. Seveda, dragi, bode precej truda, toda bodi ti v prijetno zavest, da si zadostil svoji vzvišeni nalogi in hvaležni ti bodo številni tvoji nasledniki, ki bodo lahko poučevali zemljepisje kot da so ondi doma. Znana jim bode vsaka najmanjša vodica, krtina, pravljica in čudili se bodo njih vsevednosti otroci tako kot starši. Za vsake pol ure nova snov — po par stavkov.

Pa vam pridem po nekaj letih nadomestovat v nek razred. Ponavljam gradivo iz zemljepisja. Šlo je kakor na ragljo. „Solnce vzhaja zjutraj za Šenturško goro, opoldne stoji nad Šmarno goro, zvečer zahaja za Triglavom, senca kaže opoldne proti Grintovcu“ itd. „No, kje pa je Šenturška gora? Pokaži!“ „Ne vem.“ „Šmarno goro si pa vendar že videla!“ „Ne še.“ „Kje stoji Triglav?“ Nič, nič in nič. In zopet sem ostrmel — kakor one dni. Pobašem drobiž in hajdi na plano! „Ali ste že videle ono cerkev, in to goro, in oni vrh?“ „Smo in nismo.“ Gledajo in, ne vidijo, poslušajo in ne slišijo, delajo in ne store, služijo in ne zaslužijo, grešijo in tudi zelo greše!

Pred nami je vzknila Jugoslavija, toli zaželjena, obsežna in vendar tako majhna, močna in vendar tako trhla. Pa vam stoji obupan šolnik pred njo, kakor žanjica, sama pred veliko njivo pšenice. „Kje naj začnem, kako se bode spravljal, pa če bi ne bila poležena, ko bi vsaj tja padla, pa če bi bila vsaj moja, pa kdaj bo še požeta, pa da bi mi vsaj kdo pomagal!“ Obupuje, omahuje, gospodar se huduje, žival na polju pa raduje.

In oni? „Kako naj začnem, pa da bi bila vsaj federalistična, in čemu ne bi bila republika, kdaj bo to šele urejeno, saj še mej nima, kar po starem jo bom ubral, pa počakam končne odločitve,« mrmra neodločni godrnjavec.

Kako naj vzgaja mladino, kako naj bi ji vcepil ljubezen do domovine in prvega našega slovanskega vladarja, kako vznemil narodni ponos, ko mu vsega njemu samemu nedostaja! Vzdrnil sem jih že dokaj, druge vzpodbudite vi, ki vam je pri srcu nada v boljšo bodočnost.

Pouk o Jugoslaviji naj bi bil po mojem mnenju popolnoma centralističen. Da ne bi bilo suhoparnosti, sem si jaz njen opis osnoval tako kakor onega domače občine. Ves razvoj se je ravnal po vodovju, ki napaja, namaka, hrani, vzreja, veže, posreduje, ustvarja vse kar vidimo.

Najdražji zaklad nam je morje, ki nam zagotavlja trden obstoj. Ono nas veže z vsem svetom, v domovini sami pa nas spajajo mogočne reke z njih pritoki.

Snov: 1. Donavska ravan. 2. Dravska ravnina. 3. Savsko polje. Povodje: Ob Muri, Savinji, Krki, Kulpi, Vrbasu, Drini; Moravi, Vardarju. 5. Pokrajine ob Soči (iredenta!). 6. Moravska dolina, Kosovo polje, Ma-

cedonska nižina. 7. Srbsko gričevje, Bosanske šume. 8. Kras (Kapela, Velebit). 9. Obmorska mesta. 10. Svetovna pota, Uvoz, Izvoz.

Vsa bodočnost države sestoji v prometu, tako vodnem kot železniškem, kar treba ponovno in ponovno povdarjati.

Železnice (po razpravi v „Sl. Narodu“).

1. Glavna vzdolžnica od Trsta do Soluna, oziroma Carigrada veže Jadransko morje z Egejskim in Črnim morjem. (Ljubljana, Zagreb, Sisek, Brod, Vinkovci, Belgrad, Niš, Skoplje).

2. Pomožne proge: a) Savska proga od Trbiža (preko Ljubljane, Metlike, Karlovca) do Capraga, kjer se združi z glavno progjo. b) Dravska proga od Beljaka (preko Celovca, Maribora, Ptuja, Oseka) do Vinkovcev, kjer se zveže z glavno železnico. c) Bosanska železnica: Dubrovnik, Sarajevo, Brod.

3. Prečne proge vežejo Jadransko morje preko naše domovine z ozadjem. (Uvoz — izvoz.) a) Bohinjska železnica (Trst, Jesenice, Celovec, Dunaj, Praga). b) Južna železnica: Trst, po glavni progji do Ljubljane in Zidanega mostu, Maribor, Gradec, Dunaj, Praga; Reka, Št. Peter. c) Hrvaška proga: Reka, Zagreb, Budimpešta. d) Srbska proga od Soluna (Skoplje, Niš, Belgrad) do Budimpešte.

4. Krajevne železnice: (dovažajo in izvažajo preko glavnih prog). Kamniška: Ljubljana-Kamnik (smodnik, letovišče, kis). Vrhniška: Ljubljana-Vrhnika (stolarna, pivovarne, lovišča, les). Kočevska: Grosuplje-Kočevje (premog). Šentjanška: Trebnje-Št. Janž (premog). Tržiška: Kranj-Tržič (usnjarne, čevljarne, predilnice, železnina). Puljska: Trst-Pulj. Kninska: Šplet, Šebenik, Knin.

V tem smislu sestavi po zemljevidu vso snov na posamne učne slike, ki jih po možnosti vcepi otrokom v spomin, seveda ne na papagajsko žlobudranje, ne za nadzornike, ne po nareku, marveč pelji otroke na prosto, oziroma nãvadi jih čitati zemljevide, da bodo otroci sami spoznali pomen krajev, njih lego itd.!

Ustavo obravnavaj na podoben načrt, kakor smo poučevali dosihdob.

Ker bi bila vsa snov preobširna, podatni nastopni dve sliki kot vzorec. III. stopnja.

12. Vasi ob Pešati. (Slika št. 11 in 12.)

Izlet (pol ure).

Domoznanstvo 61. Ponovilo št. 11.

Slika na tabli: 1. Potok Pešata. 2. Vas Pešata. 3. Poženik. 4. Milharjev hrib. Straža. 5. Šmartno. 6. Polica.

Pešata izvira pod Pešaškim vrhom. Nedaleč od izvira goni že prvi mlin in žago. Teče skozi Poženik, kjer se razcepi v dva bokala. V levega se zlivata pod Šmartnem potoček Šmidol (pomen) in Zatrep, v desnega pa Babnjek, Všeničnik in Trnovec. V Pešati žive okusne postrvi (vidre, vodomec, race).

Vas Pešata leži pod strmim hribom. Breg narišem s črtkanjem. Čim strmejšje je pobočje, tem debelejšje, krajše in gostejše so črte. Nad vasjo sloni na nizkem holmcu cerkva Sv. Helene.

Poženič se razprostira v senci nizkega gričevja. Nad vasjo se dviga Milharjev hrib, kjer je stal nekoč grad. Na severovzhodni strani se razprostira gozd Straža (grad), pod njim pa leži vas Šmartno. Sredi vasi je cerkev sv. Martina, ki je bila pred več sto leti župna cerkev.

Pšenična Polica leži sredi med Cerkljami in Šmartnem. Ob vlažnem vremenu teče tod mimo Poliščica, ki poleti usahne (prot). Za silo imajo kapnice ali pa dovažajo vodo iz Pešate.

14. Ošabna graščakinja.

Izlet k Zatrepu (pol ure).

Slika na tabli: Graščakinja. Trnovlje. Kazen. Prikazen. Rešitev. Plačilo.

V Poženški graščini je živela ošabna graščakinja. Ko so iz Šmartnega prestavili faro v Trnovlje (sedaj Cerklje), se je zelo razjezila. Prišeže, da prej ne gre v trnoveljsko cerkev, dokler ji pota ne pogrnejo s škrlatom. Ker so se je kmetje bali, ustrezajo njeni zahtevi. Toda še bolj se stogoti in zakolne, da se raje spremeni v kačo, kot da se uklone.

Zadene jo strašna kazen. Da si ohladi jezo, gre na izprehod v bližnji gozd Stražo. Ko pride do studenca Zatrepa, se skloni, da se napije mrzle vode. Pri tej priči se izpremeni v kačo in zleze v votlino (ogled). Njen grad pa se zruši in pogrezne.

Prikazuje se zakleta gospa na sv. večer med 11. in 12. uro. Oblečena je v črno in nosi na vratu ključe nekdanjega gradu. Opolnoči se spremeni najprej v levinjo, potem medvedko in naposled v kačo ter zleze zopet v votlino.

Rešil jo bode sedemletni Flegarjev sin (hiša nad votlino), ako jo trikrat udari z enoletno leskovko. V plačilo dobi vse bogastvo in graščino.

IV. stopnja. Potovanja po Sloveniji na podlagi »Učnih slik« ljubljanskega učiteljstva. Deželne meje naj odpadejo.

V. stopnja. I. S a v a. Izvir. Julijske Alpe. Meja. (Sava izvira v Julijskih Alpah, ki na zapadu oklepajo našo domovino.) Mangart. Klanški jezeri. Peričnik. Dolina. Triglav. Slap. Bohinjsko jezero. Bistrica. Bled. Bohinjska dolina. Savska dolina. Karavanke. Golica. Jesenice. Združenje. Račoveljica. Stol. Begunje Begunjsica. — Kropa. Brezje. — Tržiška Bistrica. Tržič. Sv. Ana (živo srebro). Kranj. Kokra. Storžič. Kočna. Grintovec. (Jezerko-Železna Kapla.) Škofjaloka. Loško hribovje. Poljanska in Selška dolina. Železniki. Medvode (papirnica). Šmarna gora. Ljubljansko polje. Ljubljana. Ljublanica. Kamniška Bistrica. Kamnik. Sedlo. Litija. Zagorje. Savinja. Radeče. Kum. — Vinogradi: Krško. Brežice. Polje. Sotla. Zagreb. Sleme.

Sisek. Bosna. Dotoki. Slavonija. Mitrovica. Šabac. Beograd. (Večje poljane obravnavaj posebej.)

2. Savska železnica in njen promet.

3. Državna savska cesta in obrat po njej. (Trbiž, Radeče (Podkoren), Jesenice, Begunje (ne Radovljica), Kranj (Tržič Ljubelj), Jezersko, Ljubljana (križišče), Domžale, Trojane, Vransko, Celje, Radeče, Krško, Brežice, (Samobor), Zagreb, Sisek, Brod, Mitrovica, Beograd.

4. Zveze z Dravsko poljano in Soško dolino. Trbiž, Podkoren, Ljubelj, Jezersko, Črni graben, Celjsko pogorje. (Prekop Dravinja, Savinja), Varaždinsko pogorje, Slavonska ravan (Prekop).

V istem smislu obravnavam ostale rečne doline. Pouk postane zanimiv, da mu otroci z veseljem in radostjo slede, dočim jih golo naštevavanje dolgočasi in utruja. Kar moreš si oglej, neznano pa primerjaj znanemu ali po možnosti ponazoruj s slikami.

Svoje dni sem znal prav gladko na izust vse vrhove kranjske dežele. zemljevidne skice sem izborno narisal maturitetni komisiji, ko pa sem prišel v sedanji kraj, ki pod njim žedim dveh križev dobo, sem sramežljivo povprašal za imena gorskih vršičev, ki jih danes tako iskreno ljubim. Ne tako kot so oni pri nas!

FR. ZAGORC:

Navod k preustrojitvi prirodopisnega pouka.

Človeštvo — njega znanost in delavnost sta bili med vojno viri splošne reforme zlasti na polju šolskega pouka.

Oglašali so se znanstveniki s svojimi predlogi ter pomalem spuščali svoje ideje liki tankih pšic med svet. Polemika, kritika in enako so se postavile temu nasproti in ni bilo mogoče najti izhoda. Treba je bilo močnejše sile, da se odstrani odpor in s temeljitimi dokazi naprej v korist splošne naobrazbe. Čimveč se je pisalo, temvečji je bil odpor.

Ljudska šola je dolgo časa tičala na temelju starih načrtov. Treba je bilo korenite preosnove v dosego tem boljših uspehov v znak boljše izobrazbe naroda in njega koristi.

V zadnjem času se je veliko izboljšalo, kar znači že dr. Schmeil na polju prirodopisnega pouka, a treba je izpopolnitve načrtanemu delu.

S strani biološkega opisa je dokaj olajšan prirodopisni pouk, vendar potrebujemo med drugim točnejše uglobitve, tedaj zajemnosti iz jedra in njega pomen z ozirom splošne koristi v znanstveno-pismeni stroki izvajanja.

Človeku naj znači pomen, tedaj smer, kakšni so odnošaji prirodne stvari, kako živi, kako konča življenje, kakšna je nje korist, odnosno škoda napram sami sebi in kako koristi človeku, tedaj stvoru, ki ve in zna s svojim umom uporabljati delo narave in isto prikrojiti podlagi osno-

vanim načelom. Temu uvodu naj podam sledečo sliko, ki sloni na podlagi biološke-utilitaristične metode:

Lisica.

Čas	uporaba čutov: okus, vid, tip, sluh, vonj	Tiha noč! Vse v sladkem snu! Čarobna luna zre v spečo naravo.
Dom		Tamkaj izza smrekovih debel, med močnimi koreninami gozdnega drevja se potuhnjeno lahkih korakov priplazi iz zemske votline nočna tatica — lisica. Nekoliko korakov od svojega doma, privzdigujoč prvo nogo postoji, ovoha okolico in prisluškuje, če je varno nje okrožje. V nadeji varnosti si ubere pot skozi zatišje.
Hrana		Zdajpazdaj jo ugledajo žarki lune, ki jo nenavadno plaše, da išče tembolj skrivnih kotov. Pazljivo zaiskri oči in obstoji kraj gozda. Ne meneč se v tej skrivni noči za spečega zajca, miši, polže, ptičja gnezda, rastlinstvo i. dr. smukne lahnih korakov na selsko dvorišče. Pazljivo, da ni čuti domačega psa in drugih nevarnosti, zleze v kokošnjak, si ubere primerno svoji hrani najlepšo perutnino ter smukne hitrih nog s svojim plenom proti domu.
Sovražniki		Že je v gozdu, ko se zdani. Čuj, pasje lajanje! Lovec išče gozdnega plena.
Bramba oz. varstvo		Še žar korakov naravnost, zvito vstran, preko grmičja in tatica je v varnem. Psi so ji po sledu za petami; skoraj bi smuknila v votlino. Tudi lovec bi jo zgrešil zaradi njenega rjavega kožuhá med listjem in vejevjem. Tatica je omejena od svojih preganjalcev. Izhoda ni in zato žmedena ubere ravno smer po stezi. Lovec jo ugleda, puška počí! Plen je tu! Veselih korakov nese divjačino domov.
Korist		Lisici odstrani kožo, jo posuši, proda krznarju ali si pa da napraviti kožuh zimski suknji.
Pripovedovalni pouk		Basni: lisica in petelin, lisica in volk, lisica in jež, lisica, zajček in petelin, lisica in medved, lisica in raca itd.
Spisje.		

—è:

Zapiski iz metodike.

I. O osnovnem pouku v čitanju.

Kdor pričakuje opisa kake „nove“ metode, bo razočaran, ko to prečita; koimur je zato, da sam išče naravnejšega in zato boljšega ter lažjega postopka, morda začne razmišljati. Zaradi razmišljanja — kajti to je med prvimi lastnostmi „izboljševanja“ — pa že zapišem ta svoj „poizkus“.

Poučeval sem v I. razredu, v rokah sem imel sam in otroci Koprivnik-Majcenove „Začetnice“.

Zaboga, kako duhamorno delo je to! Najprej naj se otroci uče pisanja, ko znajo že nekaj črk lepo napisati, se jim kakor za nagrado pokažejo in priuče se tiskane sovrstnice. Zaboga, kako duhamorno...

Dovolj je! Otroci, Začetnice pod klop!

In nismo jih več vzeli na klop, ne Koprivnik-Majcenovih, ne katerih drugih. In nismo se vadili več ne pisanja ne čitanja, marveč smo kar „čitali“ in čitano prepisovali.

Če je šlo lažje, hitreje? (Posebno za „hitreje“ vprašujemo tako radi!) Pa ni šlo hitreje; vsaj skraja ne. „Hitreje“ skraja niti ni moglo iti, ker smo imeli vsepolno drugega posla. preden smo lahko začeli »čitati«. Najprej je bilo treba risati; risati, da je postala okorna otroška roka gibka dovolj, da je narisala pravilno črko — t i s k a n o črko! — i, tiskani u, e, o in a. Ko smo jih že enkrat natiskali, ko je imel vsak otrok s v o j o stavnico z po 10 tiskanih samoglasnikov (seveda lastnega izdelka), smo se spravili šele na „pisanje“ pismenk, t. j. na p o s n e m a n j e tiskane črke. Zakaj v tistih dneh sem našel, da pisanje ni prav nič drugega kot posnemanje tiskanega. Vem, da nisem „iznašel“ nič novega, in pozneje sem čital v knjigah razne razprave o „bralno-pisalni“ metodi. Samoglasnikom smo pridejali še soglasnike (v, n, m) — in zdaj smo že res čitali.

To se pravi: čitali smo zlog, besede, še preden smo jo videli na šolski stavnici: Otroci so si namreč sami namišljali zveze in te lastnonamišljene sestavljali, čitali, prepisovali.

Zopet nič novega; ali za otroke in za šole je bilo morebiti novo to, da nisem bil ja z tisti, ki je narekoval sestavo, nego otrok.

O, ti skrbipolni, premišljujoči otroški obrazi pri tem delu! Ta zamišljenost, ta trud in — veselje nad posrečenim! — Trdo je bilo, težko, brez primere težje kot s kako Začetnico; tudi od mene je terjalo delo mnogo več pazljivosti, preračunavanja in vse zbranosti duha, ker sem vendar zmeraj moral že vnaprej vedeti, kaj h o č e otrok povedati, sestaviti, čitati, prepisati; in moral sem tiho, previdno in skrbno napeljavati vse niti od njegovega duha do njegovega izdelka. Oj — ali to veselje nad posvečenim! Otrokovo in moje veselje!

Nove črke so prihajale, nove zveze, stavki so rasli. Kdo bi tajil, da tudi to ni „prosto spisje“ v svojem najskromnejšem začetku? Ono „prosto spisje“, ki koncentrira in absorbira ves pouk, če hoče biti ta ves uspešno vzgojen?

Zaradi te koncentracije, zaradi veselja pri pouku je šlo „lažje in hitreje“ — če bi mi vobče za to bilo! Nobenih težkoč s kakimi »glasovnimi skupinami“ — no, saj je v zadnjem času pri nas tudi Wider pometal s to brezmiselno nenaravnostjo — nič težav z ločili, ker so otroci sami sestavljali svoje omejene misli in jih omejevali sami. Lastnopravljene črke so nadomeščale vsako Začetnico, otroci so bili risalci črk, stavci in čitatelji obenem. —

Zakaj sem to zapisal? Da bi „hvalil“ neko „novo“ delo, neko „novo“ metodo? O ne! Nekaj drugega sem hotel povedati: Da je namreč pri pouku najboljša metoda tista, ki pusti otroka samega delati; delati z roko in z umom; — potent pa to: Da pa ne dosežete ne v čitanju ne v pisanju tudi po tej metodi pričakovanih „idealnih uspehov“, če ne boste pripuščali otroške samotvornosti i v računstvu in v nazornem nauku (formulirani stavki po Janskyjevih slikah — o!), pri memoriranju in petju, pri telovadbi in igri.

Kajti ni res, da vsak predmet zahteva svojo lastno metodo; res je marveč, da zahtevajo vsi eno, ki se ji pravi: otroško življenje v šoli.

2. Razglednice.

Ste jih kedaj zbirali? V lep album seveda, urejene po dogodkih, po tem in onem, urejene morebiti tudi po krajinah.

Na te zadnje najbolj spominjam, ker so najnaravnejše, da jih spravimo v — pouk. Pri zemljepisju seveda.

Povem namreč tole staro resnico: Kjer ni zunanjega nazorila, ni notranjega nazora.

Zato pa pripovedujte otrokom iz dolinskih krajev še toliko o planinah, dokler jih niso videli, ne vedo, kakšne so. Videli vsaj v sliki. A kje imate za to primernejše nazorilo kakor v razglednici. Če smo v šoli lahko delali „potovanja“, ob katerih smo „po svetu“ kaj „videli“, je bilo le zato, ker smo gledali vsaj na sliki, na razglednici, česar nismo mogli gledati v resnici.

Razglednice za zemljepis, za zgodovino, za nazorni nauk — za ves razvojni in vzgojni pouk ...

Pa čemu bi pravil? Da je Komensky poznal razglednico, ne izšel bi njegov „Orbis pictus“; namesto tega bi bil prirejen vzorno urejen album z razglednicami. Kdor tega ne občuti, ne pojmi moči razglednice pri pouku.

3. O nazorilih.

„Naša šola nima nikakih nazoril in človek res ne ve, kako naj poučuje,“ — je navadni vzdih med učiteljstvom.

Poslušaj, prijatelj: Dokler imaš šolsko tablo in kredo, belo in barvno, dokler je dobiti kos papirja in svinčnik, pa kos lesa in nož, dokler imaš ti in tvoji otroci v šoli zdrave roke, ki gibljejo, da tudi rišejo, režejo, izrezujejo, žagajo, zabijajo itd., toliko časa ne toži, da na šoli ni učil!

Ali znaš narisati mlin? Ne? Kolo, pa drog skozi, ki sega v hišo, pod kolo vodo — ne znaš? „Da, ampak —“ Kakšen da bo? Dobro, če ne pogodiš sam, pusti, da ti nariše otrok, ali pa pusti, da ti naredi „turbino“ ob potoku. Ali pa —

Ali pa — Čemu naj ti še naštevam, prijatelj, dokler ima narava zunaj z vsem svojim življenjem toliko nazoril!

Zakaj pa potem tičiš v šoli, če vzgajaš za življenje?

4. Metodična navodila.

a) Akvarij v ljudski šoli. Vzemi in čitaj Fr. Erjavca „Kako se žabe plode“ (natisnjeno celo v Schreinerjevi Čitanki). — Pojdi in stori tudi ti tako!

b) Terarij v ljudski šoli. Vzemi in čitaj isti spis še enkrat, glej v prirodu in prevdarjaj, potem pa — pojdi in stori tudi ti tako!

c) Fizikalni kabinet v ljudski šoli. Vzemi in čitaj, kar je napisal „Stric Martin“ v „Zvončku“ leta 1916. In zopet pojdi in stori tudi ti tako!

č) Organska kemija v ljudski šoli. Vzemi in čitaj, kar je priobčil „Zvonček“ v letih 1917. in 1918. pod naslovom „Z delom se učimo“. Prevdari, pojdi in stori tudi ti tako!

Itd. itd.

A pri tem pojmi:

Nobeno navodilo še ni bilo napisano za posnemanje, nego vsako šele za učenje, za proučevanje, za navajanje; sam se uči, da veš, katero delo lahko vpelješ v pouk.

Pri tem delu pa že vnaprej vestno pazi, da ne mine tvoja vztrajnost prej kakor otroško veselje.

Srednješolsko prosto spisje.

Atenski deček pripoveduje kako je v šoli.

Star sem enajst let. Stanujem v Atenah, v Solonovi ulici št. 14. Pohajam atensko gimnazijo. Zbudim se navadno rano. Takoj vstanem in se oblečem. Nato zajtrkujem; po zajtrku se greva s pedagogom Alkibija-

dom v kopališče kopat. Po ulicah se gnete nebroj ljudstva. Trgovci prodajajo ondi svoje blago. Istotako izvršujejo kovači, krojači, čevljarji in drugi rokodelci pred hišami svojo obrt. Na trgih se vršijo javni zbori. Umetniki kažejo tu svoje umotvore, pesniki čitajo svoje pesmi. Sploh se najvažnejši prizori iz življenja našega naroda odigravajo na prostem. S pedagogom dospeva do kopališča. To ti je veliko, krasno poslopje. V njegovih prostorih vlada strog red in snaga.

Kakor vsak dan, me je tudi danes, 14. malega srpana, v 3. letu 41. olimpijade moj pedagog spremil po kopanju v gimnazijo. Tudi ta je veliko in lepo poslopje, obdano je od umetno izdelanih stebrov. Pred vhomom stoje krasni kipi naših pesnikov in pisateljev, slikarjev in kiparjev. Tudi Demostenov kip je tu. Pedagog me je spremil do vrat dvorane. Tukaj je bilo zbranih že precej mojih sošolcev. Ob devetih je stopil v dvorano Kimon, učitelj čitanja in pisanja, star mož, krepke postave, sivih oči, z dolgo, črno brado in oblečen v belo, nagubano haljo. Od 9. do 10. ure smo čitali, kako je Odisej taval po morju in se je po mnogih nezgodah vrnil v svojo domovino Itako. Čitali smo tudi pesmi o slavnem junaku Ahilu in o boginji Ateni. Učili smo se jih na pamet in jih ponavljali s spremljevanjem godbe. Od 10. do 11. je bilo pisanje. Pišemo z železnim pisalom na deščice, prevlečene z voskom. Ob enajstih je stopil v dvorano učitelj telovadbe. Le-ta je slok, majhen možiček, srednje starosti, zabuhlih lic; jako je strog. Ime mu je Harpag. Telovadba je trajala dve uri. Učili smo se plezanja, skakanja itd.; metali smo diskos in kopje. Urili smo se v rokoborbi. Tudi jaz sem se spoprijel s prijateljem Polifemom. Končno smo tekali za stavo po stadiju. Danes so zmagali Telemah, Likurg in Aristid.

Šola se je končala. Odpravili smo se na dom. Pri vratih me je že čakal pedagog Alkibijad, da me spremi domov. Tako je minil današnji pouk v palestri.

Iz II. gimn. razr. v Ptuj.

RAZGLEd.

A. SLOVSTVO.

Dr. K. Ozvald: Smernice novega življenja. — Izd. „Slov. Mat.“ — Ljubljana 1918. Vzgojna in vzgojeslovna knjiga je, ki se mi zdi vredna globlje poučitve, kakor jo je v njej dozdej pokazala naša kritika. Gotovo je, da se kdo lahko ne strinja z vseni idejami, zahtevami in izvajanji v njej; ipak je treba zreti na njo kot na nekak konfiteor in evangelij obenem. Konfiteor „opelinjene duše“, ki se ozdravlja v svobodi, evangelij, poslanica tistim, „ki ste seme izkrvavelega naroda“. Obenem pa je tudi obtožnica „življenja“, ki ga živimo vsi in oris življenja, katero naj bi živeli, da bi bilo življenja vredno.

Tako je torej to „novo“ življenje pravzaprav tisto staro in prastaro, kakršno se zahteva izza Mojzesovih postav in še nazaj. Kdor po takem življenju ne čuti potrebe, naj Ozvaldove knjige ne jemlje v roke; razočaran bo in v njej bo moral videti le citate, ne pa tudi niti, ki jih veže in ki je prav domače preje. Knjiga tudi ne povdarja nikjer programa, sistema in pisatelj izrecno povdarja, da mu ni bilo do tega, da vsiljuje „duševne berglje“. Pred duhom da mu je le bdelo nekaj idej, smernic z vzgojnega področja, a tudi teh „starih, prastarih, novih in večno novih“ — in prav preprostih bi še pristavili.

Zakaj v bistvu so te: „Pridnih rok, bistrskih glav, usmiljenih src!“ In te smernice pusti Ozvald, da grabijo v sredi življenja s krepko voljo, z odločnostjo in brez omahovanja. Segá pa na vse strani. „Pridne roke“ govore o delavniku in prazniku življenja, o veri vase, o ekonomiji življenskih sil, ki jih ponazoruje s Taylorjevim sistemom; o volitvi poklica, kjer bodi svetovalec „praktični“ psiholog; o zvanju šole, da pripravlja res za življenje in ne za šolo, kjer se poteza za idejo sistematskega preizkušanja inteligentnosti s pomočjo „testov“, namesto z obliगतimi izpiti ter raziskuje današnji način šolanja na posameznih šolskih tipih in od-

ločno zahteva socializacijo šolstva po potrebah naroda in človeštva.

„Bistrskih glav!“ Potrebne so v službi življenja, a vsaka tam, kjer ji je po zmožnostih odločeno mesto. In zopet je naloga šole, da se vsaka postavi tja, kjer je potrebna — a seveda ne šole, kakršna je, temveč kakršna bi morala biti. Pa kakšne se te bistre glave? „To se pravi, ne samo rafiniranega intelekta, ampak tudi sposobnosti za reševanje razporov zaradi pristojnosti spoznavanja — da dobi vsaka stran spoznavanja svoje: intelekt svoje, pa tudi neintelektualne funkcije spoznavajočega duha svoje!“ Nad tem je še nekaj — nad znanstvo, nad razum je postavljeno verstvo, da ni polovičnosti, „ki je v obliki indiférentizma, skepticizma, pesimizma in zanikanja prava slana za veselje do življenja.“

A nad vsem najvišja je ljubezen — —

Tako pa bi se skoro izkazal pri tem poročilu — ne ocenjevanju! — „sistemov iachni šolnik“ in napravil bi predalčke, ki jih pisatelj sam ni delal, v te predalčke bi tlačil ideje, ki jih sam ni tlačil; zakaj sam je razpostavil, razsejal . . . In v vsakem posameznem zrcu, na zunan še tako različnem, je le ena zahteva, dasi ni izgovorjena; izgovorjena se glasi tako:

Ljudje božji, dajte nam vzgoje! Ne novih „šolskih“, marveč en edin v zgojni zakon!

Ker govori knjiga tako, je moje prepričanje, da je bila potrebna ravno v današnjih dneh; hotel bi le, da seme, ki ga seje, rodi semena vreden sad. Da pa bo to mogoče, smo pa poklicani vsi, da razorjemo njivo.

— ě.

Viktor Bežek: Občno ukoslovje z umoslovnim uvodom. I. zv. — Ljubljana 1919. Zal. „Slovenske šolske Matice“ v Ljubljani.

„Občnem vzgojeslovju“, ki ga je sestavil V. Bežek in ga je izdala „Slov. Šol. Matica“ sledi v zadnjem Matičnem izdanju I. snopič ukoslovja, ki obsega osnovne nauke iz umo-

slovja (logika) in občno ukoslovje. Prvi del obsega uvodne pojme, ki označujejo umoslovje in ukoslovje za učiteljevo propedeutiko, teč poglavja v pojmih, sodih in zaključkih ter končuje s pregledom logike, kako se postavlja v službo vede in pouka. Drugi del z občim ukoslovjem pa podaja poglavja o vzgojnem pouku, o ustroju ljudske šole in o ljudskošolski učni metodi.

Vsa vsebina se trdno opira na dokazano in utemeljeno vedo in se kolikor mogoče izogiba subjektivnim sodbam ali celo lastnim poizkusom. Vse to je v redu in pravilno, saj je knjiga pač namenjena za učno knjigo, ki ne sme zbuditi kakih dvomov ali zapeljavati do kakih poizkusov problematične vrednosti. Vsebine bi si tedaj ne želeli drugačne razen morebiti še poglobljene v nekaterih odstavkih; „Ustroj ljudske šole“ bi se smel ozirati na ta ustroj tudi izven dokončnega šol. in učn. reda, kar bi nam še posebno zaleglo v najbližji bodočnosti, ko za ustroj ne bodo merodajna le načela, izražena v tem dokončnem redu. Upoštevati seveda moramo dobo, ko se je knjiga sestavljala, a ravno dejstvo, da v dveh, treh letih v tem pogledu ne bo ustrezala, kaže, da je za tako snov boljše prevzemati najsplošnejša načela ter prepuščati učitelju, naj si pri pouku sam izbira konkretne slučaje. V dobro pa zopet moramo šteti pisatelju, da je svojo knjigo vobče postavil vsebinsko na podstav praktične teorije, in nimamo prav nič proti temu, da je v logiki opustil podrobnosti o raznih silogistiških figurah in modih; v tem delu smatramo sploh za najbolj posrečeno poglavje o zaključkih. Vobče je praktična tudi njegova teorija v II. delu pri obči metodi.

Tako torej nimamo vsebini kaj oporekati. Praktični duh, ki veje iz nje, bi si želeli dosledno tudi za obravnavo snovi. Kaj podobnega na pr., kakor čitamo na str. 35. pod črto („Razmisli, katere izmed zgoraj navedenih besed (gozd, šuma itd.) so istoznačnice in katere soznačnice“) bi radi videli pri vsakem zaokroženem poglavju sistematično izvedeno. Za učenca, ki mu služi Bežkov spis kot učna knjiga, so namreč take vaje brezprimerne vrednosti; navajajo ga k lastnemu razmišljanju, k lastnemu sklepanju in so mu obenem tudi merilo za lastno preizkušnjo,

ali je snov vsebinsko shvatal in ali je res njegova trdna last.

Poleg takih vaj bi v metodični snovni ureditvi bili dijakom dobrodošli tudi sistematični izpiski koncem vsakega poglavja. Na pr. — da izvzamemo poljuben zgled — § 59. „Analiza učnih nastopov“ naj bi imel na koncu približno tak kratek izpisek: 1. učna enota, 2. učna pot, 3. učna oblika, 4. učne metode. Primeri. — Ali pa § 60. „Učna pot“: 1. heoristna, 2. sistematska, 3. genetska itd. Primeri. — Ti zapiski bi nudili dober pregled, primeri pa bi zopet olahkočali utrditev snovi. Sodimo, da bi knjiga s tem, za kolikor bi narasla na obsegu, pridobila na preglednosti, ki je zdaj niti razprti tisk v besedilu ne dviga dovolj.

Druga, kar bi se dalo vsebinski predelavi še oporekati, so na mnogih krajih pregosti primeri, zlasti še, kjer so ti vzeti iz podrobnosti starih klasikov, katerih poznanja ne moremo terjati od učiteljskihnikov; trditi bi, da je Ozvald v svoji „Logiki“, ki sicer ni tem namenjena, srečnejše izbral. Tudi naštevavanje uporabe tega ali onega zaznamka je časih predolgo; na pr. uporaba analogije na str. 63, kar je odveč še posebno zato, ker ima pomen in važnost analogije itak še svoje posebno poglavje (§ 23). Tako vmesno naštevavanje zadržuje razvoj misli, a „zadrževanje (učencem) naposled ohladi prvotno navdušenost, ki je najboljša pospešiteljica delaradosti“, pravi Bežek sam (stran 171). — Glede dejklične metode bi se dalo opozoriti, da ji v dobi, ko si je priborila ideja otroške samodelavnosti že toliko pravice, da bi ji vsaka novejša metodiška knjiga morala odkazati posebno poglavje, ni pripisovati več prevelike važnosti; in za stavek „kdor pozna dejstvalnost otrok, ve, kako nestrpno čakajo, da bi se smeli tudi že oni pred učiteljem“ (171), bi si želeli posebnega poudčrtanja.

S tem bi omenili tudi nekatere hibe, ki pa niso take, da bi mogle zasenčiti vrline, ki jih knjiga vsebuje; praktični učitelj jih pri svojem predavanju prav lahko odstrani ali vsaj omili, ker bo s knjigo nasplošno lahko zadovoljen. Saj mu nudi dobro snov in dobro terminologijo, za

katere — pravijo — je danes v naših šolah najbolj trda.

Páv. Fierè.

Schreiner-Fink: Zemljepisne in zgodovinske slike. — Jugoslov. knjigarna v Ljubljani. — Cena 3 K.

Te slike naj služijo kot dodatek čitankam za ljudske šole in kot take jih je odobrilo ljubljansko poverjenišstvo za uk in bogočastje. Nadomesté naj zemljepisno in zgodovinsko učno snov v starih naših čitankah. To so zmožne; težje — ali mogoče celo ne — se jim posreči, da nadomesté duhá, ki so ga vse čitanke polne. Slabo znamenje časa je, da nismo mogli nevtégoma zamenjati vseh svojih avstrijskih učnih knjig s slovenskimi in da si moramo pomagati z nadomestki pa kdove, kako dolgo.

Ta dodatek k čitankam je rodila potreba. Treba je bilo napraviti nekaj v najkrajšem času. To opravičuje naglico, s katero so se slike sestavljale; v sli in v naglici je treba vzeti, kar pride pod roko, a pod roko pride navadno prav malo. Tudi to povedano v opravičilo. Vendar pa bi bilo potrebno, da se med zbranim prebira; neprijetno dirnejo na pr. imena zagrebških ulic in trgov, ki se že v času, ko so slike izšle, niso imenovali več „ulica Marije Valerije“, „trg Franje Josipa“ itd.

Glede sestave bi si želeli, naj bi slike več nudile posameznim učnim stopnjam ter naj bi upoštevale namesto samo hrvatske in srbske zgodovine bolj jugoslovansko. Znabiti da so bili tudi za obseg merodajni gotovi vzroki, ki pa bi ne smeli obveljati danes ko je kron več kot kdaj grošev.

Toliko se nam je zdelo potrebno, da smo pripomnili; priporoča pa slike potreba vsepovsod, kjer ostanejo v rabi stare čitanke in berila. F.

Engelbert Gangl: Zbrani spisi za mladino V. — Izd. in zal. „Društvo za zgradbo Učit. konvikta“ v Ljubljani, 1919. — Cena vezani knjigi 6 K.

Ta V. zvezek E. Ganglovih mladinskih spisov obsega življenjsko zgodbo vinskega brata Martinka, sina Martina in Bare Južina iz Bele Krajine, in to od njegove rane mladosti do njegove smrti v letih, ko bi moral delati najčvrsteje. Pripoveduje nam, kako

se je šolal v Metliki in v Novem mestu, kako se je izučil za trgovca, kako pa je vzlic svoji-nadarjenosti propadal in propal. Povest naj bo mladini svarilen zgled pred demonom alkoholom, ki je uničil Martinka. Še bolj svarilen zgled pa se mi zdi za starše, ki jim kaže posledice preméhke vzgoje z opičjo zaljubljenostjo in zaverovanostjo v svojega otroka, zgled roditeljske lahkovernosti in zaupljivosti in vpliv slabe tovaršije. Zato pa bi dejal tudi, da bi še rajši videl spis v vzgojni knjižnici staršev, kjer bi tudi več hasnil kakor v mladinski. Tudi dikcija ni ona otroška kakor smo je vajeni pri mladinskem pisatelju Ganglu, marveč kaže strogo lice, ki mu resnih gub ne zgledajo niti dijaške šale niti cirkus Fumagali. Kot mladinsko čtivo bo imela knjiga dober vzgojni vpliv, a le, če se bo čitala tako, da vzgojitelj mladino vodi, kajti drugače se ta zdrži pri dijakih in v cirkusu. — è.

Simon Gregorčič: Poezije. I. zvezek. Životopis napisal Ivan Dornik. — Zal. Jugoslovanska knjigarna. Ljubljana, 1919. — Cena vez. izv. 8 K.

Opozarjamo na to, da so izšle pod gorenjim naslovom S. Gregorčičeve pesmi I. zvezka, ki ga že dolgo ni bilo več dobiti na prodaj. S tem, da je nova izdaja v priročni obliki, bo ustrezno mnogim.

Ivan Dornikov životopis je kratek in pregleden. Kar pa se tiče Mahničeve zadeve z Gregorčičem, bi pa sodili, naj bi poročila, ki niso strankarske raziskave, opuščala trditve, kakor „napačno je, postavljati Mahniča v vrsto Gregorčičevih napadalcev“, ker povedó premalo jasno ono stvarno razmerje onih bojev. — è.

Cirilica. Navodilo za čitanje in pisanje srbščine v cirilici. — Ljubljana, 1919. — Jugoslov. tiskarna. — Cena 2.70 K.

Tako je naslov priročni knjižici, ki prinaša pismeno in tiskano cirilico, katere naj se naše občinstvo čimpreje nauči in dobi tako „ključ do bogate zakladnice srbske književnosti“. Metoda za priučenje čitanja je posneta po Toussainovi. Vsebina — srbske narodne pravljice — so gotovo pripravna snov, da zbudi zanimanje. — è.

1.) Bošković-kalendar za prestopnu goditve, kakor: „napačno je, postavljati Mah-

zašilje članovima hrv. prirodoslovnoga društva, koji su poslali nadoplatu od K 12. Upozorujemo naše čitače na ovaj važan kalendar te više, što kod nas izlazi mnogo kalendara, ali na žalost malo koji od njih odgovara onim zahtjevima, koji se mogu staviti na kalendare kao važno sredstvo za podiznuće prosvjete, a pogotovo nijedan od dosadašnjih naših kalendara nije imao znanstvene podloge. Kalendar „Bošković“ ispunja tu prazninu u našoj kalendarskoj literaturi. Izradjen po uzoru najboljih engleskih, francuskih, njemačkih astronomskih kalendara, daje „Bošković“ za g. 1920. mnoštvo podataka i obilje pouke i laiku, za koga donosi medju ostalim podatke za svaki dan u godini i to za rimokatolike, pravoslavne, muslimane i židove, podatke o vidljivosti pojedinih planeta, popis pouzdatih narodnih imena i popularno štivo n. pr. o tajanstvenim pojavama novih zvijezda, o imenima mjeseca kod južnih Slavena, o rudnom bogatstvu u Jugoslaviji, a i za onaj sve veći krug naše inteligencije, koja se posvećuje astronomskim pojavama, daje „Bošković“ potreban materijal. Astronomski kalendar „Bošković“ bit će korisno pomoćno sredstvo kod obuke astronomije i geografije, te mi taj jedini jugoslavenski kalendar te vrste osobito preporučamo i pojedincima i učevnim zavodima. Cijena mu je K 12, a naručuje se uz gotov novac kod uredništva Prirode, Zagreb, Demetrova ul. 1.

2.) Knjižnica „Obnove“. Jugoslavensko nakladno d. d. „Obnova“ u Zagrebu je sada, pored tjednika, počela izdavati i naročitu biblioteku „Obnove“. Kao prva sveska izašla je Milan Marjanović: **Smjernice obnove naroda**, (16 str.) sa ovim sadržajem: Ideali vremena. — Naš položaj i zadatak u svijetu. — Potreba novih pogleda. — Temelji našega preporoda. — Intelpekt, rad i kapital. — Zadaci moderne države. — Obnova naroda. — Cijena svesci K 4.—

Kao druga sveska izašla je: Branko Lazarević: **Jugoslavenski dokumenti**. — Pregled borbe za oslobodjenje i ujedinjenje. — Kao treća sveska: Vl. Savić: **Jedinstvo pre svega**. — Narudžbe prima uprava „Obnove“, Zagreb, Marovska nlica broj 24.

B. ČASOPISNI VPOGLED.¹

a) Članci teoretiške vsebine:

V članku „Nova vzgojna orijentacija“ (Sl. U.) razpravlja urednik Fr. Fabinc o snovi, ki jo je sprožil Jan Bankart v „Pop.“ s svojim spisom o „Politični nalogi šole“. Vobče je F.-eva zasnova tudi naša zasnova, kajti cilj vzgoje res ne more biti drugi kot „ozdravljenje duševnih sil naših narodnih mas“ in metoda ne druga, kakor „da mora biti šolska in izvenšolska vzgoja etična“. Le na potih v dosegi cilja se ločimo, ker nas loči kulturno prepričanje, kar povdarjamo brez izzivanja; veseli nas pa, da ima vse slovensko učiteljstvo isti cilj, isto metodo in vsi v srcu oni veliki idealizem, ki nas sili, „da mladini moramo posaditi v intelekt poznanje domovine lastne krvi, ki mora in mora prinesiti človeštvu odrešenje, od katerega je danes bolj oddaljeno kot kedaj prej.“ — „Etično katehezo“ bi imenoval A. Čadežev spis „Pokorščina in vzgoja“ (Sl. U.), ki dokazuje, da je etična vzgoja pač možna brez priučevanja dogmatičnega verouka. — V Čehih mnogi šolski listi letos obširno razpravljajo o nekonzfesionalnem нравstvenem pouku; opozarjamo zopet na dva članka, prevedena iz ruščine: „Náboženská výchova“ in „Jak se vynčuje náboženství“ (K.)

b) Članci iz šolskega dela:

Prosto spisje v službi etične vzgoje. — El. Kukovec v Sl. U.: Ideja, na kateri je K. zasnovala svoje zapiske, je ideja vzgojnega pouka. Vedno pa je tako: Kolikor lepša je ideja, toliko težja je njena izvršitev. Za svojo osebo bi celo dvomil, ali je prosto spisje res pripomoček za etično vzgojo; primeri, ki jih navaja pisateljica iz otroških zvezkov, mi v tem naziranju potrjujejo; zakaj ti „zgleđi“ so premalo premalo otroški, da bi mogli biti pristni; če pa je zunanji izraz notranjega etičnega naziranja prisiljen, kako naj jamči

¹ Kratice pomenijo: Sl. U. — Slov. Učitelj, N. Vj. — Nastavni Vjesnik, P. R. — Pedagogické Rozhledy, K. — Komenský, Sch. A. — Schaffende Arbeit.

za pristnost notranjosti? Metodičnemu poizkusu, ki ga je K. napravila, je vsekakor priznavati vrednost in želeti je njegovo poglobitev. — Kar sem ravnokar omenil o izrazu notranjega etičnega naziranja otrok, pove v isti številki Sl. U. spis „Nauki“ (Fr. Bevk), ki nastopa proti moralnim naukom pri pouku; tole je tisto, kar pravi: „Otrok je otrok in njegove misli in njegove besede naj bodo otroške. In besede, ki jih njemu govorimo, naj tudi otroško zvenijo, da se bodop rijeje njih srca.“ V tem — bi rekel — je zapopadena vsa metoda vzgojnega pouka. — Kratka zgodovina slovenskega slovstva (S. M. Žmitek v Sl. U.) lahko učiteljstvu postane dober kažipot v eni najbolj zanemarjenih panog narodnostne vzgoje. — Umeteljska kultura a dnešni škola (J. Sulik v P. R.) je kritičen pregled današnjega stanja umetniške vzgoje v šoli, obenem pa tudi uvod k programu take vzgoje. Posebe še obravnava članek naslednja poglavja: Umetniška izjava; razvoj umetnosti; današnja umetnost vobče; češka umetnost posebe; češka narodna umetnost; občinstvo, kritika in umetniška vzgoja; estetska poglavja — in resničnost in šolska praksa. — O roszaku a rozorhu učiva zeměpisného ve škole občanské (A. Mensik v K.) je razvrstitev, ki odgovarja že v našem listu priobčeni, seveda prikrojeni okolnostim. — V članku „Über das Dramatisieren“ (Sch. A.) razpravlja O. Seinig o dramatičnosti pri prirodoslovnem pouku; živahnost in dramatična nazornost sta tu predpogoj uspeha.

c) Članki iz šolske zgodovine:

K padesátileti květnového zákona školského (Kamil Buzek v P. R.) dokazuje, da za Čehe pripada avstrijski šolski zakon z dne 25. V. 1869. že v zgodovino; upajmo, da se bomo tudi pri nas kmalu ozirali nanj le v zgodovini našega slovstva. — Jak v bouřích válečných Komenský pečoval o svůj národ (dr. J. V. Novák v P. R.) je izcrpen donesek k zgodovinskemu pregledu velikega vzgojevalca. — Zanimiv prispevek k zgodovini češke šole je Ško-

la v názorech Nerudových (Vl. Smilasser v P. R.).

č) Iz šolske organizacije:

Pripombe k načrtu za preustrojitve šolstva (Fr. Lužar v Sl. U.) so pripombe k nekaterim odstavkom Zavezinega načrta in so dober pripomoček k razbistrenju pojmov. Strinjati pa se ne moremo z vsemi; o I. sploh ne govorim, ker stoji tu kulturno naziranje našproti kulturnemu naziranju; za II. bi pripomnil, da nam pač ni treba razmišljati odkod naj se vzame (sc. denar za vzdrževanje obširnega šolstva), ker nam je za konstatacijo „kaj“; glede III. bi dostavil, da se priporočana stranska vratica z dovoljtvijo predčasnega izstopa 5% pridnih otrok zde meni nevarna; čim manj namreč sami popuščamo, temveč dosežemo, a dosežemo le v korist naroda. — Iz članka „Neki pogledi i misli uoči reforme srednje škole“ (J. Bačić v N. Vj.) bi opozoril le na mesto, ki govori o prepornem učenju klasičnih jezikov; takole utemeljuje B. neučenje: „... ja ne bih ni dopustio slabijim učenicima učenje klasičnih jezika niti im dao klasičnog štiva u originalu. U naučnom naime onakovu radu razbije se i gubi jedinstvenost i celovitost djela te se duh učenikov gubi u sitnicama. Za takove bi učenike bilo kud i kamo korisnije prirediti dobru hrestomatiju najboljih odlomaka iz djela klasičnih pisaca u prijepodu s dobrim komentarom. Istina je doduše, da tko hoće proniknuti u duh nekog pisca, mora čitati djelo u originalu. No je li to može srednjoškolač sa 15—18 godina osrednjih duševnih sposobnosti?“ — Da prevladuje tudi v slovenskih mlajših filologih prepričanje o preveliki potratil sil in duševne energije s poučevanjem klasičnih jezikov, nam v istem listu v poročilih o slov. anketi za srednješolsko reformo pripovedujejo besede dr. A. Breznika, ki je menil: „Pri klasični filologiji vsekakor vlečemo preveč nepotrebne šare s seboj. Samo Homerja nam moderno slovstvo ne more nadomestiti, drugo pa vse...“ „Utopie“ (J. Režny v P. R.) je članek o šolski reformi, iz katerega prevzemamo nekatere odstavke pod To in ono. — Kot á z-

ce reformy školské (B. Pospíšil v P. R.) stavi vprašanje šolske reforme za občne narodno vprašanje in obravnava reformo v naslednjih smernicah: Človeška vzgoja; povečana narodna izobrazba; povečana stopnja občne in stanovske izobrazbe srednje inteligence; širši in poglobljeni podstav specialne izobrazbe; enotna šola od najnižje stopnje; za vsakogar možnost doseči najvišjo izobrazbo; pravilno razmerje šole do življenja. — **Odborné školské ženské (M. Vitková v P. R.)** obravnava organizacije ženskih strokovnih šol, govori o njihovih učenkah in o njihovem učnem načrtu. — 6.

C. TO IN ONO.

Enotna šola in socializem. Z enotno šolo stojimo tudi na vzgojnopoličnem torišču na pragu nove dobe: Dobe enotne ureditve vsega šolstva v socialnem smislu z docela racionalističnega stališča; gojitve talenta in genija, racionalne izrabe vseh sil za občestvo. Kakor v gospodarskem življenju je potrebno tudi v vzgoji racionalizacija, t. j. ekonomična ureditev. Vsak človek naj prejme svojim zmožnostim primerno vzgojo, ne nižje, a tudi ne višje; le tako se lahko doseže prava ekonomija vseh sil in spečih nadarjenosti v narodu. Zato pa je, pravkakar v gospodarskem življenju, potrebno pametno poenotenje, izhajajoče iz velikih ozirów.

Pedagoško kakor gospodarsko reformo naših dni vodi isti duh. Značaj obeh je v tem, da hočejo prelomiti s preteklim; preiti skušajo nad to tako, da smatrajo za edino in odločilno načelo blaginjo in napredek narodove celote, družbe. Oba skušata z uporabo razumnih odredb in smotrenih, znanstvenih metod doseči najracionalnejšo, najuspešnejšo izrabo vseh sil in s tem bodočo blaginjo celote in posameznika. V obeh prevladuje mogočen socialen in racionalističen duh, oba pa odlikuje mogočen optimizem, karakterističen za vsako dobro reformno gibanje. F.

Za šolski zakon. Zdaj, ko se kuje nov zakon, je treba, da povemo tudi to. Za razvoj našega šolstva in vse naše kulture je najhujše to, da naše ljudstvo ne priznava vrednosti šole. To je že nekaj tako splošnega, da govorimo o izjemah lahko le tam, kjer vrednost priznavajo. Odkod to? Res da sodovi šole niso vidni takoj, a vidni so sčasoma in videti bi jih moral že tudi navadni človek, ko je šola vendar že popularizirana; in vendar ne popularna.

Med prve vzroke tega dejstva bi staveli to, da se ljudstvo proti šoli vzburkava. Vzburkava se i iz sebe; že zato, ker mora nositi ogromne stroške za šolo. Sicer je res, da jih nosi tudi za druge javne naprave, a ne nosi jih direktno. Direktno nosi stroške razen za šolo le še za cerkev. A cerkvi priznava vrednost; saj ima cerkev oblast nad njegovim drugim življenjem, nad onim, ki ga še ne pozna, ki ga je strah njegovih tajnosti in ki se mu hoče prikupiti. In s to cerkvijo identificira preprosti človek vse, kar „oltarju služi“. Zato nosi za njo vse stroške, saj mu ti po njegovem naziranju nosijo obresti na onem svetu. Naš preprosti človek je hladen računar, je egoist, ki nikdar noče, da se ukani pri svojih izdatkih.

Pri stroških za šolo pa ne vidi učinka na sebi, ne vidi obresti; saj kapital, ki ga tu izdaja, se res na njem samem ne obrestuje. Šola uči pisanja, čitanja, računanja in drugih znanosti, ki niso več njemu namenjene. Zato se brani stroškov za šolo, zato mu je ta le breme, morebiti izjemoma potrebno breme, a breme vendar.

Temu pridemo v okom, če se stroški za šolo ne nalagajo več kot direktni stroški za posameznika, temveč se razprté široko na vsa ramena, t. j. da jih prevzame država.

Omenili smo znanosti, ki niso namenjene več današnjemu vzdrževalcu šole, marveč le njegovemu otroku v šoli. Vzdrževalec pa ne pozna vrednosti teh znanosti. Kajti šola se je zaprla samavase, dela sama zase, ima svoje lastne šolske namene in tem služijo šolski učni načrti. Ta šolski separatizem pa šolo opazovalcu od zunaj odtuji. Šola bi morala stopiti v sredo med ljudstvo, od zunaj bi si morala iskati svoje delo, narodov dobrobit bi ji ga moral naravnost narekovati. Tu pa stoji velika katarska, hladna in tuja, neljubljena in nepoznana. Nepoznana nekajlet po izstopu celo obiskovalcem sama... Vrednote, ki mu jih je dajala, mu je dajala przegodaj; przegodaj se je zaključila formalna izobrazba, brez praktične uporabe se je izgubila s prvim korakom v življenje, ker z življenjem ni imela zveze. Šola je stala zunaj otrokovega življenja, v kolikor je posegala vanj, je storila to le nasilno, ne mené se zato, kakšen bo sad truda in dela. Potem pa se je čudila, da je bil pri tolikem trudu uspeh tako mal. Trajati pa bi morala formalna izobrazba v tesni zvezi z osnovami praktične, iz življenja vzete, mnogo dalje ko traja danes, a najmanj vsaj tako dolgo, da jo vsak gojenec lahko pojmi s svojim razumom. Tudi to je eden vzrokov, da prosti človek ne more priznavati šoli vrednosti; sam ni imel prilike, da spozna te vrednosti v njej sami.

To pa je tudi od vzrokov, da med narodom ni zbudena potreba po formalni izobrazbi. Diskreditirana je celo individualna; tudi individualna praktična ni našla pri narodu vedno umevanja, ker mu je odtujevala posameznike. Kar je bilo splošnega, je bil koservativizem, namesto da bi bil napredek.

Zbuditi potrebe po izobrazbi osnovna šola ne bo mogla, ta posel bi morala prevzeti pri nas vsa inteligenca. Ta bi se morala zavedati, ne le da narod ne obstoji iz plasti duševno višjih in duševno nižjih, iz izobraženih in neizobraženih, zavedati bi se morala marveč, da mora dati od svojega dela potrebnim: poljudno bi morala dati narodu znanstva. Vsakega posameznika izobrazba v duševnem in нравstvenem oziru je najosnovnejši temelj vsake višje oblike socialne organizacije; zato je potrebna splošna individualizirajoča vzgoja, da se lahko povzpne do vzgojnega občestva.

Kje in kako naj se vrši ta posel? Ljudske univerze, ljudske knjižnice, poljudna predavanja, poučevanja, gospodarska izobrazba v najširšem slogu — vse to je pripravno, da pripomore v najzakotnejšem selu preprostemu človeku do tega, da priznava vrednost izobrazbi; da zbudi v njem hrepenenje po njej, da ga pripravi do upoštevanja praktične šole.

Razumništvo samo pa obče izobrazbe ne sme identificirati z nekako izobrazbo pripadnosti tet ali oni politični stranki. Tudi to je naš greh; zato moramo za bodoče zaklicati vsej politiki, posebno pa vsaki politični stranki: Kadar mislite na politično moč svoje stranke, ne govorite o izobrazbi, ne pokladajte rok na šolo!

Zlasti ne na šolo! Demagostvo, ki se v imenu staršev in njihovih interesov uganja s šolo, bi moralo biti postavno kaznivo. Zakaj ni demokratizem v tem, če hočemo pustiti, da govori in odloča vsak o vsem, marveč v tem, da pustimo govoriti in odločati o kakih stvari predvsem onim, ki imajo za dobrobit in procvit smisel in voljo in zmoglost. A to navadno niso tisti, ki so v zakup vzeli „narodno besedništvo“. Ti sodijo po tem, kaj njim hasne, a ljudstvu zapirajo oči, ker mu ne povedo, da pri dobrobiti in procvitu ne velja tisto, kar danes hasne. Ne v danes je bodočnost, ne v današnji generaciji, temveč v oni, ki še danes ni, v oni, ki si danes šele prilastuje ideje, katere bo jutri udeleževala za one, ki pridejo za njo.

To je treba povedati zlasti za šolo.

In pa še v nekem oziru ne pokladajte rok na šolo! Ne govorite mu o demokratični decentralizaciji šolske uprave! Kaj takega je dobro, prav dobro pri izobraženem narodu; o takem pa danes še ne moremo govoriti pri nas nikjer v državi. De-

centralizirano šolstvo bi postalo zopet torišče za dnevne boje političnih strank in takozvanih narodnih voditeljev in vsi ti bi imeli pri šoli pred očmi namesto njene vzgojne in učne koristi le politične strankarske namene, po teh bi uravnavali svoje delovanje pri šoli. O, če bi narod imel šolo v rokah! Vzljubljeno, lastno, vanjo verujočo — potem decentralizirajmo; ampak za narodne voditelje — nikar! Škoda je šole, škoda je narodove bodočnosti, škoda je sile izobrazbe... Frančev.

Izobrazba naroda. Socialna misel, da izobrazba ni privilegij premožnejših stanov, temveč da jo lahko zajema vsakdo iz prostega studenta, se v nobeni državi ni razširila v tako širokih krogih ter v nobeni deželi ni povzročila toliko in tako bogatih ustanov, kakor v Združenih državah Amerike. Stremiljenje po nadaljni izobrazbi je v teh državah tudi med preprostim narodom sedaj na tako visoki stopinji, da se naša prizadevanja v tem oziru ne morejo primerjati.

Že začetkom tega stoletja smo dobili v tej državi neštivilno časopisov, od katerih se izdajajo nekateri v stotisočih iztisih, zgodovinske romane, ki dosežejo v raznih izdajah do pol milijona ponatisov, ljudske knjižnice ne samo v vsakem mestu temveč tudi v malih vaseh. Kako važnost polagajo v Ameriki na knjige, razvidno je že iz poslopij, v katerih so razne knjižnice. Že pri vseučiliških knjižnicah občudujejo tujci njih krasoto, obilnost knjig in primerno uredbo in vendar jih nadkriljujejo nekatere javne ljudske knjižnice. V evropskih mestih so navadno gradovi in cerkve najlepša in najimennitnejša poslopja. V Ameriki ni starodavnih in zgodovinsko zanimivih zgradb, zato se pa zopet skrbi pri ljudskih knjižnicah za sijajno vnanjo opremo. Tu tudi ne obvarujejo stari birokratski evropski predpisi knjig pred izposojevanjem, temveč tu dobi knjige vsak, kadar in kar si poželi. Kdor bi dvomil, da se v Ameriki več čita kakor drugod, ta se pouči o tem iz visokega števila iztisov, ki se izdajajo razne priljubljene knjige. Na vseh kolodvorih pa se dobijo veliki skladi raznih časopisov in knjig ter se tudi pridno kupujejo. Noben Amerikanec, od milijonarja do preprostega delavca ne more živeti brez čitanja časopisov.

V nobeni deželi se narod toliko in tako sistematično ne poučuje zunaj šole kakor ravno v Ameriki in tisočere uredbe, na podlagi katerih je organiziran pouk za šoli odraslih, nam daje zgovorno sliko o neumornem osebnem nagonu po nadaljni izobrazbi. Večerne šole, poletne šole, nadaljevalni tečaji in zavodi za prirejanje predavanj, društvene blagajnice itd. dopolnju-

jejo drug družega, a vse te nam dajo dobro sliko sedanje Ameriške kulture.

S stremljenjem po nadaljni izobrazbi, z ustanovitvijo knjižnic in predavanj pa so dosegli Američani veliko večjo moralno popolnost preprostega naroda. Kjer se mnogo čita, kjer se narod rad in lahko zabava in napreduje z dobro knjigo, kjer se celo lahko udeležuje dobrih predavanj, tam so pijančevanja in druge neotesanosti bolj redke.

Nadaljna izobrazba pa ima tudi namen, da povzdiguje zmožnost posameznih v praktičnem življenju bolje in hitreje dovršiti svoje delo oziroma si izboljšati svoje gnotno stališče. Tudi ta smoter je že prešnil v Ameriki vse sloje ondotnega prebivalstva.

Za združenimi državami Amerike se najbolj zanimajo za nadaljni pouk šolli odraslih na Angleškem in na Francoskem. Ljudska vseučilišča so se namreč tu že udumačila. Tudi društva, ki skrbijo za nadaljno izobrazbo odraslih je vedno več in na tisoče poljudnih predavanj se je že priredilo v teh državah. V teh predavanjih pa uporabljajo, ako je le možno, skioptiške slike.

Ljudska vseučilišča so znak tega stotletja. Nova doba hrepeni po kulturi, po luči. In ta duševna luč, ki izvira iz žarišč visokih šol, naj se razširja med široke plasti naroda. Znanost je pogoj in podlaga kulturi, znanost poganja temo predsodkov, vraž in barbarstva.

Največ poljudno-poučnih predavanj so priredili na Francoskem učitelji. Pedagoški muzej v Parizu je namreč imel že l. 1900. s svojimi podružnicami na deželi 41.000 skioptiških slik ali diapostivov, ki so se v raznih serijah z btsedilom izposojevale različnim predavateljem. Francoski učitelji pa ne skrbijo s temi predavanji le za nadaljno izobrazbo šolli odraslih, temveč so pridobili s tem narod za šolo in za težaven učiteljski stan.

edanji časi so za našo ljudsko šolo tako resni, da moramo resno premišljevat, kako pridobiti naš narod zopet za našo šolo. Vedeti pač moramo, da je vsled svetovne vojne zelo trpel ugled naše šole in sicer v prvi vrsti vsled krivde višjih oblasti. Izpodkopali so nam prisilni šolski obisk in sili učiteljstvo, da je moralo prevzemati najbolj odiozna dela.

Nadaljujmo torej svoja poučno-poljudna predavanja, katerih smo v zadnjih 16. letih mnogo priredili, saj s temi predavanji zbudimo zavest prave kulture in pravega socialnega reda ter spletamo zopet mogočno vez med ljudstvom in šolo.

Neobhodno potrebno je, da tudi v Sloveniji prireja učiteljstvo javna, po načrtu

organizovana, taktično smotrena predavanja v vseh važnih zadevah javnega interesa. Lj. Stiasny.

Kmetijski tečaji. (Teze k referatu.) 1. Šola na kmetih mora odgovarjati potrebam kmetskega stanu, dati mu moč podlago za njegovo stanovsko delovanje, t. j. prilagoditi jo moramo potrebam in težnjam našega ljudstva in mu tem potom podati primerne pouka h kmetijstvu.

2. Z radostjo sprejmemo načrt, ki ga je sestavila anketa v Ljubljani glede osemletne šolske obveznosti v osnovni šoli in dveletne nadaljevalnice.

3. Potreba po stanovski izobrazbi in sedanji nevarni položaj mladine sta dovolj tehtna vzroka, da za prehodno dobo, do časa preustroja naše šole, ustanovimo triletni kmetijski tečaj, v katerega morajo vstopiti obvezno vsi učenci, ki so s pridom dokončali narodno šolo in si pridobili občo izobrazbo.

4. Kjer in kakor hitro je mogoče naj se pretvorijo kmetijski tečaji, ki veljajo le za prehodno dobo, v prave nadaljevalnice.

5. Pouk se vrši skozi šest zimskih mesecev tedensko osem, vendar pa najmanj šest ur. Naša dosedanja ponavljalna šola odpade.

6. Enako je osnovati triletno gospodinske tečaje za deklice.

7. Za pouk v kmetijskih tečajih (in gospodinskih) je pritegniti vse učiteljstvo, zlasti mlajše, moške in ženske, da se poglobi intenzivno v to vprašanje.

8. Učne dneve določi lokalna konferenca, oziraje se na učne moči, proste lokale, pa tudi na želje starišev.

9. Za izobrazbo mladih učiteljev in učiteljic je pouk o kmetijstvu na učiteljskih takoj preurediti in prilagoditi našim razmeram.

10. Izdati je dobro učno knjigo za moška in ženska učiteljska. Prva naj obenem služi kot pomožna knjiga učiteljem kmetijskih tečajev, druga pa učiteljicam, ki poučujejo na gospodinskih tečajih.

11. Učenci naj uporabljajo L. Stiasnyevo berilo za ponavljalno oz. za kmetijsko nadaljevalno šolo in v isto svrhu izdano računico.

12. V podkrepilo kmetijskih tečajev in zainteresiranje starišev, v svrhu navajanja v čitanje strokovnih spisov, v navodilo sodelovanja in dopisovanja v strokovne liste in časopise ter da ostane zanimanje za kmetijske tečaje tudi v poletnih mesecih živahno, je začeti istočasno s tečaji izdajati deški in dekljski kmetijski list, ki ima izhajati mesečno za vse učence kmetijskih tečajev.

13. Vse stroške za potrebščine kmetijskih tečajev (tudi za naročnino listov) nosi krajni šolski svet s pomočjo države.

14. Izdati je čimprej temeljne učne načrte. Pri sestavi naj delujejo strokovnjaki sporazumno z učitelji, ki imajo skušnje v nadaljevalnem izobraževanju mladine.

15. Brez smotrenega vodstva nadaljnega proučevanja in nadzorstva se kmetijski tečaji ne bodo mogli razvijati. Poveriti je močem, ki imajo praktično izkušnjo, da delo ne samo začno, ampak tudi vodijo.

16. Učiteljstvo mora biti v kmetijski stroki temeljito izobraženo, samo pa mora kazati zanimanje za potrebe in težnje pa tudi razvoj kmetijstva. To velja v isti meri za moške kakor za ženske učne moči. Merodajne faktorje pa prosimo, naj vendar gledajo na to, da sprejmo na učiteljska predvsem dekleta z dežele in hčere učiteljev, ker je upati od teh, da bodo imele razumevanje za težnje kmetijskega ljudstva, ker že od mladosti poznajo življenje in delovanje tega stanu.

17. Učiteljem je nuditi priliko, da si izpopolnijo svoje znanje in to na ta način, da se jim dovolijo kmetijski tečaji in poučna potovanja s prosto oskrbo in vožnjo.

18. Delo v kmetijskih tečajih je naporno, zanj bo treba temeljite priprave. Ker ima itak učiteljstvo na deželi napornejše delo kakor v mestih vsled nerazvitosti otrok in prenapoljenih razredov, je učne moči, ki bodo poučevalce v teh tečajih, nagraditi prav tako, kakor one obrtnih-nadaljevalnih šol.

19. Šolski vrt bo edino praktično učilo v teh tečajih tako za dečke kakor za deklice, zato je istočasno v vpeljavo kmetijskih tečajev rešiti saniranje za vzdrževanje šolskih vrtov.

A. Skulj.

Gospodinjski tečaji. (Teze k referatu.) Od umnega gospodinjstva je zavisen dobršen del domačega blagostanja, zadovoljnosti, miru in sreče. Ono dviga tudi zadovoljnost na lastni domači grudi. Gospodinjstvo je osnoven stebel na katerem sloni sreča naroda in moč države.

Umno gospodinjstvo se pa mora priučiti. Zato z radostjo pozdravljamo novi načrt, ki predpisuje dveletno nadaljevalno šolo strokovno-praktičnega značaja.

Da pa se ti tečaji morejo kmalu otvoriti ter da uspehi ne bodo izostali je potrebno:

1. Na učiteljskih naj se uvede obvezno gospodinjski pouk. Združen naj bo s hospitacijami in vajami na zavodih, kjer je gospodinjski pouk že vpeljan. Da dobe gojenke natančnejši vpogled v naše gospodinjsko življenje na kmetih, naj se prirejajo v ta namen poučni izleti.

2. Ker nam primanjkuje strokovno izvežbanih učiteljic naj višji šolski svet potrebno ukrene, da se bodo mogle učiteljice, ki imajo veselje za to stroko ter tudi že nekoliko teoretičnega in praktičnega znanja, v svrhu nadaljnje izobrazbe udeležiti tozadnega tečaja na državne stroške.

3. Pri pouku v ženskih ročnih delih je strogo paziti na to, da se nauče vse deklice plesti nogavice, ter pripletati in vpletati. Vso pozornost je obrniti tudi na šivanje, zlasti pa še na predelovanje starih oblek in krpanje. Učiteljice naj delujejo na to, da se bo uporabljala domača volna ter bo prišlo tudi domače platno do zopetne veljave.

Vsaka narodna šola mora razpolagati vsaj z enim šivalnim strojem, ki naj se uorablja tudi v gospodinjskem tečaju. Tudi narodnemu vezenju naj se na naši novi narodni šoli odkaže odličen prostor. Kvačkanja, znamkovanja in zanjkanja naj se nauče učenke toliko, da se morejo potem še same nadalje vežbati.

4. Vsled pomanjkanja izprašanih učiteljic za ženska ročna dela bodo morale na mnogih šolah še nadalje poučevati ta pouk literarne učiteljice. Pričakujemo pa, da odslej primerno nagradijo ta pouk in sicer z isto nagrado, ki jo dobivajo učitelji na obrtno-nadaljevalnih šolah.

Predvsem mora izginiti razlika glede meje zaveze učenja in glede honoriranja večjega delovanja. Za vse narodne šole v Sloveniji naj veljajo isti predpisi.

5. Vsled pomanjkanja potrebnih prostorov zlasti pa še vsled pomanjkanja učnih moči, bomo morali na Kranjskem vsaj na nižjeorganiziranih šolah obdržati še več let našo ponavljalno šolo, ki naj se preosnuje v gospodinjski tečaj.

6. Ker je pa za deklice število tedenskih ur prenizko, naj se za gospodinjski tečaj določi tedensko vsaj 4-6 ur.

Pouk v gospodinjskem tečaju je nagraditi prav tako, kakor se nagradil pouk v obrtno-nadaljevalnih šolah.

7. Šolske knjižnice je izpopolniti s knjigami in spisi, ki obravnavajo razne panoge umnega gospodinjstva.

8. Izdelati je učni načrt za ta tečaj. K temu važnemu delu je pritegniti učiteljice, ki so se za gospodinjski pouk izobrazile v posebnih zavodih.

9. Višji šolski svet naj strogo pazi, da bodo imele odslej nove šolske stavbe prostore, ki so potrebni za ta pouk.

10. Na šolah, kjer je prostor na razpolago, naj se isti kakor hitro je mogoče, priredi za kuhinjo.

Vsako novo šolsko poslopje naj se že izpočetka opremi z potrebnim inventarjem za gospodinjski tečaj, katerega na podlagi skušenj predpiše višji šolski svet.

Roza Pirkovič.

Izobrazba vzgojiteljstva. Želel bi, da bi se gledalo na vzgojiteljsko delo, kakor na zdravnikovo. Oboje privede človeka iz nepopolnega položaja za delavnost v popolnega. Oba začnjata svoje delo z diagnozo. Da bi se moglo pri vzgoji tako vršiti, je

treba vzgojitelju poznati anatomijo duše. Zato bodi izobrazba vzgojiteljev enaka znanstveni izobrazbi današnjih visokih šol. Deli naj se v splošno in posebno. Splošna bi obsegala načrt filozofije, pedagogiko, osnovano na podlagi (znanstvene) psihologije in na vseh pomožnih znanostih (povdarjam: znanostih, a nikdar na izvlečkih in vzorcih ved), dalje na elementarni metodiki. Da bi ta studij mogel biti podprt z eksperimenti, naj bi bila pri visokem učenju akademija, kjer se demonstrira material in izvedba vzgoje. Ta izobrazba je steber vzgojiteljevih studij. Posebna bi bila razdeljena v tri skupine s podrejenimi oddelki. Iz vsake skupine mora predelati dijak en ali dva oddelka. Prva skupina, strokovno znanstvena, bi obsegala tri oddelke: zgodovinsko-zemljepisni, matematično-fizikalni in prirodoznanski. Druga skupina praktičnih oddelkov ima tudi tri oddelke: gospodarski, tvorni (izdejalni) in oddelek za domača dela. V tretjo skupino spada umetnost, igra in telovadba. Ta je najobširnejši: arhitektura, slikarstvo, literatura in godba; šah (in z njim združene igre), biljard, kecljanje, žoga, plesi; redovni plesi, drsanje, plavanje, veslanje, upravljanje spremljevalnih strojev. K skupini priredim skautstvo, obvezno za vse, ker reprezentira za nas važno misel: Uči krčiti človeške potrebe na minimalno mero in ugoditi jim kolikor možno z lastnimi silami.

Različnost teh kombinacij da vsakomur možnost, da se izpopolni, k čemur čuti inklinacijo in talent v svojem bistvu. Pestrost bi ovirala razporeditve, če se ne ubošteva, da je pri eni akademiji nameščenih do 60 sil. S tem se ne stavijo meje silam nikomur, da bi mogel obseči čim največ oddelkov. Tem rajši bo prevzel več mest. Pojavi se nadaljni pomen te raznosmernosti in vprašanje razrednih in strokovnih vzgojiteljev se mi zdi, da bode razrešeno. Kakor povsod drugod, naj se ima tudi tukaj vedno pred očmi pravočasni izbor poklica. Vsak vzgojitelj, bi po nekaterih letih lahko dosegel svoj kruh kot zdravnik, pravnik, inženir. Morda bi mogli tudi ostareli strokovnjaki absolvirati oddelek splošne pedagogike in končati svojo delavnost kot vzgojitelji (morda na srednjih, visokih in strokovnih šolah).

Jan Režný v „Ped. Rozhl.“

Sistem in princip. Prvih 6 let preživi gojenec v rodbini brez vpliva državne vzgoje. Naslednja tri leta se giblje v krogu doma, občine in najbližje okolice, navadi se na društvo tovarišev iste starosti in na vpliv vzgojiteljev. Njegovo delo je gojitev čutov z igrami in drobnimi deli, opazovanje življenja v občini in okolici, skrb za lastne potrebe in za njihovo ugoditev. Iz tega sledi

misel, da bi vzgoja opazovala gojenca v sobi, v ozkem, a čim dalje širšem krogu enakostarih tovarišev preko dvora, vrta, ulice, na vasi, da končno prebije cele dni izven doma, navezan sam nase, na tovariše in na svojega vzgojitelja.

Naslednja tri leta (sedanje 4., 5. in 6. š. l. gojenčevo 10., 11. in 12. leto življenja) preživi v vzgojnih zavodih ali akademijah. Nauči se čitati in pisati, pozna sistematično naravo in ljudsko delo v vsej domovini (s preseljevanjem), izkuša se v gospodarskem delu, v delavnicah in v študiranju. Z ozirom na opažena nagnjenja in sposobnosti odloči svet vzgojiteljev o bodočem stanu gojenca. Končno se bo 6 let (do 18. leta) specializiral v svojem poklicu v ozki zvezi z akademijami.

Princip je izrekljiv v dveh stavkih. Prvi se nanaša na gojenca in se glasi: Z omejitvijo časa za čitanje in pisanje je pri enakih posledicah dobiček na času za spoznavanje življenja s kar najtočnejšim posnemanjem istega. — Drugi se nanaša na vzgojiteljev vpliv in se glasi: Na osnovi najtočnejših opazovanj gojenca pojasni se mu njegov individualni problem, namreč razmerje k sebi, k delu, ljudem in k narodi.

Jan Režný v „Ped. Rozhl.“

Škola za svakoga.

1. Škola za svakoga. Kao sveučilištarac osnovah takvu školu u svom rodnom mjestu. Trajala je do konca mojih studija kroz letne praznike.

Poučavanje se obdržavalo svake nedjele iza mise, a dijelilo se u tri dijela: 1. predavanje, 2. razgovor o tom predavanju, 3. što je novo po svijetu?

Predavanja sam birao prema shvaćanju seljaka, kojima sam predavao, ali prema svojim načelima i po svrsi, koju sam kanio postići. Nastojao sam, da taj govor ne bude odviše dugačak, jer mi je mnogo do toga bilo stalo, da čujem mišljenje slušača. Iz početka nijesu se ufali, ali malo po malo počеше se javljati, pa bi se onda debata znala i otegnuti.

Treća je tačka seljake najviše mamila. Tu sam im sve pripovijedao, što su novine prošloga tjedna važnije donesle. Njih je to vanredno zanimalo, a meni se tu pružila prilika, da ih osvješćujem u nacionalnom pogledu.

Imao sam nekoliko vjernih polaznika i polaznica, koji ne bi bili za živu glavu izostali. Među njima bijaše i starac od preko devedeset godina. On je dapače jednom u debati tako govorio o vrijednosti prosvjete, da takvog predavanja o tome do danas nijesam čuo. Drugi su se slušači mijenjali.

Nije taj rad bio bez napora. Ne ću govoriti o tome, kako je teško znanosti i

umjetnosti popularno prikazati, koliko se hoće priučanja i vježbe. Nego nešto drugo. Kod svake akcije, radja se i reakcija. Tako i tu. Počela je djelovati kritika, pa i protu-agitacija. Nastale su tri stranke, jedna za školu, druga proti, a treća neutralna. Strasti se napokon tako raspališe, da su me protivnici htjeli nalemati a govorilo se i o ubojstvu.

Uspjeh je porodilo zavest, mržnju i bojazan, odatle se rodila protuakcija. Ova je onda uspjeh pravo utvrdila i učinila ga trajnim.

2. Prosvjetitelj. Po našoj državi rasijano je veliko mnoštvo inteligentnih ličnosti: svećenika, učitelja, sudaca, šumara, liječnika, gospodarskih upravitelja i, dr. Oni su zvani, da budu „sol zemlje“ da budu učitelji narodu, u kojem živu.

Prosvjetitelj može djelovati na tri načina:

1. Primjerom. Uzorno živi i radi, pa svijet to malo po malo i nehotice prima.

2. Razgovorom. Sa svim ljudima, s kojima dolazi u doticaj razgovara o raznim stvarima, pa enako nenapadno uplete po kakav nauk tako, te sabesjednik i ne opaža, da je doista učenik njegov.

3. Predavanjem. Ljudima govori otvoreno na odredenom mjestu o nekom predmetu.

Ovo treće može biti posve bez sistema, onako tek prigodice, ali može imati i odredjenu svrhu. U tom će slučaju to biti prava škola. Buduć da takat učitelj naroda ne smije i ne može zabirati svoje učenike, morat će govorit tako, da ga svaki razumije: i onaj, koji je svršio školu, kao i onaj, koji nije; koji čita, kao i onaj koji ne zna čitati. Tim predavanjima dat će svoje lično uvjerenje svojim slušateljima, ali nastojat će i u njima probuditi njihove duševne moći. On će djelovati na njih, ali oni opet na njega. To je duševna saradnja.

3. Graditelji države. Valjda ne će nigdje u našoj državi biti onako ljute borbe, kakve bijahu početkom dvadesetoga vijeka između Hrvata i Talijana u Istri, pa se nitko ne treba bojati, da će ga stići onakve neugodnosti. Pa kad i bi, slatko je i časno za otadžbinu raditi i trpeti.

Promislimo, da bi se u kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca moglo naći bar tisuću djaka, koji bi kroz praznike držali onakvu školu za svakoga. Svaki od njih neka bi onakav sastanak obdržavao barem dvanaest puta u godini dana, to je dvanaest tisuća a učitelji ne bi mogli izostat, pa bi i oni svi zajedno držali dvanaest tisuća sastanaka. Svi ostali stalež smogli bi valjda

četnaest tisuća sastanaka. Ukupno bismo imali pedeset tisuća škola za svakoga u godini dana.

Uzmimo, da svaki put dodje barem poprječno pedeset polaznika, bilo bi ih ukupno 2,500,000. Koliko bi tu bilo misli, osjećaja, poticaja, odluka i rada! Ti prosvjetitelji stvarali bi državljane, a prema tome i državu. No oni bi tim svojim radom izgradljivali i sami sebe, pa prema tome učvršćivali temeljne stupove naše države.

Možda će čitatelj zakimati nad ovim brojkama i pomisliti: „Lijepo bi bilo, kad bismo to mogli izvesti.“ Odgovor na to je posve jednostavan: „Promisli, što bi Ti mogao učiniti, pa se odmah prihvatil posla. Kad budu drugi vidjeli, kako radiš, povest će se i oni za Tobom.“

Drugi će prigovoriti, da je takva škola nešto nestalna. Traje samo dotle, dok onaj kulturni radnik živi u onom kraju. To je samo od česti tačno, jer će on u ponajviše slučajeva naći saradnika, koji će i s njim raditi pa i u radom iza njega nastaviti.

Upravo ta nevezanost donijet će našem narodu najviše koristi. Takva šola bit će posve individualna, taj prosvjetitelj moći će reći: „Moja škola za svakoga sam ja.“ Ne će tu biti šablone niti propisa, koji učitelja znadu tako stezati. Jedini i najviši zakon bit će: prosvjeta i dobrobit naroda.

Svaki neka narodu da, što ima, a narod će nama svima s kamatima vratiti. Žalosno je, da mnogi svoje duševne kapitala sa sobom nose u grob.

Fr. Novljan v „Obnovi“.

Visoka ljudska kmetijska šola po danskem vzorcju se je ustanovila od Nemcev v okolici Heba. To je prva podobna šola na ozemlju bivše Avstrije. Čehi so postali takoj pozorni na ta zavod v lastni državi in se gotovo oprimeio ideje. Tudi za nas bi bila potreba, da se odločimo čimprej za taka ljudska izobraževališča, ker tudi nam bo treba misliti na visoko gospodarsko dvignenje, ki je posledica take narodove izobrazbe.

Ustanavljanje pomožnih šol prihaja pomalem zopet na dnevni red. Želeli bi celo hitrejšega postopka. V tem oziru je vsa Evropa še precej zadaj, mi pa gotovo prav pri zadnjih mestih, četudi bi nas statistika v slaboumnih strokih lahko poučila, da to ni v našem interesu. Misliti bo zato treba, da se osnove o takem poučevanju dadó že gojencem na učiteljskih, skrbeti bo za primerno literaturo. Prav dober tak opis pri naša letošnji „Slov. Učitelj“, kjer razpravlja Anica Lebarjeva o stvari pod naslovom „Učitelj na pomožni šoli“.

Hranilnica in posojilnica „učiteljskega konvikta“ v Ljubljani,

registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 3%. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franco, kdor vpošlje 25 h v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principiuelno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od 1/25. do 1/26. ure popoldne.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

C. Z. Z. O. Z

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po 3% za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadružnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi spozumno med prosilcem in načelstvom.

==== Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga. ====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju

Za odgovor je pridjati 20 vin. v znamkah, sicer se ne odgovarja.

Čenjenemu učitelstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zpisnik' z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omejj. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

"Pelikan" Akvarelne in tempera barve,

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

barve

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znane izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi
tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,
Hannover in Dunaj X/1.

Obstoja od 1838. l. → 40 odlikovanj.

